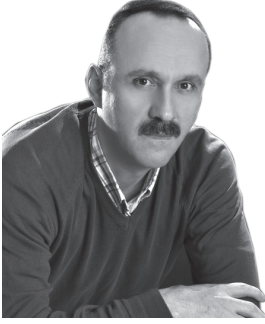

ANAYASALARIN PARADİGMASI ÜZERİNE

Ali Osman SEZER

1968 yılında Zonguldak Ereğli'de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimi burada tamamladıktan sonra 1987 yılında Akdeniz Üniversitesi Burdur EYO.'dan mezun oldu. 13 yıl sürdürdüğü öğretmenlik mesleğinin ardından 1994 yılında girdiği Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1998 yılında mezun oldu ve 2000 yılından 2014 yılına kadar Kdz. Ereğli'de serbest avukat olarak çalıştı. Halen 2014 yılında öğretim görevlisi olduğu BEÜ'de çalışmaktadır. Yazarın ulusal gazetelerde makaleleri ve röportajı ile ulusal hakemli dergilerde makaleleri yer almaktadır.

ANAYASALARIN PARADİGMASI ÜZERİNE

Ali Osman SEZER

Bülent Ecevit Üniversitesi
2017

Anayasaların Paradigması Üzerine

Ali Osman SEZER

Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları No:17

ISBN: 978-605-9678-06-3

Genişletilmiş 2. Baskı, 3000 adet
Mart, 2017

Grafik Tasarım: Selvinaz Aydın

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Bülent Ecevit Üniversitesi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tümü ya da bölümü/bölemleri Bülent Ecevit Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2017 by Bülent Ecevit University. All rights reserved.

No part of this book may be printed. Reproduced or distributed by any electronical optical, mechanical or other means without the written permission of Bülent Ecevit University.

Bu kitabın içeriğinden yazar sorumludur. Bülent Ecevit Üniversitesi, yayımlanan yazılardan dolayı doğacak sonuçlar için sorumluluk kabul etmez.

Baskı: MRK Baskı Tanıtım ve Hizmetleri, Ankara
Tel: 0312 354 54 57

İÇİNDEKİLER

Giriş / 9

Anayasaların Paradigması Üzerine / 13

Anayasa Yapmanın İlk Şartı: Millet Olmak / 23

Anayasal Lafzın Üslubu Üzerine / 33

Anayasalar Da Değişebildikleri Sürece Var Kalabilirler / 41

Anayasalardan Özgürlüğe Yol Var Mı? / 49

Devleti Görünür Kılmak / 57

İki Batı İki Doğudan Batının ve Doğunun Ortasına / 65

Yargının Değil Hukukun Elini Güçlendirmek / 73

Modernizmin “Görünmez Eli” / 81

Meşruiyet Kaynağı Olarak Emek / 91

Anayasayı ‘Neden’ Yapmak Zorundayız? / 101

Devlet Gibi Görünmek / 111

Doğunun Modernliği ve Özgüven Paradoksu / 121

Modern Dünyada İnsan Olmak / 127

Modern Pazarın Tezgahları / 133

Siyasetin Gerçek Aktörü Kim? / 141

Meşruiyeti Demokraside Aramak / 147

Millet Anayasasını Haykırıştır! / 151

Anayasa ve Egemenlik / 155

Rejim ve Sistem Tartışması Ekseninde Türkiye’nin Anayasal Dönüşüm Süreci / 161

İnsanlığın geçit bulacağı yollar açma gayretindeki tüm bilim insanlarına ve bu doğrultuda teşvik ve desteklerini esirgemeyen Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Mahmut Özer'e şükranlarımla.

*Beklenen eserin görüntüsünü verebilecek orkestra yerinde değilse,
şefin fırça darbelerini savuran çırpınırları hiçbir işe yaramaz.*

GİRİŞ

Varoluş, dönüşüm olgusu ile gerçekleşir ve bu dönüşümün yönü oluşan varlığın niteliğini belirler. Özellikle tüm canlıların, canlılıklarının merkezinde olan kalp, inkılap kelimesiyle aynı kökenden gelerek dönüşümün, var olmanın zorunlu unsuru olduğunu her nabız vuruşuyla hatırlatır ve son ana kadar asla durup dinlenmez. Çünkü onun (inkılabeden kalbin) kısa bir dinlenmesi dahi canlılığın var oluşunu sonlandırmaya yeter.

Var olan hiçbir şey bu dönüşümün dışında kalmaz.¹

¹ Bu konuya Tanrı'nın değişim ve dönüşüme ihtiyacı olmaksızın var olduğu itirazı gelebilirse de, O'nu var anlamı içinde tasavvur etmişimiz, Tanrının tüm varlığı yaratan olarak kendisinin varın konusu olmadığı, kendi mahiyetini en kamil surette bilen ve bizim O'nu bilmemizin de O'nun bildirdiğine dayalı olarak, ancak Tanrı'nın zatından söz edebileceğimiz anlayışına dayanıyor. Varlıkların var oluşu, var-yok ilişkisinde dönüşümlere bağlı hüküm olarak gerçekleşir. Var sözü varlığın oluşuna ilişkin bir kavram olarak hüküm bildirir. Belki bu yüzden Heidegger'in bütün çalışmalarının 'var'ın hükmüne ulaşmaya dair olduğu söylenebilir. Zihin ancak sebep-sonuç ilişkileri ile kuşatarak kavradığını var olarak tarif eder ve elbette böyle bir varlık da Tanrı olamaz. Bu nedenle Tanrı'yı varlıktan ayrı tasavvur ettiğimizden, 'var'ı O'nu kastederek kullanmayı tercih etmedik. Tanrı'yı var olarak tasavvur ettiğinizde bu tasavvur O varın öncesini tahayyülden yani gerçek Tanrı'nın peşine düşmekten kurtulamaz. Çünkü var veya yok, varlıklar dünyasının içinde yer alan her bir varlığın gerekçesine dair hükümdür. Oysa O'nun zati gerekçeye yaslanmaya muhtaç değildir ve bizim gerekçelerle kurduğumuz hüküm evrenimizde nesneleşemez. O'na dair, "Tanrı'nın Zatı" tasavvurunun daha uygun olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Teolojik(konusu

Bu durum her an devam etse de, zaman zaman bu sürecin ritminde bozulma veya değişimler meydana gelebilir.

Dünya'nın 21. yüzyıla krizlere yol açan farklı bir ritimle girdiğini ve bu krizlerin, bünyede normalmiş gibi görünen birçok organın gerçekten normal olup olmadığının incelenmesine dönüştüğünü görüyoruz.

Türkiye de, dünyanın içinde bulunduğu bu süreçten elbette ayrı kalamaz. Bu süreçte her toplumun ele alacağı kendine özgü unsurları olsa da, aynı dünyayı paylaşan toplumların ve onların devletlerinin birbirini dikkate almadan bu süreci sağlıklı olarak yürütmeleri mümkün değildir. Özellikle geniş kapsamlı gözden geçirmelerle ele alınan bu süreçte, devlet mekanizmasının kalbi olan anayasalar da gözden geçirilmelidir.

Biz de böyle bir dönemde, Türkiye'nin içinde bulunduğu süreci değerlendirmeye çalıştık. Bu çalışmadaki 18 makale 2012 yılı ocak ayından bu yana ulusal basında yayınlanan makalelerin, genişletilmiş ve dipnotlarla zenginleştirilmiş farklı edisyonundan oluşmaktadır. Son makale ise anayasa değişiklik sürecine ilişkin olarak kaleme alındı.

Kitabın ilk 12 makalesi Mayıs 2013'deki ilk baskısında "Devleti Görünür Kılmak" adıyla yayımlanmıştır.

Türkiye'nin kendine has unsurlarını ele alan makalelerin yanında, bu unsurlarla ilintili olan modern dünyanın gözden kaçırılmaması gerektiğini düşündüğümüzden, modernizmi ve Doğu-Batı olarak teşekkül etmiş dünyanın kodlarını ele alan makalelere de yer verdik. Özellikle Rönesans'tan beri Doğu-Batı olarak tezahür etmiş olan dünya, son iki yüzyıldır modernlik üzerin-

Tanrı ve Tanrısallık olan bilim dalı) bir bakışla Tanrı'yı bu bilimin konusu olarak kavramsallaştıran düşünce, O'nu var olanlar arasında görmeye çabalayabilir. Elbette böyle bir bakışla görülmesi mümkün olamayacak Tanrı, Teolojinin konusuna indirgenemez.

den ideolojilerle ivme kazanarak şekillenmiştir. Öyle ki dünya siyasetini şekillendiren uluslararası kurumlar, bu kriterler üzerinden üretilen algılarla faaliyet göstermektedir.

Modernizm, bireyler arası olduğu kadar, devletlerarası ilişkilerin de normlarını üretme iddiasında, her oluşumu modern... olarak tamlama eğiliminde kendini gerçekleştiren bir sistemdir. Kendi içinde dönüşüm geçiren Türkiye'nin aynı zamanda, modern dünya olarak gerçekleşmiş ya da bunun dışında varsayılan dünyanın geri kalanına duyarsız kalması düşünülemez. O buna duyarsız kalsa da dünya ona duyarsız kalmayacaktır. Bu bilinçle milletlerin, dönüşümün her an devam ettiği süreçlere devlet delege ederek müdahil olma biçimi, onların sistem içindeki öznellik ve nesnelik konumlarını doğrudan belirleyecektir.

Bu çalışmanın ilk baskıda en önemli eleştirisi soyut ve kuramsal olması üzerinden yapıldı. Ancak tüm oluşumların öncelikle düşünce gibi soyut alanda varlık bulduktan sonra somut alanda görünür hale geldiği unutulmamalıdır.

15 Temmuz darbe teşebbüsünü püskürten en önemli gücün o ana kadar soyut veya teorik denilerek hesaba katılmayan milli irade olduğunu gördük. Zaten hesaplanabilir şeylerin gücünün hesaplanamayanların yanında daha üstün olduğunu sanmak bir yanılıdır. Düşünce, inanç ve irade böyle bir güçtür ve somutlaşan değerlerin de potansiyelini oluştururlar.

Bu çalışmada teoloji ve ideolojilerin milli iradenin üzerinde bir iktidar olma aracı olarak kullanıldığına özellikle vurgu yaptık. Bunların her biri kendi menfaatlerini hak olarak merkeze alıp tüm topluma bu anlayışı dayatan, kabul etmeyenlere ise yaşam hakkı tanımayan araçlar olarak tarihin her dönemi milleti karşısına almıştır. En belirgin başka bir özellikleri ise amaca ulaş-

mak için her yolu mübah sayan Makyevelist bir inançla hareket etmeleridir. İşte 15 Temmuz darbe girişimi de İslam Dini'ni kaynağından kopartıp, İslami ritüellerle kamufle edilmiş Makyavelist bir teoloji² ile ortaya çıktı. Ancak kendi ürettiği teolojik aygıtlarıyla yola çıkan bu canavar hesaplayamadığı ve bu yüzden de ciddiye almadığı milli iradeyle karşılaştığında, onun hesaba sığmazlığının deneyimini yaşadı.

Bu çalışmanın amacı, toplumsal bilincin anayasa üzerinden somutlaşacağı milli iradeyi önceleyerek, kim olduğumuzu, nerede bulunduğumuzu ve nereye yöneleceğimizi gerçekleştirmeye dair, devleti görünür kıla- cak bir yolculuk yapabilmektir. Ancak bu yolculuğu, okuyucu ile birlikte yapabilmeyi mümkün kılmak, her okuyucunun kendi görüş, düşünce ve deneyimlerine göre çeşitlenebilecek olgulara yer açmak için konular kuramsal bir dil üzerinden ele alındı.

Düşünceler muhataplarını bulduklarında gerçekleşebilir. Bizi biz yapacak düşüncelerimizin gerçekleşme- si dileğiyle.

² Teoloji, tanrıyı inceme ve araştırmasının konusu ve nesnesi kılmış bilim dalıdır. Dolayısı ile hiç kimse iman ettiği tanrıyı teolojinin konu- su ve nesnesi yapamaz. Teolog ancak inanmadığı bir tanrı üzerine bu çalışmayı yapabilir. Genellikle bu durum kendi tanrılığını teoloji yoluyla icat ettiği tanrı üzerinden gerçekleştirmek şeklinde tezahür eder. Bu anlamda Allah ve O'nun dini bir müslüman için teolojinin konusu olamaz.

ANAYASALARIN PARADİGMASI ÜZERİNE*

“Uluslara uygun düşen en iyi toplum kurallarını bulup belirlemek için, insana özgü tüm tutkuları yaşadığı halde hiçbirine kapılmayan; doğamızı tam anlamıyla bildiği halde onunla hiçbir bağı olmayan; mutluluğu bizimkine bağlı olmadığı halde bizim mutluluğumuzla yakından ilgilenen; zamanın akışı içinde kendine uzak bir utkuyu amaç edininip bir sonraki yüzyılda keyfini sürmek için bir yüzyıl emek verebilen yüksek bir anlak gerek. İnsanlara yasalar vermek tanrıların işi olmalı” J.J.Rousseau

Kavramların anlamı, onlarla gerçekleştirilmesi amaçlanan algılar doğrultusunda belirginleşir. Yeni bir kavramın var olma sürecinde, önceki algılardan ayrışabilmesi ise onun kendini gerçekleştirebilmesinin en zor aşamasıdır ve eğer o bunu başaramazsa varlık bulamaz.¹

* Bu makale 8 Ocak 2012 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

¹ Kavram, öznel bir anlama ilişkin, bu anlamın sözcüklerle gösterilmesidir. Bu iş her ne kadar sözcüklerin imkan verdiği içkin anlamlarından bağımsız yapılsa da çoğu zaman sözcüğün yaygın kullanımını dışına çıkararak yeni bir anlamı kavrayıp, onu algı dünyasında görünür kılabilmekle bu vasfı kazanır ve doğrudan sözcükle eş anlamlı kullanılamaz. Sözcükler burada o yeni anlamı tutup göstermeye yarayan araçlar olarak rol alır. Burada önemli olan sözcüğün yaygın anlamından uzaklaşıp uzaklaşmadığından çok o sözcüklerle kastedilen anlamın ifade edilip edilemediğidir.

Bu doğrultuda yeni bir anayasadan söz edebilmek, yeni bir anayasa algısını gerekli kılar. Aynı algı ile farklı bir kavram üretilemez ve yeni bir anayasa da aslında yepyeni bir algı düzeyinin göstergesidir. İşte bu göstergeler, ortaya çıkan algının amaçları olarak biçim kazanan yeni kavramların unsurlarıdır.

Anayasalar, toplumların bir arada yaşama bilinciyle ulaştıkları millet olma süreci sonucu ortaya çıkan, devletin paradigması olarak var olan metinlerdir ve bir kez varlık kazandıklarında birey, toplum ve devletin karşılıklı davranışlarını düzenlemeye ve denetlemeye yönelirler. Ancak kaynağını milli iradede bularak özne gibi davranma eğiliminde olan anayasaların, toplumsal dönüşüm karşısında direnmeleri bu irade ile ayrışmalarına yol açar. Bu husus problemlili bir anayasal sürecin önemli sebeplerinden biridir.

Eğer, bu yapıdaki anayasalara bir mekan atfedebilseniz, orası toplumun üstünde yer bulan varlıkların ikamet ettiği ve insanların girmesi yasak olan bir tür Olympos² olurdu. İşte toplumların anayasa taleplerinin de hareket noktası Olympos'a yerleşmiş anayasaları buradan ayırıp, milli iradenin dokunabileceği bir yere getirebilmektir.

Toplumun teşekkülü sürecinde, tarihi deneyimlerle edinilen tüm tecrübi oluşumlarla birlikte, feragat edilen özgürlükler toplamı,³ devletin ruhunu oluştururken; yasalar da onun lafzını oluştururlar. Devletin dili di-

² Pagan Yunan Tanrıları'nın tanrısal mekanı olan ve insanların ulaşamayacağı dağın adı.

³ Özgürlüklerin kısıtlanması olarak görülen bu durum aslında kişilerin kendi iradeleri sonucu temin ettikleri bir oluşum olarak özgürlüğün alanı içerisinde yer alır. Çünkü özgürlük sadece bir şeyleri yapma iradesini değil, yapmama iradesini gösterebilmeyi de içerir. Özgür olmak, bu yapma veya yapmama eyleminin öznesi olabilmektir. Devletin lafzı diyebileceğimiz anayasalar ve yasalar toplumun özne olduğu milli irade ile yapıldığında yasal kısıtlamaların özgürlüğü kısıtladığından söz edilemez.

yebileceğimiz yasaların hangi paradigmaya dayanarak var edileceğini beyan edecek ve bunlar arasındaki ruh ve lafız ahengini sağlayacak olan enstrüman anayasadır.

İşte anayasa ile toplum, öncelikle devlet aygıtını, ardından hakları ve bu hakların korunmasını sağlayacak yasaları yapmak üzere yasa koyucuyu tanımlayarak, devlete ilk biçimini veren dokunuşu yapar. O zamana kadar tamamen soyut ve dilsiz olan bu varlık böylece ilk görünümünü kazanır ve o, sonraki devinimleri ile ete kemiğe bürünerek ya kendini icat eden toplumun hizmetinde özneleştirilmiş bir aygıt ya da Olympos'ta bir özne olarak meşruiyetini sağlamaya yönelir. Artık soyut olan hak, yasa olarak somutlaşabilir ve herkes bu yasaya itaate mecburdur. Bundan imtina edenin cezalandırılması da yasaldır ve yasayı bilmemek de mazeret olmaz. Nasıl olsun ki, onu var eden ondan habersiz olabilir mi? Böylece yasallığın gerçekleşmesi ile yönetsel donanım da kullanılabilir duruma gelmiş olur.

Bu aşamaya gelindikten sonra, yazılan bu anayasanın belki de yazılı halde somutlaştırılmasının en hassas sebebi olan yönetme yetkesini kim, kimin adına kullanacak?

Toplumun devlet delege etmesi, kendisini millet kılan bir kimlik edindiğinin göstergesidir. Burada ortaya çıkan milletin özne olarak yöneten, devletin ise özneleştirilmiş⁴ bir yönetim aygıtı olduğudur. Yani yöneten devlet gibi görünse de aslında millettir. Aksi halde durum, yazarın ürettiği kahramanın kitaptan çıkıp yazarı yönetmesine benzer. Ancak bu işin çift taraflı bir yönünü de gözden kaçırmamak gerekir ki kahramanı üreten yazar, onun varlığını tanımlamakla, tanımladığının da en iyi tanıyanı olur ve onunla örtüşme durumundan da kurtulamaz. Onu tanımlarken aslında kendisini de

⁴ Öznenin iradesi doğrultusunda faaliyet gösteren fail...

tanıyan olur ve onun yaptığı aslında kendi yaptığı ve yapabildiğidir. Milletın devlet aygıtını yönetmesi de böyledir. Aslında devleti tanımlayan toplum, bu tanımlamayla kendisini millet olarak tanımakta, tanımlanan devletin milleti tanınması da aslında milletin kendi kendisini tanınması ve bu tanıma ile devlet yönetimi üzerinden, milletin kendi adına kendi kendisini yönetmesine dönüşmektedir.

Buraya kadarki yorumlarımızda ilk göze çarpan anayasaların bir yasa değil; yasallığın somut ve soyut mekanını çizerek, yasaları biçimlendiren, varlığını toplumdandan alan ancak toplumun ve devletin tümüne şamil bir varlık olduğudur. Bu varlık ile çelişen, yasa olarak varlık kazanamaz. Yasalar, hakkın ihyası için icat edilen aparatlardır ve bu aparatın yürürlüğe girebilmesi hakları, devleti ve toplumu tanıyan bir makamın onayına muhtaçtır. İşte bu makam milli irade ile vücut bulmuş olan anayasadır.

Her ikisi de birer özne gibi davranan devlet ve toplum karşısında anayasanın paradigması ne olacak? Evet özne gibi davranan. Çünkü bu süreçte özne olan toplumun millet olma özelliğinin tezahürü olarak var olan devlet, toplumu oluşturan bireylerin, tarihi deneyimlerle ulaştığı kolektif uzlaşmayla feragat edilen, bireysel özgürlükler toplamı olarak var olur.

Özgürlük ise özne olma yetisinden başka nedir ki? Öyleyse toplumun, kendi varlığını en uygun şekilde gerçekleştirmek için özgürlüğünden var ettiği devlet, başlangıçta dilbilimsel bir mantıkla toplumun nesnesi gibi görünse de, bir kez varlık bulduktan sonra varlığının kaynağı olan ve ona kudretli olma gücü veren her bir bireyin, feragat ettiği özgürlüklerin toplam yetisiyle ulaştığı özne olma potansiyeline kavuşur. Anayasalar da bu potansiyelin toplum lehine verimli kullanılabilmesini ve onun karşısında milli iradenin diri tutulabilmesini sağlamak zorundadır.

Henüz soyut bir yapı olarak var olan bu kudretli varlığın, somutlaşmaya başladığı bir çekirdek olarak var olan anayasa öyle tanımlanmalı ki bu kudretli varlığın canavara dönüşme potansiyeli olabildiğince yok edilirken, toplumun kendini gerçekleştirme sürecine en iyi hizmeti sürdürebilsin. Çağdaş anayasaların uzun zamandan beri, yekpare kudret sahibi olan devletin bu kudretinin dizginlenebilmesi amacına yönelik olarak onu üç erke böldüğünü, bu kudreti kontrol edilebilir bir dengeye sokmaya çalıştıklarını görüyoruz (yasama, yürütme, yargı). Ancak bu erklerin de sahip oldukları gücü kendi aralarında çatışma alanları yaratmadan, dengeli ve birbirini denetleyici şekilde kullanabilmelerinin geliştirilmesi, devlet ve toplum bütünlüğünün korunabilmesi açısından önemli görünüyor. Erklerin her birinin kendisini devletin en önemli unsuru olarak görmesi, aralarındaki çatışmanın temel kaynağıdır. Bu nedenle bunların her biri, ana unsurun toplumsal gerçeklik ve milli irade olduğu, görevlerinin de bunu temin etmek olduğu gerçeğine bağlanmalı.

İşte anayasa; başlangıçta, toplumun feragat ettiği özgürlük yetisinin tezahürü sonucu, kudretli bir özne olma potansiyeli ile var olan devletin "Leviathan'a"⁵ dönüşmesinin engellenmesi ve amacından sapmaması için toplumsal talep karşılığı icat edilmiş bir tür programdır. Ancak hala, bu toplumsal talebin karşılığı olan fonksiyonlara haiz olup olmadığı ise tartışılmaya devam edilmekte. Uzun zamandır toplumlar bu programı geliştirmeye çabalıyorlar ve bu çaba insanoğlunun geliştirdiği en üst bilim diyebileceğimiz siyaset bilimi çerçevesinde, insanlığın kendisini gerçekleştirebilmesinin arayış süreçlerine dönüşmüş görünüyor. Önemli olan, bu süreçte milli iradenin diri tutulabilmesidir.

⁵ Thomas Hobbes'in düzeni sağlamak için meşru ve gerekli gördüğü kudretli devleti ele aldığı kitabı.

Böyle bir arayışın konusu olan anayasalar, toplum, devlet ve birey arasındaki diyalogu en uygun forma dönüştürecek denge unsurlarıdır ki, böylece; ne devlet, kendini var olma sürecine sokmuş olan toplumun kendi üzerindeki var etme ve dönüştürme yeteneğini ortadan kaldırarak toplumu salt nesne kılan bir Matriks'e⁶ dönüştürebilsin; ne de toplum, toplum olma bilincini ve sürecini terk edip, bireyi kutsayan bir inançla her şeyi, kar zarar mantığına indirgeyip en karlı olmak en güçlü olmakla, yani devlete bu amaçla yakın durmakla mümkündür şeklinde bir tür akıl kaymasına uğrayıp, devleti şirkete ve toplumu da şirket ortaklarına indirgeyerek, hak kavramını da şirkette sahip olunan paya dönüştürebilsin.

Bu noktada Türk Anayasalarının varlık bulduğu zemini görmeye çalıştığımızda Şerif Mardin'in merkez çevre paradigmasıyla belirttiği kuramın meseleyi net biçimde anlama imkanı sunduğunu görüyoruz. Pozitivist bir modla yukarıdan aşağıya yönelen Türk Modernleşme hareketi, Türkiye siyasi tarihinin ana reflekslerini ve temel yapısını bu paradigma doğrultusunda şekillendirmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren etkin biçimde merkezde yer alan, batılı anlamda modernleşmeyi devlet eliyle sağlamaya çalışan kesim karşısında diğer tüm oluşumlar, özellikle de muhafazakar kesim bu tabloda çevreyi teşkil etmiştir. Bu bağlamda Türk siyasi tarihinin merkez ve çevre arasında uzlaşmazlıklarla şekillenerek günümüze geldiğini görüyoruz.

Bugüne kadar yukarıdan aşağıya doğru bir proje olarak uygulanan modernleşme hareketi karşısında artık

⁶ Larry ve Andy Wachowski kardeşlerin yazıp yönettiği, insanın başlangıçta kendi icat ettiği makinelerin sonradan kontrolü ele geçirip, kurdukları yazılım içinde insanlar için oluşturulan sanal yaşamı ve insanın tekrar kendi kontrolünde gerçek bir yaşam için buradan kaçış mücadelesini ele alan 1999 da gösterime giren film.

tabandan yukarı doğru kendini gerçekleştirme çalışan modern başka talepler göze çarpıyor. Türkiye siyasi arenasında bugünlerde merkezin ve çevrenin farklı yönlerde gerçekleşen bu modernleşme taleplerinin çatışmasına tanık oluyoruz. Bu talep çatışmasının ortaya çıkardığı ürünlerin Türkiye’de çok hızlı bir dönüşüme ivme kazandırdığını söyleyebiliriz.

Bu değişimi, bugüne kadarki merkez ve çevre arasında yer değiştirme refleksi üzerinden okuyarak buradan projeler üretmeye kalkışmak, tarafların değişmesi dışında hiçbir şeyin değişmeyeceği bir sonuca yol açacaktır. Tarafları ne ve kim olursa olsun “merkez çevre paradigması”⁷ refleksi üzerinden hazırlanacak bir anayasa yeni bir anayasa olmayacaktır.

Öyleyse yeni bir anayasanın paradigması ne olmalı ve bu paradigmayı kim belirlemeli?

Bu sorunun bireysel olarak cevaplanabileceğini sanmıyorum. Milli bilinç ve iradenin merkezde olmadığı hiçbir metin bir toplumun anayasası olarak doğmaz, aksine o, seçilen paradigma doğrultusunda seçenin, bu seçimle tanımladığı toplumu yaratma çabası içinde, üzerinde var olduğu gerçek toplumu tanımlayarak nesneleştirme eğiliminde doğar. Aslında devleti var kılan milli irade bunu anayasal bir bilinçle yapar. Dolayısı ile bir millet devleti niçin üretmişse, bu gerekçe o toplum ve devletin de anayasasıdır.

Bu açıdan baktığımızda anayasa, bir soru ve cevabın konusu olmadan, toplumsal bir beyanname olarak her toplumda yazmaya gerek olmaksızın zaten mevcuttur. Bu yüzden hiçbir toplumun anayasa sorunu yoktur, sorun bu anayasanın resmedilmesinde yapılan hatalı çizim, özellikle de perspektif sorunudur. Eğer üretilen metin bu zeminden yoksunsa böyle bir metinle toplum-

⁷ Mardin Şerif, Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics, Post-Traditional Societies, Vol.102,No:1 The MIT Pres 1973

sal zemin arasındaki fark, devlet ve toplum arasında örtüşmeyen alanların ürettiği problemler olarak ortaya çıkar. Ayrıca yazıldığı zamana münhasır statik ifadelerle yazılan bir anayasa, ya toplumsal dinamizmi hoş görmeyecek ya da kısa süre sonra dinamik yapısı gereği yer değiştiren toplumla arasında mesafe açılarak, asıl amacını bırakıp, kendi sebep olduğu problemlerin çözümsüzlüğü peşinde koşuşturup duracaktır.

Eğer anayasalar yasa metinleri olarak düzenlenirse bu durum kaçınılmaz olacaktır. Çünkü yasalar olguları ve olayları esas alan normlardır. Olgusal değişimlere göre değiştirilebilmeleri anayasaya göre daha kolaydır. Ancak bu teknikte yazılmış bir anayasa maddesini değiştirmek kolay olmayacağından değişen olgular karşısında bu madde statik olarak kalacaktır. Bu yüzden anayasalar teknik anlamda yasa olarak değil, hak ve özgürlüğü, devletin ve milletin kimliğini, yönetim aygıtlarını, yasa koyucuyu ve buradan çıkacak yasaları belirleyecek değerler beyanamesi olarak yazılmalı.

Sonuç olarak; toplum, geçmişini, şimdisini ve geleceğini millet olmakla ifade eden bir dildir. Bu dilin, hiçbir bireyi, ifadeyi ve nüansı ihmal etmeden, bilinçle çözümlenmesi sonucu elde edilecek kodlarla yazılacak şifresi, o toplumun anayasası olarak toplumun üstünde bir değer olan yerini bulacaktır. Bu dilin alfabesinden (kodlarından) bir tek harfin bile feda edilmesi o harfin diğer harflerle oluşturabileceği kombinezonları sonucu ifade edilebilecek binlerce kavramın feda edilmesine yol açacağı ve bu eksik kodlarla yapılacak hatalı şifrelemenin de toplumsal genetiği bozup, toplumu olmadığı bir şeye ve yere savuracağı malumdur. Öyleyse yazılı anayasa, toplumun kendi genetik yapısının işleyişini sürdürebilmesi ve toplumun kendi hakikatini gerçekleştirebilmesi için genetik bir şifreleme ile ürettiği modelleme olarak yapılır. Artık bu şifre bireyden, toplumdan, devletten ve bunların birbirleriyle diyalogundan gelen tüm verileri

en doğru biçimde çözümlyerek toplumun tüm unsurları ile kendi hakikatini gerçekleştirebilmesini mümkün kılabilir.

ANAYASA YAPMANIN İLK ŞARTI: MİLLET OLMAK*

Anayasalardaki 'ana' vurgusuna verilen anlam toplum ve devlet biçiminin de ana yapısını belirler. Devletin lafzı diyebileceğimiz yasalar bu ana metne dayalı olarak, devleti de şekillendirdiğine göre bu ana yapı devlet olamaz. Ancak teamüle bakıldığında anayasal alan çoğunlukla devletin ikametgahı gibi görünür. Oysa anayasaların ortaya çıktığı dönemden öncesine baktığımızda yaşamsal alanın Tanrısal bir devlet eliyle ya da onun adına kontrol edildiğini ve bu kontrolün 'yaşamın' merkezinde bir panoptikon¹ olarak yer aldığı görülür. Anayasal dönemle bu yapıda değişiklikler olmadığı söylenemezse de devletin kutsallığı anlayışının çok da değiştiği söylenemez.

Toplumlar, milli irade olarak görünebildiği sürece onların lehine var olabilen anayasalar, toplumsal kodların göstergesi olan millet kavramına vurgu yaparak başlar ve özgür yaşamı tesis eden hakları ve bu özgürlüğün sorumluluklarını esas alan yaşamı, yasaların anası kılmayı amaçlar. Bu amaca ulaşabilmekse onu kimin yaptığına bağlıdır. Milli irade dışında bir iradeyle

* Bu makale 24.Haziran 2012 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

¹ Jeremy Bentham'ın 1785 yılında tasarladığı, suçluları veya şüphelileri sürekli gözlendikleri baskısı altında istendik biçimde dönüştürmeyi amaçlayan hapishane modeli.

anayasa yapılması, hegemonik durumun sembolleriyile desteklenmiş ritüeller gerekçe gösterilerek, sorumluluğu toplumun sırtına yüklemiş olarak, anormal olanın normal kılınmasından öteye geçemez. Anayasaların devlet iradesini merkeze alan bir algıyla yapılması da anayasaların temel felsefesi ile çelişecek ve anayasal buyruk altına girmesi gereken devlet bu durumda millete anayasa buyuracaktır.

Yazılı bir anayasanın var olabilmesi, mutlak olmasa da yeter oranda nispi mutabakatı zorunlu kılar. Bu durumda anayasa yapımında iki yoldan birini seçmek zorunda kalacağız demektir. Ya toplumun yaşam deneyimiyle ürettiği değerler üzerinde mutabakata vardığı zemini anayasa olarak somutlaştıracağız, ya da böyle bir zemine bağlı kalmaksızın oluşturulan anayasanın yürürlüğe girebilmesi için yeter orandaki mutabakatı sağlamanın yollarını bulmak zorunda kalacağız.

Eğer bu süreçte toplumun yaşamsal deneyimleri ile ürettiği ve mutabakatla millet olmayı başardığı gerçek zemini esas alırsak, anayasayı yazmaya bu zeminin unsurlarını araştırıp analiz ederek başlayacağız demektir. İşte bu unsurların tamamını görebileğimiz yapı toplumu millet yapan ahlakıdır. Diğer yol ise anayasa yapma yetkisini kendinde görenlerin doğrularını esas alan metne, toplumun ikna edilmesinden geçer.

Ahlaki toplumun temel özelliği sorumluluğa dayalı özgürlük bilincidir. Yaşam, ancak bireyler kendilerine özgü kurdukları akli bağlamlara dayalı düşüncelerini, toplumsal gerçekliğe dayalı sorumlulukla özgürce yaşayabildiğinde, o toplumu millet kılan ahlakı üretebilir. Dayatılan bir yaşam bırakın ahlak üretmeyi, yaşamın gerçekliğini teatral gerçekliğe dönüştürmekten başka bir işe yaramaz. Böyle bir tiyatro sahnesi, bu senaryoyu içselleştirebilenden başkasına var olma imkanı tanımayacaktır.

Millet olma halini gerçekleştirememiş toplumlar anayasa yapamazlar, çünkü millet kimliği o toplumun anayasal zemindir. Bu yazılı bir anayasanın ilk şartıdır ve bu yüzden her anayasa önce bu millete vurgu yaparak başlar.

Anayasalar yazılarak var olmazlar, var oldukları için yazılırlar ve bu yazılım üzerinden yaşamsal gerçekliğin kodlarının işlevselliğini muhafaza ederler. Anayasal problemlerin yaşandığı ülkelerde bu problemlerin, yazılan anayasaların milli mutabakat zemininden ayrılmış değerler üzerinde inşa edilmesinden kaynaklandığını görürüz. Bu anayasalar toplumun, bir şekilde ikna edilmesi süreciyle ortaya çıkmıştır. Her ne kadar millete izafe edilerek yazılınsalar da bu anayasalarda topluma nasıl bir millet olacağının şartları tarif edilir ve bu tarif artık yasal bir buyruktur. Böyle bir anayasal zeminde herkes kimliğini ya bu metne uygun olarak yeniden inşa edecek ya da gerçek kimliğinde marjinalliğe itilmenin sonuçlarına katlanmak zorunda kalacaktır.

Anayasanın temel unsuru millet olma şartı ise;

Millet nedir?

Nasıl oluşur?

Neyin göstergesidir?

Bu soruların cevapları durduğumuz yere göre değişse de bunlar; 'millet: toplumun kimliğidir; millet kimliği: toplumun sürdürdüğü yaşamıyla elde ettiği değerler etrafında oluşur ve bu oluşum bir süreç olarak devam eder; millet: toplumun bu kimliğe dair tasavvuru ve fonksiyonları çapında onun kapasitesinin göstergesidir' ifadelerinde birbirine yaklaşacağı düşünülebilir. Toplumun sürdürdüğü yaşamıyla elde ettiği değerler toplamı olarak ifade ettiğimiz yapı aslında ahlakın da tanımı olarak millet ve ahlak kavramlarının aynı süreçte üretildiğini ve biri olmadan diğersinin de

olamayacağını gösterir. Bu yönüyle bu yazının temel konusu olan ahlak ve millet kavramlarının birbirinin göstergesi olduğunu söyleyebiliriz.

Son yıllarda Şerif Mardin'in "Mahalle baskısı" kavramı, önyargısal tepkilerle eleştirilse de buradaki baskı toplumun yaşamsallığıyla üretilmiş olarak özgürlüğün sorumluluğuna ilişkindir. Özgürlük yaptığının sorumluluğunu almak ve sonuçlarına katlanmakla gerçekleşebilir. Kişi kendi yaptığının sonuçlarına başkalarını katlanmak zorunda bıkarak özgürlüğünü dayatamaz. Onun, her dilediğini yapabilmek olamayacağı, bir oto kontrol mekanizması olarak ahlakın en önemli göstergesidir. Toplum zaten bu otokontrol mekanizmasının denetleyemez hale geldiği ve gerekli gördüğü hususları yasayla güvence altına alabilir. Bu tür davranışlar artık yasal baskının konusu olmuştur. Bir toplumun ahlaki değerleri o toplumdaki özgürlük anlayışının sınırlarını ve sorumluluklarını belirleyerek bugünlerde "mahalle baskısı" olarak ifade edilen ortamı gerçekleştirir. Ancak bu durum böyle bir ortamın dışına çıkılamayacağını, yaşamın bu değerlerin tekrarından ibaret olduğunu değil, bu değerler yok sayılarak hareket edilemeyeceğini, yeni yeni değerlerin de buradan ve buranın sorumluluklarını alarak evrilebileceğini ifade eder. Bu konudaki ihtilaflar bunun, elbette ki onaylanması mümkün olmayan ve mahalleyi de temsil etmeyen ideolojik baskıyla karıştırılmasından ya da özgürlüğün sorumluluk üstlenmeksizin dilediğini yapabilmek olduğu anlayışından kaynaklanıyor. Sorumluluk, birlikte yaşadığımız diğerleri ile somutlaşır ve sonuçlarını da orada açığa çıkarır.

Milletin ahlakın da göstergesi olduğunu söylediğimizde sanki toplum tek tip insanlardan oluşan bir yapı gibi algılanabilir. Oysa hiçbir toplum böyle bir özelliğe sahip değildir. Ancak her toplum, farklı görüşlerdeki

insanlardan oluşsa da bu farklılıklarını özgürce yaşayarak ürettikleri toplumsal gerçeklik üzerinde bir araya gelir. Aksi takdirde, kendi farklılığını diğerine dayatmaya çalışan grupların, toplum ve millet olamayıp ya küçük adacıklar halinde kabileler olarak ayrıştığını, ya da, ne büyük bir topluluk olmaktan ne de tek tipçi üniformal arzularından vazgeçemeyen, bunları gerçekleştirebileceği hayali ile sürekli savaş alanında ikamet eden insanlar olarak kaldıkları görülür. Bu açıdan ahlaktan bahsedebilmenin ilk koşulu bir arada yaşayabilmektir. Çünkü ahlak salt bir öğretiyle değil, toplumsal yaşam üzerinden yaratılan bir değerdir. Ortak bir ahlakın teşekkül edemeyişi, diğer tüm sosyal problemlerin de zeminini oluşturur. Özellikle ahlakın oluştuğu yerin toplumsal yaşam olduğunu tekrarlırsak, aynı yaşamsal alanda serbestçe (akli bağlamlar kurma yetisiyle) bir araya gelemeyen insanların, onları ifade eden bir ahlak üretmesinin mümkün olamayacağını anlamak zorundayız.

Yaşamsal alanda üretilen ahlak ile toplum, kendi eliyle bir oto denetim alanı kurar ve bu dinamik süreç, yaşama geçit verecek yollar açar. Bu yönüyle ahlak da açılan bu yeni alanlarda sürdürülen yaşam üzerinde toplumla birlikte dönüşür. Bu toplumsal ve ahlaki dönüşüm de siyasetin konusu olarak dönüşümün bilinçli yönetimiyle şekillenir. İşte ahlakın toplumsal yaşamla iç içe, karşılıklı birbirine geçit veren özelliği, başat bir siyasi metin olan anayasanın ana kısmıdır. Bu gerekçe ile anayasaların temel referansı, bu ahlakla kimlik bulan millettir.

Tüm anayasalar, öncelikle millete vurgu yaparak, milletin var olduğu maddi zemin olan ülke tanımı üzerinde, milletin haklarını ve özgürlüklerini tanıyarak, aslında o ülkedeki yaşamsallığın temel koşullarını belirlemiş olurlar. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli

husus, bu yaşam alanını belirleyen anayasanın kim tarafından yapılacağıdır. Eğer millet yaparsa herkes bu yaşamsal alanda özgürce ve serbestçe var olabilecek ve ortak bir ahlakı sürdürebildiği ölçüde millet olma halini de gerçekleştirebilecektir. Eğer bunun yerine anayasa, imtiyazlı bir sınıf tarafından yapılırsa, şunu hemen söyleyebilirim ki öncelikle böyle bir ülkede millet ve toplumsal ahlak kavramları var olma problemi ile karşılaşmış demektir. Çünkü bu imtiyazlı sınıf şunu çok iyi bilerek bu imtiyazı ele geçirmiştir ki, yaşamsal alan ahlakı üretir. İmtiyazın sürdürülebilmesi yaşamsal alana müdahale edilebildiği ölçüde gerçekleşir. Eğer toplum aynı yaşamsal alanda, kendi değerleri ile var olmayı başarabilirse, bu durumda oluşacak toplumsal ahlak, toplum aleyhine bir oluşuma imkan vermeyecektir ve sonuçta imtiyazlı bu sınıf, varlığını koruyamayacaktır. İşte bu yüzden imtiyazlı sınıflar eliyle üretilen anayasaların geçit verdiği yaşamsal alanlar, belirli kişilere belirli şartlarda geçit veren, bu şartlara uymayanlara geçit vermeyen alanlar kurması ile öne çıkar ve toplum bu alanlara olan mensubiyeti ile farklı kimliklerin konusu haline dönüşür.

Millet kimliğine sahip olmuş toplumlar bile böyle bir dayatmaya maruz kaldığında, bu bilincini muhafaza edemezlerse, farklı kimliklerin konusu olmaya uzun süre direnemezler ve sonunda ya imtiyazlı sınıfın ihdas ettiği rolleri serbestliklerinden vazgeçerek kabul eder aynı yaşam alanının özgürleştirilmiş bireyleri olur, ya da buna direndikleri ölçüde ayrışıp marjinalleşerek toplumun günahkarları olmayı göze almak zorunda kalırlar. Bu iki seçenek de ne yazık ki onları kendileri kılamayacak, ancak imtiyazlı sınıfın varlığını meşru gösterecek argümanlar üretecektir.

Ahlakını kaybeden onu tekrar bulamaz. O bizim dışımızda kendi başına varlığını sürdüremez. Bu yüzden

kaybolmuş ahlaki aramak anlamsızdır ve onu kaybeden, ancak ona yeniden üreteceği yaşamla kavuşabilir. Çünkü ahlak hazır bir şekilde bekleyen bir değer değildir. Ahlakı kaybetmek ve onu yeniden tesis etmek de uzun süreli yaşam biçimiyle gelişir. Söz konusu olan kaybedilen ahlaki hazır olarak bulmak değil, onu var eden değerleri üretecek yaşam biçimi geliştirebilmektir.

Bir toplumun yaşamı onun ahlakıdır ve her toplum bildiği değil yaşadığına uygun ahlak üzerinde var olur. Yaşam biçiminin başına gelen, ahlakın da başına gelir ve toplum kendisi ile ilgili, yaşadığından başkasını bulamaz. Bilginin ahlaka dönüşebilmesi onun yaşama aktarılması yoluyla gerçekleşebilir. Yaşama aktarılmayan bilgi ve öğreti ahlak değil ahlakçılık üretir. İkisi arasındaki fark; ahlak toplumsal davranışlarla elde edilen değerlere yaslanırken, ahlakçılık topluma değerler buyurmaya dayanır.

İmtiyazlı sınıfların belirleyici olduğu toplumlarda görülen ahlakçı bir yapı, somut olarak kendini dayatan bir sistemdir ve bu sistem imtiyazlılara hürmeti ahlak sayan davranışlar dışında değerler üretecek yaşam tarzına geçit vermez. Buradaki temel ahlak kuralı sahip olunan hiyerarşik imtiyazlı ortama göre, üstüne hürmet etmek, astına da hürmet ettirmek kuralına göre var oluşa izin verir. Burada gerçek değerler değil bu sistemin itibari değerleri geçerlidir. Bu uygulamanın gerekçesi, toplumun farklı unsurlardan oluşan yapısına geçit verilmesi halinde, bu durumun kargaşaya yol açacağı öngörüsüdür. Ancak bu öngörü hiçbir zaman gerçekleşmemiş; tam aksine topluma yaşam biçimi dayatan sistemlerin yarattığı kargaşalar günümüz dünyasının da temel problemleri olarak devam etmektedir.

Toplumsal yaşamın imkanları, belli düşünce yapılarına(ideolojilere) geçit veren duvarlarla kısıtlanarak değil, bir eylemin toplumsal gerçekliği tehdit edip etmemesine göre belirlenmelidir. Toplumun yaşam süre-

cinde ürettiği değerler ile bir öğretinin gönüllü olarak yaşam sürecinde deneyimlenmesiyle elde edilen değerler burada yer alır. Bu nedenle topluma yaşam biçimi dayatılması toplumsal problemlerin ana kaynağıdır. Yasalar yaşam biçimi dayatmak için değil, toplumsal yaşamsallığın güvenliğini temin için toplumsal talep sorucu yapılıdır. Yasaların kaynağı da dayatılan değil toplumsal yaşamla üretilerek sahip çıkılan değerlerdir. Yasayı bilmemenin mazeret sayılmayacağı prensibi de buraya yaslanır ve herkesin içinde yaşadığı toplumun değerler sisteminin bir unsuru olduğunu vurgular. Çünkü yaşamsal alan o toplumda yaşayan herkesin katkısı ile üretilir, yasalarla değil. Yasaların amacı da kamu gücü ile yaşamsal alanın güvenliği ve düzenini sağlamaktır. Sadece bu anlayışın yerleşmesi bile, yaşanan birçok problemin gerçek olmadığını açığa çıkarıp, buradan gerçek problemlere yönelebilmeyi sağlayacaktır.

Her insan, insan olmanın gereği temel haklarını özgürce kullanabildiğinde kendi gerçekliğini yaşayabilir. Aksi halde herkes, kendi gerçekliğini bir yana bırakıp, dayatılan senaryonun gerçekliğini oynaması için oyuncuları yöneten yönetmenin simüle ettiği yaşamın parçası olmak zorunda kalır. Bu gerçek değil, teatral bir simülasyondur. Oysa teatral olanın asıl amacı gerçekliğin bu olmadığına dair ironik bir göndermedir. Teatral olan hiçbir şey yaşamın gerçekliği olamaz ve tiyatro gerçek yaşamla böyle bir ilişkide tiyatronun gerçekliğini kurar. Bunu yaptığı ölçüde tiyatro, kendi gerçekliğinde kalabilir.

Sonuç olarak, yaşamın gerçekliği, ideolojik görüşlerle dayatılmış doğrular değil, hak ve özgürlüklere dayalı gerçekleşmiş ahlaktır. Bu yüzden anayasalar da bu ahlaki zemini esas alıp onun unsurlarını güvenceye alarak, toplumsal gerçekliği muhafaza edip sürdürülebilir kılan metinlerdir. Toplumsal bilinç ve yaşamdan uzak

yapılmış bir anayasa, yazılmamış dahi olsa, kendisi anayasa olarak toplumu millet yapan gerçek değerlere tercih edilemez.

Gerçeklik, yaşamın mahremiyetidir. Bu mahremiyet ortadan kalktığıında artık o yaşam gerçek değildir.

ANAYASAL LAFZIN ÜSLUBU ÜZERİNE*

Toplum insanların, millet toplumun, devlet milletin, anayasa devletin ve kurumlar da anayasanın terkididir. Bu cümle soldan sağa doğru okunur ve her biri kendinde olan tüm unsurlarla birbirine ulaşan karşılıklı, doğrusal-döngüsel ve değişip dönüşebilen yapıda bir süreç oluşturur. Bu yapının bağlamları tıkanır veya koparsa bu süreç ayrışır ve her biri bu sürecin unsurları olan farklı yapılar, çelişki gibi algılanmaya ve çatışma alanlarına dönüşmeye başlar. Bu yüzden bu cümle asla sağdan sola okunmamalı. Eğer böyle okumaya kalkışsak ki bunu biraz daha açarak deneyelim; kurumlar anayasayı, anayasa devleti, devlet milleti, millet toplumu ve toplum insanları doğurur demekle, çocuk da annesini doğurur cümlesini akıl tutulmasına maruz kalarak kabul etmek zorunda kalırız. Bu mantığı kabul edecek olursak tüm bu yapıların temel bağlamı olan hak kavramını “Hak hukuken korunan menfaattir”¹ şeklinde tanımlayarak, hakka uygun olan hukuktur ye-

* Bu makale 22 Ocak 2012 günü Star Açık Görüş'te “Devlet Olmanın Rükünü Nedir? başlığı ile yayınlanmıştır.

¹ Menfaat teorisyenleri hak kavramını “hak hukuken korunan menfaattir” şeklinde tanımlamakla, hakkı kanun koyucunun menfaat anlayışına indirgeyerek ideal hukuğun seyrini tıkamış durumdadır.

rine hukuka uygun olan haktır şeklinde tersyüz etme deneyimi yaşarız. Oysa tüm bu yapıların üzerinde olduğu zemin olan haklar beyannamesi olarak anayasa, tanıdığı bu haklarla hukukun da temel kaynağıdır.

Devletin niteliği, toplumsal bilincin ve bu bilinç durumunun gelişerek sürdürülebilirliği ile doğru orantılıdır. Aslında bugün geldiğimiz nokta, bazı yönleriyle milli bilinçten ayrılmış olarak ortaya çıkan kamusal bir süreç karşısında, milli bilincin merkezde yer alma çabasına varmış görünüyor. Bu anayasal süreçte, milletin kendine dair bir konuda kendi bilinci ile dönüşümünü sağlama çabası, bu sefer için doğru bir yerden kavrandığını göstermesi bakımından önem arz ediyor.

Hemen her kesimde yeni bir anayasa söyleminin dilendirilmesi, bu sürecin en zor aşaması gibi görünen mutabakatın mekanını da ima ediyor. Bu mekan tüm farklılıkları ile milleti millet yapan, tüm değerleri içinde barındıran, ilk bakışta farklı kesimlermiş gibi görünen ancak tüm bu farklılıkların tam da milletin unsurlarını teşkil ettiği bir mekandır ve mutabakata böyle bir mekanda ulaşılabilir. Yoksa yapay bir zemin arayışına yönelerek baştan bu bilinçten ayrılmış olunur. Bu açıdan idarenin en önemli görevi milli bilinci gerçekleştirecek zemini açık tutmaktır. Aslında millet, varlığının diliyle kendini ifade etmekte ve zaten, tabii olan anayasanın kodları da buradadır. İşte şimdi, bu ifadenin millete dair üslup üzerinden kurulacak bağlamlarla, yazılı bir anayasanın lafzı haline getirilmesinden söz ediyoruz.

Milli iradeden ayrılmış ve olgusal normlar üzerinden kurduğu varoluşu ile toplumsal farklılıklardan uzlaşmaz çelişkiler üreten kamusal bir yapı, milletin millet olarak var olması imkanını mümkün kılamaz. Milli iradeye dayalı anayasal oluşum, milletin bugü-

Hukuken korunan her zaman hak olmayabilir. Hukuki değişiklikler bunun en önemli kanıtıdır.

ne kadar çelişki ve çatışma alanlarına dönüştürülmüş farklılıklarının çelişki olmadığını, bunların milli üslubun vazgeçilmez unsurları olduğunu belirterek kendisini gerçekleştirme fırsatıdır. Ancak bu durumun gerçekleşmesi için doğal seleksiyon koşullarını bekler bir tavırda olmak değil, toplumun taleplerini milli irade doğrultusunda dönüştürecek olan devlet mekanizmasını kullanmak gerekir. Milletın üslubu anayasal lafzın üslubu olarak yerini aldığıında, toplumsal farklılıklar çatışma alanı olmaktan çıkıp, millet olmanın unsuru olan gerçek yerini alabilir ve anayasal düzlemde yapılan her şeyin, millet ve onu oluşturan unsurlar adına olduğu gerçeği açığa çıkabilir.

Bu yazının merkezinde yer alan toplum, millet, devlet ve anayasa kavramları, görüldüğü üzere bilince dair itibari kavramlardır ve bunların itibari değerleri de her birinin temelinde asıl ve gerçek değer olan insanla münasebetinde, nasıl bir bilinç üzerinde var oldukları ile ortaya çıkabilir. İtibari değerini insandan alan bu kurumlar, insana karşı gösterecekleri gerçek değerde ihmale düşerlerse bu durum yukarıdan aşağı tüm birimler arasında çatlaklara yol açarak ayrışmaya ve milli bilincin dağılmasına yol açabilir. Toplumun kendi hizmeti için icat ettiği bu aygıtın ve kurumlarının buna aykırı işleyişi, toplumun kendi iradesine karşı güvensizliği ve hayal kırıklığına dönüşebilir.

Milli bir bilincin konusu olan anayasa üzerine konuşmak, bu bilince dair araçlarla gerçekleşebilir. Ele aldığımız bu araçlardan 'lafız'; kişisel bir biçim iken, 'üslup'; kişisel bir içeriktir. Böyle bir üslupla Anayasal lafzı yazan bu kişi kimdir? Burada bu kişinin devleti amaçları için üreten millet olduğu, lafız ve üslup üzerinden yapılacak tanımlama ve tanıma ifadeleriyle de devletin milleti değil, milletin devleti aşamasına nasıl ulaşılabilceğini düşüneceğiz.

Devlet, millet olmanın tezahürü olarak anayasadan önce var gibi görünse de onu var kılan irade aslında esas olan anayasadır. Bu nedenle biz anayasa yapmaktan değil onu yazmaktan söz ediyoruz. Ancak bu yazma işinde onun unsurları olacak oluşumların da hazır bulunması, yazdıklarının sorumluluğunu üstlenmeleri bakımından önemlidir. Bu unsurlar birey ve toplumu temsilen millet iradesi ve devlet olarak bir arada olmak zorundadır. Elbette anayasayı yapan irade de devleti oluşturan irade olacak, devlet ise burada metin yazıcılığı yaparak bu metnin sorumluluğunu üstlenerek onu tasdik edecektir.

Millet iradesi doğrultusunda devletin, eliyle anayasanın yazıcılığını yapması, milletin vazettiği tarifleri kendi eliyle yazarak, kendisinin ve kurumlarının ne olduğu tanımlarıyla kendi sınırlarını kendi eliyle çizirken, aynı zamanda hakları, insanı ve milleti tanıyarak, bu yazma ile mutabakat metnini de kabul ve tasdik etmiş olur. Böylece milletin özne, devletin de bu öznenin özneleştirdiği bir aygıt olduğu pekiştirilip kurala bağlanmış olur. Bu metnin anlamı, devletin tüm kurumları ile millî üsluba uygun, milletle, ona ait olarak bütünleşebileceği organik bir kurumu ihdas etmektir. Bu üslup devlet millet bütünleşmesinde devletin milletle, milletin de devletle iletişimini gerçekleştirir. Devlet millet arasındaki iletişim bozukluğu ise, anayasa olarak adlandırdığımız bu organik yapıda sorunlar olduğunu ya da araya bu yapıların iletişimini bozan unsurlar girdiğini gösterir.

Milletin yazdırdığını yazarak tasdik etmiş olmakla kendisini ve kurumlarını bu tanımlamalar ile sınırlayan, hakları, insanı ve milleti tanıyan devlet, tanımladığı değil tanıdığı haklara ve bu hakların terkibi olan hukuka kendisi de riayet ederek bir hukuk devleti; yine tanıdığı insan ve millet bilinciyle ve sorumluluğuyla da onların yanında yer alarak sosyal devlet olmak zo-

rundadır. Çünkü bu süreçle var olmuş devletin ve kurumlarının milletten ayrılmış bir lafzı ve üslubu yoktur ki millete aykırı bir yol tutsun. Böyle bir devlet, tüm farklılıkları/benzerlikleri ile bir arada sürdürüp gerçekleştirdikleri yaşamları sonucu, ortak bir ahlakla millet olmuş bir toplumun devleti olarak milli bir devlettir.²

Anayasal üslubun temel kavramları olan haklar ve milleti oluşturan unsurları tanıma, devlet ve kurumlarını da tanımlama cümleleri ile kurarak hakları, halkı ve değerlerini tanımlamaların konusuna indirgeyip nesneleşmekten koruyabilmeliyiz. Ancak anayasada devlet, halkın ihtiyaçları doğrultusunda milli iradeye bağımlı hareket etmesi gereken bir tanım cümlesi olarak ifade edilmelidir ki kendini üreten iradeyi nesneleştirmesin. Bu lafız anayasanın üzerinde var olacağı kaideliyi oluşturur. Ancak itibari bir kavram olarak milletin tanınması, gerçek bir kavram olan insanın tanınması ile mümkündür. İnsanların her birinin kendilerine özgü farklılıklarıyla temel hak ve özgürlükler çerçevesinde tanınması; milletin ise kendine özgü, benzer ve farklılıklarla donanımlı insanların terkibi ile var olmuş itibari bir kavram ve devletin kurucu unsuru olduğunun tanınması; devletin de kurumları ile beraber, milletin ve onu oluşturan insanlarla muamelesinde her tür ideolojiden arınmış, milli irade doğrultusunda kurulan, anayasal çerçevede hareket eden bir aygıt olduğunun tanımlanarak tasdik edilmesi, anayasanın temel ilkeleri arasında yer almalıdır. Bu üslupla oluşacak Anayasa, devlet ve milletin ayrışmadan, karşılıklı diyalogunu gerçekleştirecek dili mümkün kılabilir.

² Burada millet kavramı irki bir kavram olarak değil, ortak bir ahlak etrafında oluşturdukları değerler üzerinde yaşayan ve kendini o değerlerle hisseden toplum olarak kullanılmıştır. Geniş anlamı ile, farklı ırk veya inanca mensup kişilerin de içinde olduğu, ancak bir arada sürdürdükleri ortak yaşamlarıyla oluşan ve onları birbirine bağlayıp yaklaştıran ahlaki değerler, onların millet olma harcıdır.

Bu gerekçeyle anayasanın lafzı ve üslubu, millete ait anayasal bir unsur olarak görünüm kazanmalıdır. Millet, tüm farklılık ve benzerlikleri ile kendisini terkip eden insanların bu farklılık ve benzerlikleri ile var olmuş itibari bir değer olduğuna göre, bu benzerlik ve farklılıklar milletin unsurlardır ve var olan millet bu unsurlarla vardır. Unsurlarından biri bile olmayan yapılar kendisi olarak gerçekleşemez. Hal böyle iken milleti oluşturan insanların kendine özgü düşünce ve inançları karşısında, tarafsız bir tutum alan devlet ve kurumları bu tutumları ile milli bütünlüğü bozmuş olur. Bu nedenle milleti ve insanı bu prensiplerle tanıyan devlet tanımı yapılırken devletin, insan haklarına sıkı sıkı bağlı, demokratik, sosyal hukuk devleti olduğu ilkesinin istisnaya tabi olmaksızın devleti ve tüm kurumlarını bağlayıcı nitelikte olduğu açıkça beyan edilmelidir. Kurumlarıyla birlikte demokratikleşememiş devletin demokratik hukuk devleti olduğundan söz edilemez.

Devletin insan haklarına titizlikle riayet eden, demokratik, sosyal, hukuk devleti tanımı açıkça belirtilip, aynı tanım devletin kurumları için de yapılmazsa kurumlar bu boşluktan, kendilerine görev/yetki çıkarabilir ve anayasanın kendilerine ilişkin böyle bir düzenlemesi olmadığını ileri sürerek bu konudaki uygulamalarıyla teamüller geliştirebilir, insanüstü dokunulmaz kutsal varlık zırhına bürünebilirler. Buradan gelinecek noktadaysa, milli irade ve bilincin dışında, ayrılmış ve dokunulamayan kutsal varlıklara kayıtsız şartsız itaatten başka bir yol kalmaz. İdeolojik devletin temelleri de böyle atılır. Çünkü tanımsız alanda olgusal birtakım maslahatlarla milli bilincin dışında hikmet-i hükümet gerekçesi ile yapılanma fırsatı bulan şahıs veya kurumlar milli irade ile kendilerini bağlı görmeyerek, bu alandan herkesi şahsi maslahatlarına, a'li menfaat olarak itaati dayatmayı da meşru görebileceklerdir. Bu zemin-

de hiç kimse ideolojik bir aygıt olmaktan başka varlık bulamaz.

Sonuç Olarak; bu konunun önemini kavrayabilmek, insanı sayısal bir varlık olarak değil, insana dair tüm oluşumların gerçek değeri olarak algılayabilmekle mümkündür. Bu nedenle bir tek insanın bile haksızlığa uğramasını önlemek devletin temel görevlerinden olmalıdır. İnsanın bu haksızlıklar neticesi değersizleştirilmesi, insanlığın değersizleşmesinin yolunu açar. Buna kasteden insanlığa kastetmiştir. Bunu yapanlar belki şöyle diyerek kendilerini meşru görebilirler:

- Ne yaptıysak devlet için yaptık!

Oysa devlet adına insanlığa kastederek var olmaya çalışanlar, bu kasıtlı devletin itibarını da yok ederler. Neticede devlet insanın, insani değerler üretebilmek üzerine inşa ettiği itibari³ bir yapıdır ve itibarını insandan alır, insana itibar veremez. Çünkü insan gerçek değerdir, tabir edilmiş üniformal bir değer değil.

³ İtibari değer tabir edilmiş değer anlamındadır ve bu tabir gerçek bir değer tarafından yapılır. Bu değer gerçek değerle örtüştüğünde gerçek bir anlam ifade eder.

ANAYASALAR DA DEĞİŞEBİLDİKLERİ SÜRECE VAR KALABİLİRLER*

“Bir halk, her zaman anayasasını gözden geçirip, düzeltme, ıslah etme ve değiştirme hakkına sahiptir. Bir kuşak gelecek kuşakları kendi yasalarının hükmü altına alamaz.”

Condercet

Anayasaların, toplumların tarihsel süreçte kendi var oluşlarını dönüştürmek için ürettikleri devletin kullanma aygıtı olduğunu kabul edersek, bu durumda toplum değiştikçe devletin ve tabii ki değişen toplum ve devletin irtibatını sağlayacak aygıtların da değişmesi kaçınılmazdır. Bu sürecin sonucu oluşan anayasalar da aynı sürecin parçasıdır. Böyle bir metin, ruhu itibari ile toplumun kendisi hakkında ulaştığı dönüşümünün göstergesi olup uzun vadeli öngörüler içerir. Bu öngörü birkaç maddeyi değil anayasayı bir bütün olarak kapsar. Devletin millet adına iş yapan bir dönüşüm aygıtı olması onun milletin elinde olan bir aygıtla çalışıyor ol-

* Bu makale 6 Mayıs 2012 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

masına bağlıdır. Bu aygıt anayasadır. Bir yazar kitabıyla neye dönüşüyorsa toplum da kendisi üretip yazmak (millet olma halini sürdürmek) koşuluyla kendi yolunu açıp ona dönüşecektir.

Ancak anayasaların değişmezliği üzerinden alınacak bir karar, kendisi bir süreç olan toplumun ve milletin dönüşmeyeceğini taahhüt eden bir tutum olur. Çünkü değişim taleplerini anormal algılayıp krizlere dönüştüren anayasal zeminler yaşamsallığın kaçınılmaz sonucu olan değişimi karşılayacak yasalara geçit vermeyerek anayasayla birlikte yasaları, milli iradeden ayırılmış statik bir metin kılar. Başat bir siyasi metin olan anayasa, böyle bir değişmezlik yapısına bürünürse, toplumu ve siyaseti yok oluşa sürükleyecek bir statüko üretecektir. Bu durumda toplum niçin millet olarak örgütlenip, dönüştürücü, değiştirici (devletmeyi gerçekleştiren) demek olan devleti¹ ve onun kullanım aygıtı anayasayı üretmiştir? Değişmemek için değişim ve dönüşümü sağlayacak araca ne gerek var? Toplumun, kendisi ile ilgili değişim taleplerini gerçekleştirmek üzere icat ettiği bu aygıtta, dönüşümü gerçekleştiren anlamına gelen devlet kelimesini isim olarak vermesiyle onun, toplumun değişim taleplerinin karşısına konulamayacağı, buna zorlanması halinde ise hem etimolojik hem de içe-

¹ Devlet kelimesinin etimolojik yapısı incelendiğinde devl kökünden geldiği ve devletme, değişim ve dönüşüm için kullanılma anlamına geldiği görülür. Büyük çaptaki değişimler için bu çapta bir araç gereklidir. Bu kelimenin Latince karşılığı olan status, batı dillerine bu kökten tevarüs etmiş olup durağan ana yapıyı temsil etmektedir. Rönesans ile başlayan değişim hareketlerinin bu yapının değişime geçit vermeyen durağan statükocu yapısına karşı olduğu söylenebilir. Bu karşılaştırmada devlet kelimesinin değişim ve dönüşümün kaynağı olan toplumun diline, Status kelimesinin ise yönettiğine hakim olmak için onu sınırlamaya çalışan iktidarın diline yakın olduğu düşünülebilir. Ancak devlet aygıtının fonksiyonları göz önüne alındığında günümüzde, doğuda devlet kelimesi statusa, batıda ise status kelimesi devlet kelimesinin anlamına yaklaşarak algı değişikliğine uğramıştır.

rik anlamı olarak artık devlet olamayacağının önlemi alınmış gibi duruyor.

Siyaset dinamik bir yapı olan toplumları toplum yapan değişme ve dönüşme kabiliyetlerinin tezahürü olarak var olan bir kurumdur ki; eğer bu kurumu değişmez esaslara bağlarsak bu durum siyaseti, değişen toplum karşısında onunla sürekli bir çatışma halinde karşı karşıya getirmeyi kaçınılmaz kılacaktır. Böyle bir kurumu siyaset kelimesi ile adlandırsak bile bu isim toplumsal güvenini yitirerek olumsuz çağrışımlara kaymış bir ortama düşer. Böyle bir algının normalleştiği bir toplumda siyaset, temiz kalmak için uzak durulması gereken bir yer olarak algılanır.

Değişmezlik tanrısal bir yetidir ve değişmeyen Tanrı'dır. Öyleyse değişmezlik ihdası bir tür Tanrı ihdasından başka nedir? Anayasal ifadeler de üst metin olarak aslında bu tarz bir üslup taşırlar. Bu değerlerin tamamı toplumun ulaştığı temel değer olan 'hak' etrafında yer alır. Anayasalar bir milletin hak algısını beyan ettikleri ve tüm yasallığın da bu hakka uygunlukla düzenleneceği metinlerdir. Temel haklar bildirgesi olan bir metin, hak kavramını açıkça tanımlamasa bile yer verdiği hakları ifade ederken hak tanımını da ima eder. Ancak hak tanımı bir tür rab algısının sonucu olarak bu rabbin her şeyin içerik ve biçimi üzerindeki kudretinin bilinmesi ve tasdik edilmesi manasını içerir. Böyle bir içerik o toplumun yapısal derinliğinin ve dönüşüm kapasitesinin de göstergesidir. Çünkü bir toplumun hak algısı onun yaşamsallık sınırını biçimlendiren göstergesidir. Buradan hareketle değişmezlik içeren ifadeler ancak bir şekilde mazur görülebilir. Eğer değişmeyecek olan, bireysel ve toplumsal değişimi sınırlamayacaksa ve kendisi değişime ve hiç kimseye muhtaç olmayacak mahiyetteyse, böyle bir düzenleme her tür oluşuma geçit veren yapısıyla kendisi de geçit bulacaktır. Kendisi

sınırlı olan bir yapının değişmezliğini kabul etmekse bu sınırların içine hapsolmayı kabul etmek olacaktır.

Hak kavramı seküler yapı üzerine inşa olan modern devlet yasalarında tanıma ya da tanımlamaya konu olmamıştır. Bu doğrudan olumsuz olmasa da toplumun hak algısının anayasada belirsiz bırakılması dönüşümün merkezinin milli iradede kaymasına yol açabilir. Bu husus anayasaların en hassas noktasıdır.

Modern anayasaların çoğunda haklar sıralanarak hak tanımına ima yollu göndermeler tercih edilmiştir. Doktrinde de hakkın tanımına ilişkin tatmin edici bir tanım yoktur. Örneğin pozitivist modern teorilerde “hak hukuken korunan menfaattir” denilerek tersine çevrilmiş bir tanımla hukukun öznesi olan hak onun nesnesi olarak tanımlanmıştır. Modern anayasalar ahlaki ölçütü dikkate almayan bu biçimsel Weberyen yöntemi benimsemiştir. “Weberyen bir bakış açısı ile hukukun biçimselliği modernitenin ve beraberindeki rasyonalizasyonun kaçınılmaz bir sonucudur. Sözkonusu bu sonuç-biçimsellik- modern hukukun rasyo-nelliğinin dolayısıyla da meşruiyetinin kaynağıdır.”² Ancak ahlaktan ayrışık yasaların biçimlenmesi ile elde edilen biçimci hak algısı, yüzeysel olarak böyle görünse de aslında burada hukuku belirleyen irade hakkın da kaynağı olarak “kudretli bir Tanrı” gibi “kudretli bir iktidar” olarak tahtı ele geçirmiş oluyor. İçerik ve biçimi birbirinden ayrı tutan bu anlayış, hakkı içeriğe dair metafizik bir mevzu olarak algılaması nedeni ile onu tanımak yerine hukukun alt birimi olarak tanımlamayı ve hakkı dayandırabileceği biçimler ihdas etme yoluna giderek bu yapılardan, hukuki olgularla üretilen değerler elde etme yolunu tercih etmektedir. Bu yolla üretilen değerlere de değişmezlik vurgusu içeren bir tür ruh

² Doğu Batı, Tomuş Ertuğ, Demokratik Meşruiyet İlkesi Olarak Hukuk Deleti, Sayı:21, s: 77

atfedilerek temel hakların ve buraya dayandırılacak hukukun içerik sorunu da çözülmeye çalışılmaktadır. Değişmezliğin tanrısal gücü burada, hakkın yerini doldurabilecek imkanı sağlamış oluyor. Böylece yapılan icraatların hakka uygunluğu kriteri bu değişmez temel kriterlere uygunluk üzerinden sağlanabiliyor.

Hak, adalet ve meşruiyetin temelidir ve her devlet bir şekilde onu elde etmenin yolunu bulmak zorundadır. Hümanist bir zemine dayalı değerler üreten ilahiyatın(teolojinin)³ en önemli işlevi de budur. Modern devletler de her ne kadar seküler kimlikler taşısa da pozitif-hümanist ilahiyata dair hak ihdas eden merkezi yapı üzerinde varlık bulurlar. Bu merkeze, doğrusal bir hatla(normal) bağlı olarak çevrede tepe değeri belirleyip, ihdas edilen hakkı dengeleyen mod, bu hakkın zaman ve mekan içindeki değişkenliğini güncelleyerek, sürekli tepe değer olarak dengeleyip normalleştirmeye çalıştığı modern düzlemin toplumsal sınırlarını çizer. Bu alan pozitif ölçümlere uygun olmadığından küresel değil kürenin düzlemsel bir zemine aktarılması ile gerçekleşebilir. Bu anlamda modernizm kapitalist dünyada var olmuş ve onun ürünlerini modelleyen, bunu moda olarak normalleştirip yaşamsal kılan bir sistem olarak kapitalist inancın bir yorumudur. Güç, böyle bir toplumsal işlemde geçerek hakla doğrusal bir diyalog kurarak meşrulaşır ve bu gücün ürünleri moda yoluyla nazil oldukları mekanın yaşam biçimini belirler. Dolayısı ile bu güce sahip olan, onu hakka dayandırmak, her şeye rağmen korumak ve buna aykırı olanları gayrimeşru saymak için güçlü tedbirleri de alacaktır. Bu yönüyle modern devlet öncelikle toplumu ve hukuku dönüştürecek pozitif haklar ihdas edecek, bu hakkı normalleştirecek aygıtlarla donanımlı olan devlet görüntüsü verse

³ Teolojinin öznesi, Tanrı'yı bilimin konusu bir nesne gibi ele alan, O'nun hakkında inceleme ve araştırmalar yapan ve bu konuda ulaştığı tanımlarla Tanrısal bilgi üreten insandır.

de olgucu yapısı gereği öncelikle hukuku üretip sonra hakkı buradan elde etmektedir. Batıda modern devlet bu doğrultuda uzlaşım süreçlerine evrilerek var olmuşken doğuda ise bu, yukarıdan aşağıya buyruklarla var olma mücadelesini sürdürmektedir. Devletin toplumsal yapının değişim taleplerini gerçekleştirmede yaşanan sorunların kaynağı buraya dayanmaktadır. Çünkü asıl işlevinin aksine, yukarıdan aşağıya buyrukları gerçekleştirmeye programlanmış bu aygıt asıl görevi olan aşağıdan alması gereken buyrukları tanımlayamaz duruma gelmiştir.

Hukuk içeriğe(hakka) dayanarak ortaya çıkan biçimdir. Onu biçimlendiren içeriktir. İşte modern devlet bu içeriği(hakkı) kendisi üretip tanımlar. Modernliği kendinden menkul olmayanlar ise seçtikleri modellerin biçimlerini içerik olarak kabul etme yolunu benimsemiş görünüyor. Bu süreçte elde edilmiş biçim, kutsallaştırılarak bir tür içeriğe dönüştürülüp sembolize edilmek zorundadır. İşte bu yolla elde ettiğimiz biçimi içerik kabul ederek, kendisi değişime muhtaç olan biçimi değişmez kılsak içerik ile biçim arasındaki ilişkiyi koparmış oluruz ve bunu yapmak da kaçınılmaz olarak biçimin zaten içerik olduğunu söylemeye varır. Bu söylemin biçimleri artık sembollerle dönüştürülmüş olarak biçimsellikten kurtarılıp kutsallaştırılmış olur. Bu durum da toplumu DNA sı yok olmuş hücre durumuna indirger ve seçiciliğini ortadan kaldırarak onu, seçimleri ile değil, bu semboller yoluyla elde edilmiş realiteye göre biçimlendirerek üretir.

Bugünkü öngörülerimizle geleceğe dair değişmezliğe karar vermek, henüz ortaya çıkmayan bir haktan vazgeçme gibi de anlaşılabilir ki bunun da hiçbir mantığı olmadığı gibi, hiçbir hukuki geçerliliği de yoktur.

Toplumlar değişip dönüşür ve bu süreçte kendilerine dair değerleri ve kanaatleri de değişir. Tarih bunun en somut göstergesidir. Gerçekte değişen bir toplumun

değişemeyeceğini ya da değişmediğini varsayan bir metin, olan bir toplumu olmadığı biçimde kurgulayan distopya üretmeye ve gücü yettiğinde toplumu da bu distopyanın nesnesine dönüşmeye zorlayacaktır. İlk bakışta fark edilmese de bu tarz statik metinler, toplumu nesne olarak tanımlayarak bu nesnenin “özneleştirilmesiyle” onu itaat edilenmiş gibi görünen ancak sürekli itaat halinde donup kalan Tanrısal bir ikona dönüştürürler. Her şey onun adına görünür ancak onun bundan haberi bile yoktur. Bu durum onu icat edene, onun adına her türlü yorumu yapma ve bu yorum üzerine iktidarını inşa etme zemini kazandırır. Ancak üzerine iktidar inşa etmeye uygun bu statik yapı, kendisine gelebilecek itirazı, artık Tanrı’ya karşı yapılmış bir itirazla dönüştürerek kendisini tanrısal bir güçle savunmaya çalışır. Sokrat’ı Tanrılara karşı gelmekle suçlayanlar bu statik yapı üzerine iktidar inşa edenlerdi.

Toplum ve şahsiyet aleyhine bu kadar sorun barındıran anayasalardaki değişmez hüküm talebi aslında ne ifade ediyor?

Buraya kadar yaptığımız tahliller aslında bu talebin arkasında duran istemin iktidar talebi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu irade ortaya koyduğu biçim üzerinden her şeyi kendi doğrultusunda biçimlendirir ve bu doğrultudaki anayasalar çok teferruatlı düzenlemeler yaparak çok geniş haklar ihdas ediyor gibi görünse de tüm düzenlemelerin ardından gelen bir ancak bu düzenlemeleri değişmez maddelere indirgeyerek ve sanki onca ayrıntıya girerek açıkladıkları hak ve özgürlüklerin neredeyse kullanılmasının imkansızlığını “Hikmeti Hükümet”⁴ gerekçesine bağlayarak onların neden kullanılmayacağını ima ederler. Ortaya çıkarsa haklar bildirgesinden daha çok hakların neden kullanılmayacağını bildirilmesi olur. Buradaki vurgu da

⁴ Bu kavram, devletin menfaatleri maksadıyla, hakların kullanımının kısıtlanmasının gerekçesi olarak kullanılır.

birey, toplum ve millet için değil “ne yaptıysak devlet için yaptık” anlayışına dayanan bir düşünce için normalleşmesine evrilir.

İşte bu sorunların ortaya koyduğu kaygı, temel unsuru değişim olan toplumun değişmezlerle bağlanmasının mümkün olamayacağını, böyle bir işlem yapılsa bile bunun var olmanın temel unsuru olan değişimi gerçekleştirmek için kendisiyle didişen bir toplum üretmekten ve tüm kabiliyetlerini bu mücadeleyle heba etmekten başka bir işe yaramayacağını dillendirmektedir.

Bu gerekçeler bizi anayasaların tek değişmez maddesi olabilecek metne ulaştırıyor ki o da var olan her şeyle birlikte toplumun değişim ve dönüşüm olgusunun, değişmez bir kural olduğudur.

Değişmeyen yok olmaz. Belki böyle bir maslahat değişmezliği cazip kılabilir. Ancak yok olmayan varoluşsal da değildir. Bu yüzden bir şeyin var olabilmesi onun varlık-yokluk sürecinde değişir olabilirliği ile mümkündür. Tüm varlıkların oluşum zemini olan zaman ve mekanın kendisi de burada gerçekleşir. Çünkü her şey varlığını var ederek yok, yokluğunu yok edip var olarak, vardan yok, yoktan da var olur.⁵

⁵ Bir mantık kuralı olarak bir şeyin değili zıddı iken değilinin değili -farklı bir yorumla- tekrar kendisine dönmektir. Böylece her şey halini açığa çıkaran zıddıyla birlikte kendisi olarak varlığını sürdürür.

ANAYASALARDAN ÖZGÜRLÜĞE YOL VAR MI?*

Modern devlet kuramının bütün önemli kavramları, dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramlarıdır. Bu kavramlar ilahiyattan devlet kuramına aktarılmışlardır. Her şeye kadir Tanrı, her şeye kadir kanun koyucuya dönüşmüştür.

(Carl Schmitt, Siyasi ilahiyat)

Varoluşları mutlaka bir millet temeline dayanan devletler, nedense meşruiyetlerini millettten ayırışmış, sorgulanamayan bir kutsala yaslamayı teamül haline getirmişlerdir. Bu yönüyle devlet, teolojik araçlarla kendini üretilmiş, millettten bağımsız kudretli bir aygıt olarak görünür. Bu kudretin kaynağı, sanki devletten başka hiçbir varlıkla diyaloga geçemeyen, bu yüzden devleti elçi seçmiş ve elçisine de kendi kudretini bahşetmiş bir tanrı gibidir. Böylece bu ilginin muhatabı bizler, tanrısal bir kudretle kuşanmış ve organları ile biraz olsun görüp algılayabileceğimiz hale getirilmiş olan bu kut-sanmış varlığa iman ve itaat edebilme pratiğiyle aslında tanrıya da imanımızı gerçekleştirebilme lütfuna nail

* Bu makale 11 Mart 2012 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

kılınırsız. Bu durum binlerce yıl içselleşmiş bir mevzu olarak aşırı bir yorum gibi görülebilir. Çünkü teolojinin konusu olan bu tanrı, kutsal baba diyebileceğimiz bir devlet aracılığıyla şefkatini bizden hiç esirgememiştir.

Anayasaların ortaya çıktığı dönemden öncesine baktığımızda toplumun, tanrıya ait olduğu iddia edilen hükümler bir gölgenin altında yaşadığını görürüz. Bu gölge, kaynağının tanrı olduğu iddiasıyla meşruiyetini tanrısal bir düzen olarak ihdas eder ve bu düzene karşı gelen tanrıya karşı gelmiş olur. Dilediğinde yasalarını değiştiren, kendisinden emin olunamayan böyle bir tanrıya karşı özgür olma isteğiyle ulaşılmış anayasal süreçler yoluyla özgürleşmeyi bekleyen toplumlar, bu sefer de anayasa eliyle özgür olmayı beklerken, anayasanın temel unsurunun milli iradenin sorumluluk bilinci olduğuna gelemeyen, kendilerinden olduğuna güvendikleri eliyle özgürleştirilmeyi dilediler.

Bu gölgeyi aralayan ve tanrıyı yeryüzünden kovduğunu söyleyen aydınlanma çağı, güneşin önünü kapatan bu sözde tanrıyı gerçekten kovmuş muydu?

Nietzsche de Tanrı'nın öldüğünü ilan ederek aydınlanmayı gururla müjdelemiş ve Zerdüşt'ün naibi olarak aydınlanmış üstinsanı tarif edip düşüncüyü noktalamıştı. Zaten güneşin önünü kapatmakla yeryüzünde gölge oluşturan bu tanrı anlayışı, güneşin bu tanrıdan daha kudretli olduğunun ispatı değil miydi?

Gölgeler çağı, yeni kuşaklara korku masalı olarak anlatılmaya ve yeni dönemin aydınlığı da aydınlanma çağı olarak kutsanmaya başlayalı yüz yıldan fazla zaman oldu. Bunca zamandır dünya aydınlığa kavuşmanın gururunu haykırıyor. Artık meşruiyetin kaynağı, aydınlığın kaynağına bağlandı ve Güneş merkezli bir meşruiyet anlayışı, iktidarı da aynı anlayışa evirdi ve Güneş'in gücü(nükleer güç), diğer tüm değerlere galebe çaldı. Karanlıkta kalmamızdan keyif alan, bir tutam

ateşi çalıp bize getirdiği için Promethe'yi ¹ cezalandıran gölgeler tanrısı ölmüş, yerine istediğimiz kadar ateşi bize taşıyan Promethe'ye ses çıkarmayan, hatta bundan hoşnut olan sımsıcak aydınlık tanrısı gelerek Nietzsche'yi hayal kırıklığına uğratmıştı.

Modern devletler dâhil olmak üzere, devlet ve teolojinin bu kadar iç içe olmasını ve devletin dönüşümünü milletten ayırarak teolojik araçlarla gerçekleştirmesinin nedenini anlamadıkça ne kendimizi, ne devleti, ne tanrıyı anlayabilir, ne de özgür olabiliriz. Çünkü başkaları tarafından özgürleştirilerek özgür olunamaz. Ancak kendimiz, yaptığımızın öznesi olarak özgürleşebiliriz. Elbette özne, yaptığının sorumluluğunu da alarak, özgürlüğün sorumsuzluk değil, eylediğinin sonuçlarından kaçınamayacağını bilinciyle özgür olmanın had bilirlilik olduğunu da anlayacaktır. Ancak haddi aşacağımız endişesi ile, özgürlük ıslah edilerek sürekli özgürleştiriliyoruz. Bu yolla her türlü tehlikeden arındırılmış ve denetimden geçmiş, güvenilir tüm ilimler ve hizmetler cömertçe sunulup dururken nedir bu özgürlük dedikleri ki insanlık tarihi bu kavramın peşinde sürüklenip gidiyor?

Aydınlanma çağı büyük umutlarla karşılanmıştı ancak son yüz yılda bu aydınlığın ateşi milyonlarca insanı kavurdu ve insanlık kaçtığı gölgeyi arar hale geldi. Karanlık çağlar geride kalmıştı oysa, şimdi bu karanlık

¹ Eski Yunan Mitolojisinde bir titan olan Promethe, titanların tanrılarla olan savaşında titanların öcünü almak için tanrılara karşı insanı yaratır ve ona tanrılardan çaldığı ateşi(bilgelik ateşi) verir. Bu nedenle Zeus onu Kafkas Dağları'nın tepesine zincirler ve bir kartal her gün gelip yeniden oluşan karaciğerini yer. Buradan yarı tanrı Herkül'ün yardımı ile kurtularak kartalı bulur ve onun ciğerini yer. Bu olaydan sonra Zeus onu affeder... Böylece tanrılara karşı yarattığı insanı terk edip tanrılardan yanına yer aldığı ve sanki insanın arzularıyla ateşi bu sefer Zeus'un isteğiyle insanlara taşıdığı söylenebilir. Zeus bu ateşi insanların kendilerine karşı kullandığını görmüş olmalı ki, onu geri almaya tenezzül etmemiştir. Çünkü bilgi tek başına dedikodu diyebileceğimiz malumattan öte bir şey olmayabilir.

neyin nesi? Böylece biz bu soruyla şunu da öğrenmiş olduk ki karanlık iki şekilde oluşur: Birincisi ışık kaynağının kapatılması ile, ikincisi ışık kaynağının doğrudan göze vurulması ile. Korkarım aydınlık ve karanlığın birbirine muhtaç olduğunu anlayıp, ateşperest bir pervane olmayı bırakarak insanlığımızın peşine düşmezsek, umutsuzluğa çıkan bunca yoldan sonra hiçlik çağı başlayacak.

İnsanın özgürleşmesi dediğimizde ilk akla gelen devlet kavramı olur. Bu yüzden özgürlük konusu öncelikle devletin dönüştürülmesi gereğine bağlı bir meseleye dönüşmüş durumda. Oysa öncelikle bu konuda kendi ellerimizle kendimiz için ne yaptığımıza bakmalıyız. Devlet kendinden menkul bir varlık değil toplumun ürettiği bir aygıttır. Böyle bir varlıktan özgürlük beklentisi toplumun bu konudaki sorumluluğunu uzunca süre terk etmesiyle bu kavramın anlamını unutmamasına, onu rahatlama ve sorumluluktan kaçabilme isteğiyle karıştırmasına dayanıyor. Bu yüzden bu meseleye devletten başlamak, devlet tarafından özgürleştirilmeyi talep etmek anlamına gelir. Yapılması gereken ise özgür bir milletin bilinci olarak var olan devletin bu bilinçten ayrışmaması için özgürlüğü sürdürmenin yolunu bulabilmek. Aslında hiçbir devlet milletten ayrışabileceği bir iradeyi kendiliğinden kuramaz. Ancak devleti temsil eden kişi ve kurumların devlet gibi görünerek, onu görünmez kılması ile milletin de buna duyarsız kalması devletin de ayrışmasına dönüşür. Bu durum milli iradenin de zayıflayarak devleti göremez, onunla irtibat kuramaz hale gelmesine yol açar. Böyle bir perdenin ardında kalan devletin, onu icat eden toplumla irtibatı onu oraya iten irade üzerinden, devletten topluma doğru tek taraflı hale gelir.

Devletin varoluşu, milletin özgür iradesi ile ortaya çıkar ve bu irade ile organik bağ sürdürdüğü sürece sağ-

lıklı olarak devam eder. Yani devlet özgür toplumların tecellisi olan bir aygıttır. İşte özgürlüğün tecellisi olarak var olan devletin, toplumdaki ayrıştırmaya dönük faaliyetlerin önlenmesine yönelik kontrolü de içermesi gereken anayasalar, özgür toplumların bu özgürlüklerinin beyanı olarak yapılır. Devleti ve anayasayı özgür olanlar yapar ve yapılan anayasa kendisini yapanların özgürlüğüne hizmet ederek onu kimin yaptığı da beyan eder. Ancak milletin özgürlüğünü beyan edip onun gerçekliğini merkeze alan bir anayasa millet tarafından yapılmıştır. Bu durumda devletten ve anayasadan özgürlük beklemek, özgürleştirilmeyi talep ederek, bu sefer de milletin devleti kendisinden ayrıştırmasının önünü açar. Çünkü devletin kendisi özgürlük bilincinin ve sorumluluğunun ürünü olarak vardır, istese de başkasına özgürlük veremez. Onun görevi özgürlük ortamının korunmasına hizmet etmektir. Ancak özgürlüğün sorumluluğu terk edildiği zaman özgürleştirir.

İnsan, inancının ve yaptığı işin öznesi olarak, bu inançla yaptığı işin sorumluluğunu alarak özgürleşir. Bu yüzden kişi, inancına dair hususları başkasının gözetim ve denetimine bırakırsa özgürlüğünü de bırakmış olur. Eğer anayasada, inanca dair eğitim ve öğretimin, devletin gözetim ve denetimi altında, üstelik zorunluluğa tabi olarak yapılacağına karar verilirse bu durum kaçınılmaz olarak devleti teolojik bir aygıtta, insanı da teolojik bir nesneye dönüştürecektir. Bu durum ülkede inanca önem verilmeyeceğini değil, herkesin inancını özgürce yaşamasını ve kendi tasavvurları ile örtüşen inancını esas alarak, başkalarını buna uygunluk üzerinden yargılayamayacağı anlamına gelir. Elbette inanç özgürlüğü bu özgürlüğün sorumlulukları ile dengelenmek sureti ile anayasanın konusudur. Bu açıdan devletin görevi inanç eğitimi vermek değil, her tür inancın eğitiminin, özgürlüklerin sorumluluğu bağlamında serbestliğini sağlamaktır.

Özgürlük tanımlanabilir bir nesne değil, öznenin sorumluluk bilinci ve eylemiyle ulaştığı yetidir. Özgürlük tanımlanarak sunulan bir şeye dönüştüğünde ortaya çıkan özgürleştirilmiş bir nesnedir. Türkçe’de -leştirme eki almış tüm sözler yapıyı parçalamaya ya da kendi başına orjinal bir bütün oluşturan yapıları başka bir yapının parçası haline getirerek parça konumuna sokmaya sebep olur. Bu yüzden modern devlete kutsal bir görev olarak yüklenen özgürleştiricilik, aslında özgürlüğü başka bir gücün kontrolüne sokar. Oysa bir devletin kendi toplumunu veya başka bir devlet altındaki toplumu özgürleştirdiği görülmemiştir. Günümüzde bunun örneklerini görüyoruz. Bunu ancak toplum millet olma bilinci ve iradesiyle kendisi gerçekleştirebilir.

Tanımlar, tanımladığını nesnel bir aygıtla dönüştürür. Tanımlanan bir özgürlükle özgürleştirilen insan, bu özgürleştirme deneyiminin olgularından çıkan normlarla kendisini normalleştirerek, kendisini bu şekilde tanımlayanı da normalleştirir. Böylece anormal, normal olarak algılanmaya ve her şeyi kendine dönüştürmeye başlar. Kavramlar toplumsal kimliğin göstergesidir. Hiçbir kavram da topluma zorla dayatılamaz. Ancak toplum özgürleştirilen bir yapay özne olarak, yaşamaya maruz kaldığı deneyimleri ile elde ettiği anormal sonuçları normalleştirerek, kendisi ile çelişen kavramlar üretebilir ve bu kavramlar artık toplumun dönüştüğü söz olarak dile gelir. Dile gelen bu sözler de düşüncenin nesnelere olarak bireyi, toplumu ve devleti bu doğrultuda biçimlendirir. İşte özgürleşmenin kaynağını, insandan ayırıp devlet eliyle özgürleştirilmeye bağlarsak bu süreç devleti insan karşısında teolojik bir varlık olarak kutsallaştıracaktır.

Teoloji, iktidarla var olan bir bilimdir. İktidar, teolojik tanrıları bu yolla nesneleştirirken ona inananların bu nesnel inancını da, iktidarın kudretine inanmaya dönüştürerek kudretli bir iktidar olmanın bilimi olarak

teolojiye geçit vermiştir. Bu konu özgürlüğün konusudur. Çünkü insanın özgürlüğü, kişi istemedikçe kimse- nin müdahale edemediği iman etme eyleminin öznesi olarak var olur. Ancak iktidar² ürettiği yeni sembollere yüklenen anlamlar üzerinden elde edilen yasallıkla, toplumun inancını da kontrol edebildiğince bu kudretini sürdürebilir. Bu açıdan iktidar, kudreti kontrol edebileceği, teolojinin nesnesi durumuna indirgenmiş bir tanrı algısı kurarak hareket eder. Teolojinin nesnesi olan bir Tanrı inancının öznesi de teolojinin özneleştirildiği bir nesneye dönüşür. İnsan, Tanrısını bile nesneleştirebilen bu yapının içinde özne olarak kalmaz. Oysa tanrı ne ontolojinin ne de epistemolojinin konusu olan bir şeydir. Çünkü O, şey değildir; her tür varlığı yaratandır. Tanımlanan ve araştırılabilen her şey o tanım ve araştırmanın nesnesidir. Teoloji tanrıyı bu bilimin konusu olan bir araç gibi ele alıp, insanlara tanrısal hizmet sunan bir kurum olarak ihdas edilmiştir. Böylece Tanrı tanımlanabilir bir şeye indirgenerek, ona inanç da tanımlanmış ve insana bu tanımlarla kucaklanmış, dalalete düşme ihtimali olmayan steril ve rahatlayabileceği bir özgürlük alanı bahşedilmiştir.

Sonuç olarak; özgürlük sorumluluk almaktır ve bu sorumluluğun biçimi hakkı aşamaz. Birer özgürlük beyannameyi olan anayasalar da, aynı zamanda bu özgürlüğün kaynağını ve sınırlarını belirleyen haklar bildirgesidir. Özgürlük özne olma sorumluluğu ile elde edilmiş yetinin beyanı, hak ise bunun sorumluluğun bilinip tasdik edilmesidir. Bu açıdan anayasa ile özgürlüğe ulaşılmaz, özgürlükle anayasaya ulaşılır ve

² İktidar kavramı idare ve hükümet kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılsa da bu kavramlar birbirinden çok farklı anlamlar içerir. İdare ve hükümet kavramları milli irade ile uyuşan ve onun belirlediği kurullarla, onun yetki verdiği kişilerin görevini ifade ederken, iktidar, bu işi milli iradenin kontrolünde değil onun da üzerinde kudretli bir varlığın iradesini ve eylemlerini ifade eder.. İktidar ancak milli iradenin tecellisi olduğunda meşruiyet zemininde kalabilir.

bu anayasa da haklar çerçevesinde özgürlüğün yolunu açık tutmayı sağlayabilir.

Ancak, kendi ürettiğimiz ve içinden çıkılmaz gibi görünen çelişkiler karşısında sorumsuzca rahatlama arayışını terk edip insan olmanın sorumluluğunu almazsak, korkarım özgür olmayı da istemeyeceğiz. İstemediğimiz bir şeye kavuşmak da mümkün görünmüyor.

DEVLETİ GÖRÜNÜR KILMAK*

Her şey dönüşür ve dönüşemeyen varlık, var olma hakkıyla beraber tüm haklarını da kaybeder. Bu, varlıklar dünyasını var kılan temel kuraldır. Dönüşüm evrende tüm varlıkların zaman ve mekan içinde birbiri ile kurdukları evrensel dille gerçekleşirken, insan için durum farklıdır. Çünkü insan bir yönüyle evrende diğer varlıklarla aynı mekanı paylaşıp onlarla birlikte var olduğu zeminde bulunsa da evrene müdahale edebilen bir varlık olarak onlardan ayrışabilir.

Dönüşümün yönü varlıkların varoluşlarının gerçekleşeceği yöne doğru eğilir. Ancak global ölçekte bunca farklı ve birbiri ile çelişik talepler karşısında bu eğilimin her zaman beklentileri gerçekleştirdiği söylenebilir. Varlığın kendisini gerçekleştirebilme talebi her varlığın eksikliğini giderme arayışı doğrultusuna eğilir ve varlıkların dilleri üzerinden birbirlerine tutunarak kurdukları mekan olan evrende, insanın doğal seleksiyon dediği bir yöntemle gerçekleşir. Yöntemleri farklı olsa da bu talebin yönü insan için de aynıdır. Varoluş sürecinde daha iyiye ulaşmak...

* Bu makale 1 Nisan 2012 günü "Devlet'i Kullanma Kılavuzu Olarak Anayasalar" başlığıyla Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

İnsan hem evrene hem de kendisine müdahale edebilen özel dili ile bu seleksiyon koşullarına kendini bırakamaz. Bir grup insan böyle bir şeyi deneyecek olsa, belki evrendeki diğer varlıklarla uyumlu bir yaşam sürebilir ancak başka bir toplumun müdahalesine konu olarak varlık zeminini kaybeder. Bu yüzden insan, kendisini içinde bulduğu devinimleri dengeleyerek varoluşunu gerçekleştirebileceği, özel bir dönüşüm aygıtına ihtiyaç duyar. Bu aygıt öyle bir donanıma sahip olmalı ki, doğal seleksiyon koşullarının ortasında olduğu halde, aynı zamanda ondan ayrılmış olan insanın ihtiyacı olan dönüşümü, yine insan faktörünü de gözetip dengeleyerek gerçekleştirebilsin. Çünkü diğer insanlarla bir arada olma faktörü onun varlığı için gereksinim iken aynı zamanda bu, ona karşı tehdit de olabilir. Tarih insanın en büyük tehdidinin yine insan olduğunun örnekleri ile doludur. Herhangi bir tarih kitabı ele alındığında hemen her sayfasının bunun hikayeleri ile yazıldığı görülür. Bu yüzden dünya daha çok bu tehdit algısının tezahürleri ile ve bu doğrultuda geliştirilen araçlarla şekillenmiştir.

Kendi güvenliğini önceleyen insan bunu sağlamanın tek başına mümkün olmadığını anlayıp diğer insanlarla kurduğu toplumsal ilişkiler içinde çözümler aramıştır. Bu doğrultuda bir zorunluluk olan toplumsal ilişkinin ortaya çıkardığı değerler, güvenlik başta olmak üzere bireysel ve toplumsal talepleri algılayıp ihtiyaçları karşılayabilecek bir dönüşüm aygıtı icat etmiştir. Bilinen insanlık tarihi her zaman böyle bir dönüştürücü aygıt olan devletle birlikte var olmuştur. Bu aygıtın öncelikli görevi hem kendi içinden hem de dışından sorumluluğu altındaki insanların can ve mal güvenliklerini sağlamak temeline dayanır. Devlet öncesi toplumlardan söz edilse de bu teoriden öteye geçememiştir. Çünkü insanlar şekli ne olursa olsun bir arada yaşamının getirdiği karşılıklı davranış ve sorumluluk bilincinin düzenlediği düzenleyici karar mekanizmaları etrafında

biraya gelebilmişlerdir. Hangi ad altında olursa olsun bu mekanizma, toplumların ihtiyaçları doğrultusunda açığa çıkan verileri işleyerek toplumun kendisini dönüştürmesine hizmet eden bir aygıttır.

İşte devlet dediğimiz aygıtın işlevi ve anlamı budur. Devlet devl kökünden türemiş devleden, dönüştürücü ve düzenleyici anlamına gelir. Toplumsal çapta alınması gereken kararlar ve bu kararların uygulanabilmesi açısından böyle bir aygıt zorunludur. Ancak bu aygıtın toplumun oluşturduğu milli iradenin ürünü olduğu hatırlandığında, bu doğrultuda ne kadar kudret sahibi olduğu ve bu kudretin milli iradeden ayrıştırılması halinde de halkın aleyhinde nasıl bir dönüştürücü olabileceği kolayca anlaşılacaktır. Devletin bu dönüştürme gücü karşısında insanın/toplumun yeri ve konumunun ne olacağı meselesi devlet kuramının en temel problemi olarak yerini korumaktadır.

Devlet toplumsal bilinçle oluşan milli iradenin bu bilinç ve irade doğrultusunda toplumsal yaşamı güvenle gerçekleştirmek için ürettiği bir aygıttır. Onun bu fonksiyonunu icra edebilmesi bu bilinç ve irade tarafından görünür olduğu sürece gerçekleşebilir. Ancak bilinç ve iradeyi engelleyen ya da ortadan kaldıran durumlar karşısında bu yetiler görme kabiliyetlerini de yitirirler. Bu durum genellikle sorumluluktan kaçan toplumların propaganda ya da travmalara maruz kalıp bilinç ve iradelerinin körelerek devleti göremez kılınmasıyla gerçekleştirilir. Görünmez kılınan devlet ise toplumsal bilinç ve milli iradenin dokunamadığı ve kontrol edemediği kutsal bir yere kayar. Kutsallık kazanmış bu varlık ise artık görev yükleyebileceğiniz bir aygıt değil, itaat bekleyen bir Tanrı gibi davranır.

Bu durum devletin insan eseri olan diğer aygıtlardan farkına dayanmaktadır. O, toplumun doğrudan varoluşuna dokunan bir aygıt olarak, öznel bir kaynak olan milli iradenin ürünü olarak doğar. Her bir insanın en

güçlü yetisinden kaynağını alarak var olan devlet bu yönüyle görünmez ve kudretli bir özne gibidir. Çünkü bilinç ve iradesi ile evrenden ayrışmayı başaran insan gibi devlet de aynı yeteneklerle donatılmış olarak vücut bulur ve bu bilinçle o da kendisini üreten toplumdaki ayrışabilme hatta onu ayrıştırılabilme yeteneğine sahiptir. Eğer insan bu varlığı görüp kontrol edebilme yeteneği olan bilinç ve iradesini diri tutamazsa, ortaya bu bilinç ve iradeden ayrışmış, kendinden menkul, kendi varlığı ve güvenliğini esas alan refleksiyle toplumun taleplerini dikkate almadan hareket eden bir otodevlet (toplumsal iradeden ayrışık, kendi kendine dönüştüren) çıkacaktır. Böyle bir durumda toplum, öncelikle kendi güvenliğini sağlamak için ürettiği bu varlığın güvenliğini sağlamakla görevli bir aygıtla dönüşecektir. İhtiyaçlarımızı karşılaması için güç ve yetki verdiğimiz birinin bunu umursamayıp, aldığı kararlarla bu gücü ona verene doğru rultarak, onları kendi hizmetine zorlamasında durum ne ise bu durum da odur.

Devletin varlığı, toplumun ve bireyin kendine karşı sorumluluğuna dair bir mevzudur ve toplum, devleti üretirken bu sorumluluğundan el çekemez. Bunu başaramazsa mutlaka başkasının eli altına girer. Devlet hangi bilinçle üretilmişse, toplumun ve bireylerin aynı bilinci muhafaza edip geliştirerek onunla bağına sürdürmesi gerekir. Devlet, birey birey tüm halkın insani uzantısı olarak var olur ve bu uzantılar toplamı ortak iradede komutlar olarak sorumluluk icra eder. Halkın kendi sorumluluklarını terk ettiği oranda da bu bağ zayıflar ve devlet halkın kontrolünden çıkıp, devlet gibi görünenin iradesiyle halkı kontrol etmeye dönüşür. Böylece halkın talepleri doğrultusunda onun dönüşümüne hizmet etmesi gereken devlet, artık devlet gibi görünen olarak kendi talepleri doğrultusunda halkı kendisine karşı sorumlu kılar. Buradan sonra halkın ihtiyaçları değil devletin ihtiyaçları, halkın güvenliği değil devletin güvenliği esastır.

İnsan sorumluluktan kaçamaz. Ya kendi sorumluluğunu alarak özne ya da bu sorumluluğu terk ederek başkasının yüklediği sorumluluğu almak zorunda kalan nesne olur.

Devlet karşısında bu ilişkiyi kendi lehinde tutmak zorunda olan insan, kendi ürettiği bu varlıkla diyalogunu nasıl kurgulayacak?

Daha doğar doğmaz görünmezler dünyasında güçlü bir özne gibi hareket etme kabiliyetinde olan bir varlıktan söz ediyoruz. Devlet, toplumsal halin dönüşüm ilminin(siyaset) en önemli aygıtıdır. Bu aygıtın amaca uygun fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, onun bu amaca uygun düzenlenmesine bağlıdır. İşte burada devlet kuran toplumlar onu kendi iradeleri doğrultusunda kullanabilecekleri mekanizmayı nasıl kuracaklar sorusu ile karşı karşıya kalırlar. Eğer onlar devleti amaçlarına uygun kullanamazlarsa, devlet onları kendini merkeze alan amaçları doğrultusunda kullanacaktır.

Toplum devleti nasıl yönlendireceğini değişik biçimlerde düzenler. Bu, modern devlet yapısı içinde anayasanın konusudur. Anayasalar toplumsal bilinçle ortaya çıkan milli irade ile görünmez vasıflarla doğan, devleti görünür kılan ilk dokunuşu yaparak onun gövdesini ve organlarını tasarlar. Milli iradenin dokunuşu ile ortaya çıkan bu görünüm onu, milletin kaynağı olan toplumun değerlerine göre daha da belirgin hale getiren organlarla somutlaştırır. Somutlaşan bu organlar, ihtiyaçlar ve değerler doğrultusunda toplumdan topluma değişebilir. Bu durum anayasaların başka bir toplumdan kopyalanamayacağını her toplumun kendi değer ve ihtiyaçlarını öne alıp onu kendisinin yapmasını zorunlu kılar. Zaten onu görünür kılacak zemin de buradan kaynağını aln. Hiç kimse kendi bilinç ve iradesiyle bağ kuramadığı şeyi bu bilinç ve iradeyle görüp onunla diyalog kuramaz.

Nasıl ki zihnin görmediği organ kullanılamazsa, devlet de milli bilince bağlı bir organ olarak, onun tarafından görülmezse toplum tarafından kullanılamaz. Devlet milli iradeyle üretilmiş iradi bir varlıktır ve o bu doğrultudaki organlarla görülüp kontrol edilebilir. Onu görebilmek organik bedeninin organları ile değil, daha çok bilinç ve irade organları ile mümkündür. Bu nedenle toplumsal bilinç ve iradenin, devlete dokunup onu görebilmesini sağlayacak bilince dair organlara da sahip olması gerekir. Bu yolla görünür hale gelebilecek devletin görünürlüğü toplumdaki bu bilince sahip olan bireylerin çokluğu ile doğru orantılıdır. Bilinçli insanların çokluğu, devlete dokunup onu daha net görüp kontrol edebilmeyi sağlayacak dokunaklılara (iradi göze) sahip olduğunu gösterir. Çünkü bu diyalogu sağlayan bilince dair bağlar koptuğu oranda devlet görünmez olacaktır. Bu süreçte o toplumun aydınları, bilinç ve irade ile görülebilecek ayrıntılı gerçeklikleri toplumun karşısına koyarak toplumda bilince dayalı iradi görüş yeteneğini diri tutarlar. Onun aydınlığı da buradan gelir.

Milli irade ile bağları zayıflamış devletlerde, toplumun eğitimi özensiz ve kasıtlı olarak ihmal edilir. Bu tip toplumlarda, devlet gibi görünüp, devletin kabiliyetlerini milli iradeden bağımsız olarak kullananlar iyi bir eğitim alma geleneğini ihmal etmezler.

Devlet, toplumsal bilincin doğurduğu özel bir varlıktır. Artık o, bu bilincin ürünü olarak kendisi de bilinçli ve özel bir varlık olarak doğmuştur. Bu özel varlığın toplumsal talepleri dönüştürebilmesi için toplumsal talepler doğrultusunda işleyen bir mekanizmaya dönüştürülmesi gerekir. Kendi başına bu özel haliyle topluma hizmet sunamaz, daha çok hizmet talep eder. Çünkü bilinçli her varlık gibi kendini koruma içgüdüğü doğrultusunda toplumu bu bilince hizmetçi kılma eğilimine girer. Elbette toplumun hizmetinde olan bu aygıtın da

düzgün kullanılıp korunması gerekir. Bu yönüyle onu toplumun kontrolünde ve kullanımda bir ağıta dönüştürüp bu fonksiyonu üzerinden korumak gerekir. İşte anayasalar bu anlamda çok özel nitelikleri olan devleti devletleştiren ve onu milletin hizmetine arz eden bir tür kamulaştırma metinleridir. Kamulaştırılmış olan devlet artık tüm halkın kullanıp faydalanabileceği görünür bir ağıta dönüştürülmüştür. O artık kendinden menkul, dilediği gibi hareket eden bir otodevlet değil halk eliyle çalışan ve dönüşümleri halkın talepleri doğrultusunda gerçekleştiren, kullanım kılavuzu açıkça belirlenip kolaylaşmış olarak halkın elinde olan bir dönüşüm ağıtıdır.

Türkiye’de anayasacılık hareketlerinin tatmin eden çözümler üretmeyişi, devleti halkın kolayca kullanımına imkan verecek bir kullanım kılavuzu üretmemiş olmasında aramak gerekir. Her toplumun millet olarak örgütlenip, kendi hizmetinde devlet delege etmesi, aslında onun kendisinin ana bir yasa olarak var olduğunu ima eder. Bunu görmeden yeni bir millet yaratma refleksi ile anayasa yapılması, bu anayasayı bozarak milletin kurduğu devlet yerine devletin kurduğu millet arzusuyla devlet ve milletin karşı karşıya gelmesine yol açacaktır. Bu doğrultuda ortaya çıkan manzara milletle pazarlık edip onu kendi amaçları doğrultusunda dönüştürmeye çalışan bir devlet talebi görüntüsü verir. Bu yola girildiğinde eğer pazarlığın koşulları bu amacı tatmin edici olmazsa o, derhal kutsal baba olarak her şeyi kendi kendisinin dönüştürecek otodevlet moduna geçer, böylece herkese devlet ve milletin ne olduğunu o öğretir.

Bu koşulda mekan toplumu ve bireyi değil, devleti esas alan bir kamusal alan olarak şekillenir. Artık kimin, nerede, nasıl var olacağı bu mekanın vaaz ettiği arz doğrultusunda sahnelenir. Burada birey ve toplumun talepleri ile oluşan değil, devlet merkezli bu kamusal alanın rollerini icra eden kimlikler geçerlidir. Böyle bir mekan-

da makbul olmak da bu rolleri öğrenip içselleştirmeye dayanır. Eğer aydınları ile birlikte toplum, milli iradeyi engelleyen perdeleri kaldırıp devletini görünür kılamazsa kendi taleplerinin öznesi değil, öğreticinin öğrencisi bir nesne olmak zorundadır.

İKİ BATI İKİ DOĞUDAN BATININ VE DOĞUNUN ORTASINA*

Bu yazıda doğu-batı fenomenlerini, Ortadoğu perdesindeki yansımaları üzerinden öncelikle dil bağlamından başlayan bir genelleme ile ele alacağız. Çünkü dil medeniyetlerin mayasıdır ve mevcut görünüm de bu medeniyetleri mayalayan dilin içeriğinden kaynaklanmaktadır.

Her şey kendini dilde bulur. Dil de varlığın kendisidir. Çünkü varlık mündemiç olarak ifadesi kadardır ve bu ifade de onun kendisi kadardır.

Öyleyse dilin başına gelen varlığın, varlığın başına gelen de dilin başına gelir. Evren de tüm varlıkların dil olarak birbirine tutundukları mekandır. İnsan bu mekansal dilin içinde olsa da kendisini buradan ayırıştırabilen ve ona, ayırıştığı dille kurduğu medeniyet üzerinden müdahale edebilen bir varlıktır. Burada hiçbir değişiklik yoktur ki evrenin geri kalanı ondan etkilenmemiş olsun. Newton'un çekim yasası olarak fark ettiği

* Bu makale 9 Eylül 2012 günü "Batı'nın ve Doğu'nun Orta Yeri" başlığıyla Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

bu etkileşim¹ fizik ilmine dair bir konu olarak ortaya konya da en çok sosyal bilimciler tarafından tefsir edilmiş ve Einstein'cı izafiyetle² evrilme eğilimine girerek mütalaası sürmekte olan bir mevzudur. Evrenden ayrışabilen insan bu evrenin anlamını, tanımlayamadığı Tanrıya atfen 'O' olarak tanımsız bir işaretle ifade eder. Bu ifadenin tasavvuru ile ürettiği kendi evreninden gerçek evrene müdahale de edebilen insan, edindiği yere göre medeniyetler olarak ifade ettiğimiz çekim alanları kurmuştur. Bu yerin merkezi ise insanın, ayrıştığı evren karşısında onu görme üzerinden kendisi için edindiği anlamdır.

Her şeyin bir tür dil olan çekim ile birbirine bağlı olduğunu keşfeden insanın bu alanı varoluş ilişkilerinin kurgulanmasında bir laboratuvar olarak kullandığını, durduğu yerin anlamı üzerinden ürettiği araçlarla kendi dönüşümünü kurguladığını görmekteyiz. Bu tecrübe üzerinden, evrenin, olgusal gücün çekim yasalarına bağlanmış görünen bir düşünceyle yapılan natüralist yorumu, farklı algılar altında tüm medeniyetlerin üzerinde yer aldığı olgusal normlara dayalı ana yapıyı oluşturmuştur. Medeniyet, insanın evrene müdahale ettiği kadar kendisine de müdahale edebilen ve bu yolla kendi içinde de ayrışabilen insan merkezli bir yapılanmadır. Ancak her medeniyetin temelinde, kendisini hak diğerlerini batıl görme eğilimi vardır. Bu doğrultuda gerçekleşen düşünce kendi eylemini oluştururken kullandığı araçlarla, temelde kendine has tanımlamacı tasavvur merkezinde şekillenerek "insan her şeyin ölçüsüdür" ya da "Tanrı her şeyin ölçüsüdür" formülünü ya da her ikisini bir mürekkep olarak kullanarak hedefine uzanır. Ancak bu sürecin dayandığı özne, naif bir

¹ Çekim yasasının yorumu üzerinden bir şey bulunduğu yer üzerinden ya öyledir ya da değildir.

² İzafiyet kuramı, çekim yasasının ya, ya da önermesine karşılık, bir şeyin hem orada hem de başka yerde olabileceği iddiası üzerinden hem, hem de önermesini ileri sürer.

ifadeyle; her olaya “kelebek etkisi” üzerinden evrensel-lik vurgusu katarak kendini görünmez kılmayı başarır. Adeta kutsanmış bu değerlerin etrafında bir araya gelen insanlar da bu algının motive ettiği yönelişlerle, içinde yer aldıkları medeniyetin hatlarını oluşturur.

Dünyayı iki medeniyet üzerinden algılamaya indirgeyen Doğu ve Batının gerçek problemi, her birinin kendi varoluşunu ötekine rağmen, onun aleyhine gerçekleştirilmeye güdülenmiş olmasıdır. Bu durum onların düşünce evrenlerinde ve bu evrenlerin araçları olan temel kavramlarda da ayrışmasını kaçınılmaz kılar. Bu yüzden doğu-batı ayrışması öncelikle inanca dair değil, aslında dil üzerinden üretilen otoriter aklın inançları da şekillendiren saha çalışmasına dair bir oluşumdur. Benzer dili kullanan toplumların yaşam biçimlerinin benzerliği, hatta aynı dinden olmalarına rağmen ayrı diller kullanan kişilerin ise aynı dili kullananlardan daha farklı bir yaşam biçimine sahip oldukları yaygın bir fenomendir. Ancak sesleri farklı ifade edilse de varlıkları ve olayları benzer algılarla anlayan toplumların dilde farklı gibi görünse de yaşam biçimlerinin benzer olduğu görülmektedir. İşte insanları benzer medeniyetler adı altında ortak bir çekim alanında toplayan bu algıdır.

Tüm ilahi kaynaklı metinlerde varlıklara gönderme yapılarak insan, bunlarla akli bağlam kurmaya ve sonuçta insanın da içinde olduğu ortak dile çağrılır; bu çağrı sese değil anlama ilişkindir. Burada vurgu insanın kendisi için kuracağı evrenin, evrenin gerçekliğinin anlamı üzerine ortak bir algıya olup, onunla çatışma halinde olmamasıdır. Ancak bu dilden ayrıışan insanlık, kendi içinde de ayrıışarak kendini ait kıldığı kült yapılar üzerinde oluşturduğu medeniyetler kümelenmesiyle adeta bu ayrıışmanın ve çatışmanın tarihidir.

Batı zihninin anakayasası olan kült yapı, ayrı görünen üç unsurun birliğine dayanır ve burada ‘O’, Latince

masculinum,³ femininum⁴ ve neutrum⁵ koduna dayalı he, she, it olarak işleyen bir mekanizmadır ve dokunduğu her şeyi bu doğrultuda ayrıştırdığı algıda birleştirerek dönüştürür. Doğu kökenli İsevilik de bu süreçte batılı bir görünüme dönüşmüştür.⁶ Temelleri batı kültürüne dayanan teoloji ve ideolojiler böyle bir algıdan yola çıkarak, temelde onunla bağları olan ve onu daha da güçlendiren değişik adacıklar inşa etmişlerdir. Düşünceyi bilmesinin merkezine koyan ideoloji ile bu merkeze tanrıyı alan teoloji, bu noktada nasıl bir düşünce ve nasıl bir tanrı sorusunun olası cevapları üzerinde yaptıkları analizin sonuçlarında bu anakayada birleşirler. Artık bu algının yörüngesine girmiş her şey tanımlanmış bu analitik sekt yapının teorize edilmiş sektörleri olarak var olur.

Aslında temeli tek bir 'O' algısına dayalı olarak varlığın dilini kullanan doğu da, tüm değerleri ile oryantizm üzerinden tahlil edilen sekteryan bir yapı olarak, batı anakayasının konusu durumuna gelmiştir. Bundan böyle, varlığı kendi dilinin aracı olarak kullanan ve böylece batının ifadesine dönüşmüş varlığın dili üzerinden, doğu da batının dilini kullanmaya başlamış ve neticede her ikisi de aynı dil üzerinde birbirine yaklaşmıştır. Sahip olma arzusu ile ifade bulan bu dil üzerindeki yakınlaşmanın artması da uzlaşmadan çok sahip olmaya dayalı çatışmayı çoğaltan bir görüntü veriyor. Rönesansla birlikte önce kendi içindeki doğuya savaş

³ Eril

⁴ Dişil

⁵ Cinsiyetsiz, nötr

⁶ Dilin tüm fenomenleri ile birlikte inançları şekillendirdiğini, bunun göstergesi olarak da kaynağı aynı olan inançların farklı dillerin mensubu toplum ve medeniyetlerde bu dil doğrultusunda farklılaştığını istisnasız görürüz. Bu husus sadece Hıristiyanlık için değil diğer tüm dinlerin de karşılaştıkları farklı dillerle ilişkisinde o dilleri dönüştürdüğü kadar aynı zamanda o dil tarafından da dönüştürüldüğünün görünümleri ile malumdur.

açan batı,⁷ batı olarak var kalabilmeyi, asli kökeni saydığı Antik Yunan ve Roma düşünce ve ifade araçları ile doğuyla savaşıma biçimine dönüştürmüştür. Doğu da bu savaşın tarafı durumuna düşerek aynı araçlara sahip olma algısı ile bu araçlarla kendini ifade etmeye çalışarak kendi ifadesini kaybetmiştir.

Kendisini tanımlardan üreten Batı, Doğu için Ortadoğu olarak bir orta belirlerken, kendisi için böyle bir tanımlama yapmamıştır. Çünkü orta kelimesi bir yapının dengelendiği noktayı belirtmek için kullanılır ve batının, kartezyen düşünceyle, mahiyetleri birbirinden çok farklı olan evrenlere bölünmüş olan altyapısında, kendisini dengeleyecek bir orta noktası görünmüyor. Denge, bütünlüklü bir yapı içinde söz konusudur. Ancak Batı, muhtevalarını birbirine tezat olan unsurlardan ürettiği ve neticede, birinin öbürüyle çeliştiği evreniyle bütünlükten yoksundur. Bu yüzden kendi içinde denge sızdır ve bu dengeyi de her şeyi göze alarak dışından sağlamak zorundadır. Öyle ki, dünyanın farklı bölgelerindeki, artık teamüle dönüşmüş problemlerin çoğu batının tutunabilmesine dair her yere el uzatmasından ve tutunduğunun dengesini alt üst etmesinden kaynaklanıyor. Küresel boyutta çözümsüzlüğe dönüşmüş bu sorunun kaynağı, batının denge sorunudur.

Ortası olmayan Batı'nın, her şeyi dengesini sağlamak için araç haline getirmiş anakayasası üzerinde 20. yy, bir ayrışma mücadelesine tanık oldu. Üç unsur-

⁷ Kendi içindeki doğudan kastımız, doğulu olan İseviliğin batıda Hıristiyanlık olarak tevarüs etmiş olmasıdır. Bu açıdan İsevilikten tevarüs olarak batıda şekillenmiş Hıristiyanlık dininin kilise olarak mutlaklaşmış doktriner yapısının, hayatın tüm alanlarını kontrol eden baskıcı yapısına karşı, batılı sanatçı ve düşünürler, yine batının kendi içinden olan eski Yunan - Roma sanat ve felsefesinden esinlenen çalışmalarla kendi içlerinde yer alan doğuya(kilise merkezli düşünceye) karşı mücadele başlatmış oldular. Reform hareketleri sonucu ortaya çıkan Protestanlık inancının ortaya çıkmasında Rönesans anlayışının etkisi büyük olmuş ve bu etki kilisede de bir dönüşüme, hatta bölünmeye yol açmıştır.

lu batı kültünün birleştirilmesine dayanan algı ile var ettiği anakayasından kendi içindeki huzursuzluğun beyanı olarak, temelinde bu unsurları inkara dayanan Marksist bir tepkiydi bu. Bu çabada tek kutuplu olan batı iki kutuplu yapılanmayı denedi ve bu denemeyi sadece kendi içinde kalarak değil, dışından tutunacağı alanlara uzanarak elde edeceği g c üzerinden dengelemeye de çalıştı. İşte bu yapının dışında, onunla bağları olan doğu, o ana kadar tek bir batı ile var olurken bu olaydan sonra çift kutuplu batının karşısında o da tek kalamadı. Sosyalist ikinci batı karşısında doğuda da, baas rejimleri ile ikinci doğu görünmeye başladı. 20. yy. doğu ve batıda, iki batı ve iki doğu ideolojik zemininde gerçekleşti.

Ancak 1991'den itibaren ikinci batı⁸, reel sosyalizmin oyundan çekilmesi ile son bulurken, batı kendi içinde yeni bir vizyonla temelde birinci batı anlayışına yakın orta bir yola geri döndü. Ancak ikinci batının uzantısı olarak özellikle doğudaki baas rejimleri varlıklarını sürdürmeye devam ettiler. Tunus'la başlayan olaylar bu yapılanmanın mevcut durumla çelişkilerini açığa çıkardı.

Her ne kadar birinci batı ile aynı irade üzerinde buluşsalar da ikinci batının kurumları ile yapılanmış ikinci doğunun rejimleri yeni düzlemde tek kutuplu hale gelmiş batının, dünyayı baştan başa s rf yapabileceği mekan olarak kullanmasında sorunlara yol açmaktaydı.

Bu rejimler eski oyun düzeninde karşılıklı oynanan oyunun araçları üzerinden yapılanmıştı. Oysa şu an çift kutuplu dünyanın bu kutupları çekim g clerini yitirmiş bulunuyor. Gelinen noktada çift kutuplu dönem-

⁸ Marksist felsefe odaklı, sosyalist kanadın kutbunu teşkil eden SSCB, Gorbaçov'un iktidarı döneminde başlayan Glasnost ve Perestroyka ile başlayan reformların ardından 1991 yılı sonunda resmen dağıldı.

den kalmış araçların eski ifadelerini kaybetmeleri kaçınılmaz. Bundan böyle küresel sosyalleşme, kutupları sabit olarak belirgin olmayan, herkesin kendisi olarak pozisyonlarını belirleyeceği bir oyun içinde gerçekleşecek.

Ortadoğu üzerinden hızla şekillenen bu sistem bölge halklarının gerçek sorunlarının taşıyıcılığında görünüm kazanıyor. Ancak etkin güçlerin bölgeyle ilgileri insani gerçekliğin dışında, prestij ve avantaj kazanma hesaplarına dayanıyor. Doğrudan bölgenin içinde olmayan birçok devletin, buradaki olaylara yaklaşımları üzerinden birbiri ile statülerini belirleyecekleri pozisyonlar aldıkları görülüyor. Bu durum ideolojik dünyanın kurumlarını bir bir lağvederken henüz adı konmamış yeni düzenin kurumlarını ortaya çıkartarak onun adının ne olacağını da belirlemeye başlıyor. Kendi içinde dönüşüm geçiren Türkiye'nin ise dışındaki olaylardan etkilenmeyeceği ve buna dair pozisyonlar almayaacağı düşünülemez.

Bu çağ bütün ideolojilerin ve teolojilerin, hümanizm üzerinden aynı söylemde buluştuğu bir çağ oldu ve kimse artık bu söylemden hoşnut görünmüyor. Şimdi yapılmak istenen "kelebek etkisi" üzerinden natürel bir söylem geliştirmek. Böylece reel sosyalizmin sahnedeki çekilmesiyle tek kutuplu hale gelen dünyada batı, küresel tüm söylemleri kendi normları ile ürettiği bu dil altında normalleştirmeye çalışarak, normalleştiremediklerini de çatışma sahası olarak belirleyeceği alan üzerinden bir şekilde kendini üretmeye dönüşmüştür. Varlığın diliyle konuştuğunu düşünen doğu ise, artık batının ifadesi haline gelmiş bir varlığın diliyle konuşuyor. Kendi zihinsel dayanaklarını terk etmiş, varlığını gerçekleştirilmeyi batı zihninin temellerine bağlayarak aynı mekanizmanın unsuru haline gelmiş doğu da uzun zamandır tasavvurlarını bu mekanizmanın algılarından üretiyor.

Doğu ve Batı ayakta kalmak için birbirinin yakasını bırakmaya hiç niyetli görünmüyor. Her biri öbüründe olanı sahiplenme üzerinden var olmaya çalışırken, buna rağmen kendisi kalmayı, diğerini ötekileştirmeye bağlamış paradoksal bir denklemin çelişkileriyle boğuşuyor. Belki de yapılması gereken, başkasına ait kurgusal rüyadan, kendi rüyasına uyanabilmek. Aslında uyanırken yapılanlar uykuda görülen rüyaların yorumlarıdır. Ancak doğuda ya da batıda olmak fark etmeksizin, ne yazık ki karşısındakinin rüyasının talibi olarak her iki tarafın da gömleği önünden yırtık⁹ ve onların doğu-batı hududuyla örülmüş mahkumiyetleri de böyle bir delile dayanıyor.

⁹ Yusuf Suresi 24,25,26;

YARGININ DEĞİL HUKUKUN ELİNİ GÜÇLENDİRMEK*

Devlet olma halinin millet olma haline öncelenmiş olduğu teamülün ürettiği problemler, insan olma halini gerçekleştirebilmenin, aşılması gereken duvarlarıdır. Bu duvarlar da devleti kutsallaştırarak görünmez ve dokunulmaz kılmaya yol açar. Böyle bir kutsal gerekçe, asıl görevi hakkı tesis etmek gayesiyle icat edilmiş bu aygıtın ‘asla kısıtlanamayacak’¹ olan hakları kısıtlayabilmesini dahi mübah sayabilir. Nihayet bu algı süreci ile kurulmuş ve devletin güvenliğini esas alıp önceleyen Özel Yetkili Mahkemeler’in kaldırıldığına tanık olduk.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri ve bunların kaldırılması sonucu birtakım değişikliklerle kurulan Özel Yet-

* Bu makale 9 Eylül 2012 günü “Batı’nın ve Doğu’nun Orta Yeri” başlığıyla Star Açık Görüş’te yayınlanmıştır.

¹ Hak statik bir durum değildir. Bir durum onun üzerinde bulunduğu zaman ve mekana göre değişkenlik arz edebilir. Bu açıdan zaruret halinde yapılması gereken uygulamaları hakkı kısıtlamak olarak adlandıramayız. Çünkü o anda hak olan öyle davranmaktır. Bu, hakların kısıtlanabilir olduğuna dair bir algıyı oluşturarak, haksızlığı meşrulaştırmaya dönüşebilir.

kili Mahkemeler devletin güvenliğini temel alan benzer algularla varlıklarını sürdürdüler. Oysa devletler, öncelikle kişilerin ve toplumun güvenlik ihtiyacının temini üzerinde varlık bulurlar. Tabi ki bu durum devlet teşkilatının korunmayacağı anlamına gelmez. Elbette bireyin ve toplumun güvenlik ihtiyacını karşılayan ve onun için var olan devlet de bu görevini yerine getirebilmesi için birey kadar korunmalıdır. Zaten devletlerin en önemli koruyucusu, güvenliğinin sağlanması ve haklarının korunması gereken birey ve toplumdur. Bu ilişki onların karşılıklı olarak varoluşlarını ilgilendireceğinden bunlar birbirinin teminatıdır. Bu yüzden öncelik insan güvenliğidir. Aslında devlete karşı işlenmiş görünen suçların da asıl mağduru birey ve toplum değil midir?²

Hemen her dönem itiraza konu olmuş bu mahkemelerin en önemli savunusu 'geçiş dönemlerindeki' özel maslahatlar olmuştur. Ancak dinamik yapısıyla toplumun her zaman bir geçiş döneminde olduğu unutulmamalıdır. Bu mahkemelerin de geçiş dönemi üzerine bina edilip bu kadar uzun süre devam etmelerinin gerekçesi de bu olsa gerek. Öne sürülen bu maslahatlar devletin güvenliğini esas alarak dizayn edilmiş bir zeminde ele alındığı için itirazcısını devletin ali menfaatleri karşısında marjinalleştirerek günahkar kılmıştır.

Konuya devletin güvenliğinden başladığımızda, her düşünce ve davranışın öncelikli değerlendirmesi devletin güvenliği meselesiyle ele alınacak, hak ve özgürlükler de buradan arta kalan mekanın konusu olarak bu güvenlik algısının tesisi konusunda gerekirse yasayla

² Burada kastedilen asli fonksiyonlarını icra eden devletin kendisidir. Asli görevini icra eden devletin zarar görmesi, bu görevini yerine getirememekten kaynaklanan zararlara karşı toplumun güvencesiz kalması ve zarar görmesi sonucunu doğurur. Bu anlamda en büyük tehlike devleti görünmez kılarak, onun yerine devlet gibi görünüp, toplum ve devlet arasındaki organik bağın koparılmasıdır.

sınırlandırılacaktır. Oysa insan olmanın temel şartı olan hak ve özgürlükler hiçbir şekilde sınırlandırılmaz. Mücbir sebep hallerindeki uygulamalar hak ve özgürlüğün kısıtlanması anlamına gelemez. Bu durumda zaten hak, o işin öyle yapılmasıdır ve insan olarak var olabilmenin gereği olarak bu durum, davranışların sorumluluğunu alarak sonuçlarına katlanma olarak hak ve özgürlüğün içindedir. Mücbir bir sebep halinde o zararın giderilmesi amacıyla kişilerin eşyasının alınıp bu amaçla kullanılması onun mülkiyet hakkının ve ona dair özgürlüğünün ortadan kaldırılması değil bu hakkın ve özgürlüğün sorumluluğudur. O olayda hak olan odur. Çünkü sorumluluğu olmayan bir hak anlayışı, hak ve özgürlüğe dayanak olamaz.

Devletin güvenliğini merkeze alan bir algıyla tesis edilecek yaşamsal alan, tek tek her davranışın bu amaçla uygunluğuna odaklanarak sürdürülmesine rağmen, sadece metne dayalı insan haklarına saygılı ve demokratik bir devlet olduğu ileri sürülüyorsa paradoksa düşmekten kurtulunamaz. Çünkü bu paradoks neresinden baksanız eksikliği gizlemeye dönük araçlarla kendini simüle etmeyi gerçekleştirmiştir ve hissedilen problemler hariç her şey yolunda görünür. Bu durumda işlemlerin doğru olmadığını hissedip itiraz eden hissiyatla hareket etmekle suçlanacaktır. Çünkü işlem doğru gibi görünür. Böyle bir denklemin ilk terimini devletin güvenliği ile başlayarak kurduğumuzda sonucun demokratik bir toplum olması ancak bir paradoksla mümkün olabilir ki bu da ilizyon olarak mümkün gösterilse de gerçek değildir. Bu denklem, gerçek olan insanla başladığında ancak sonuç gerçek olabilir.

Devletin temeli kişidir. Çünkü kişilerin öncelikli olarak can ve mal güvenliğinin tesisi gerçekleşmediğinde diğer sosyal davranışların gerçekleşmesi de mümkün değildir. Tüm gücünü bunu sağlamak için harcayan insan bu halde insan olarak kalamaz. Güvenlik ve di-

ğer ihtiyaçların sağlanması noktasında öncelikle güven duyduğu insanlarla bir araya gelerek toplum oluşturan insanlar bu toplum halinde birlikte yaşama üzerinden yaratılan ahlakla millet olmayı başardıklarında temelde güvenliklerinin sağlanmasını tesis etmekle görevli kıldıkları bir aygıtı icat etmiş olurlar. Bu aygıtın öncelikli görevi bireylerin güvenliğini sağlayarak toplumsal dönüşümü mümkün kılacak örgütlü yapıyı tesis etmektir.

Bir toplumun millet hali o toplumun kendi gerçekliğinin hakikat algısıdır ve bu durum bir arada yaşamının sonucunda ahlak olarak var olur. Böylece toplum dinamik yapısı gereği sürekli olarak değişip dönüşerek kendi hakikatini de dönüştürebilir. Hak ve özgürlük çerçevesinde insan olmanın dinamik zeminini oluşturan güvenlik ve öngörülebilirlik halini tesis eden asıl yapı budur.

Devleti bireye tercih edip önceleyenlerin, “ne yaptysak devlet için yaptık” gerekçesiyle yaptığı işler, bugüne kadar bunu yapanlar dışında kimseyi memnun etmemiştir. Aslında bu gerekçe kutsal devlete eklenilip kutsanmak isteyenlerin gerekçesidir. ÖYM’lerin kaldırılması bu kutsallığın ortadan kaldırılmasına dönük olumlu bir adımdır. Bu süreçle, işledikleri suçu fanilerin anlayamayacağı bir kutsal gerekçeye dayandıranların dayanağı da ortadan kaldırılmalı. Kişiyeye karşı işlenen suçlar da en az devlete karşı işlenen suçlar kadar önemlidir. Çünkü kişiler devletin temelidir ve devleti var kılan onlardır. Bu yüzden devlete karşı işlenen suçların ayrı bir usule göre istisnaya tabi tutulması kutsal devlet vurgusunu destekleyen bir algı üretiyor. Bunun yerine tüm hak ihlallerine karşı, bir suç bireye ya da devlete karşı işlense de aynı titizlikle donanmış güçlü bir hukuk sistemi ile hakkı özne kılmak zorundayız.

Ancak biçim olarak kaldırılmış olan ÖYM’lerden sonra bunların yerine tesis edilecek mahkemelerin T.M.K’nın 10. maddesi kapsamındaki yetkilerle dona-

tılacak olması devletin güvenliği karşısında kişiyi geri plana itme tehlikesini barındırmaya devam ediyor. Ayrıca kamu görevlilerinin yargılanması usulüne ilişkin izin sisteminin geri gelecek olması da bireyler karşısında devleti önceleyen yapısı ile tedirgin edici olarak duruyor. Oysa bu sorun kamu görevlilerinin hukuka aykırı fiillerine odaklanıp kamu yararı ve güvenliğini ilgilendiren işlemlerin ve olguların korunmasına dair düzenlemelerle çözümlenebilir. Yoksa bu durum devlet yetkilerini kullanarak devletin asıl fonksiyonunu halka rağmen kullanmaya çalışanlara sığınak oluşturabilir. Ayrıca bu durum idarenin eylem ve işlemlerinin hukuki denetime tabii olduğu ilkesi ile çelişir. Çünkü bu işlemleri yapanlar hakkında hukuki denetim için idari izin alınması zaten denetimin muhatabı olan idare ve personelinin idari izin sistemi ile hukukun üstünde yer almasına yol açabilecektir.

Devletin, kişilerin hak ve özgürlüklerini kullanarak yaşayabilmesini tesis etmek için onlar tarafından kurulan bir aygıt olduğunu belirttik. Bu aygıtın esas amacı devletin kendisi dahil hiç kimseye özel ayrıcalık tanımadan hakların üstünlüğünü gerçekleştirip herkesin özgürlüğünü sağlamaktır. Kişiler arası ilişkilerde temel kural hakka uygunluktur. Devlet, gerçek kişi olmasa da itibari bir kişiliktir ve o da bu kurala dahildir. Bu durumda hak kişiler arası tüm ilişkilerde uyulması gereken bir öznedir. Bu kuralın ihlali ile hakka uygun davranmayan kişi hakka dayalı³ milli iradeden ayrışarak kendini nesneleştirir ve aynı oranda özgürlüğünü kaybeder. Toplum halinin sonucu var olan ahlakın temel

³ Burada hakka dayalı ifadesi, ideal ve teorik bir anlamı değil o milletin hak bildiği anlayışı kastetmektedir. Çünkü her toplum böyle bir anlayışla kendini gerçekleştirir. İdeal de olsa o toplumun hak olarak benimsemediği bir değer o toplumda dayatılarak hakkı gerçekleştirmez. Ancak kendi kaderini belirleme hakkı kendisinde olması gereken halkın bu anlayışını geliştirebilmesi öncelikle bildiğini yaşaması ve tecrübe etmesinin sonuçları ile gerçekleşir.

özelliği ise bu hakka uygunluktur ve bu durumda hukuk da ahlakın aşıldığı noktadan sonra devreye girerek hak olanın tesisini amaçlayan bir sistemdir. Bu sistemin işleyebilmesi hukukun buna göre düzenlenmesi ve uygun bir güçle donatılması ile mümkündür.

Oysa hataların çoğu hukuktan daha çok bunu icra edenlerin güçlenmesinden kaynaklanır. Kim hangi görevi yaparsa yapsın, herkes bu görevi kendisi de dahil insan olma halinin geliştirilebilmesi amacıyla yapar ve kişi başkalarının insanlığına yaptığı katkı kadar insan olabilir. Bu yüzden gerçek kişinin insan olarak kavram-sallaştırılıp, bu kavramın öncelenmesi devletin ve siyasetin asıl amacıdır. Bunu unutup hukukun gücünden kaynaklanan görevinin gücünü şahsi gücü olarak kullananlar görevlerinin amacına ihanet ederek hukukun konusu olmak zorunda kalırlar.

Bu konular sadece ÖYM ve benzerleri için değil, yargı sistemi başta olmak üzere tüm devlet sistemini ilgilendirir. Çünkü erkler ayrı ayrı görünse de hepsi birlikte tek bir yapı olan devlet olarak teşekkül eder ve burada önemli olan bu erklerin kendi görevlerini insana saygılı, hukuka uygun biçimde icra etmelerinin hakkın tesisinin temel şartı olduğudur. Yoksa her bir erkin kendi üstünlüğünü ve önemini öne sürerek diğerini işlevsizleştirecek icraatları devletin işlevsizleşmesine yol açar. Zaten devlet kurmanın amacı da gücün, bir kişinin veya grubun eline geçerek bu güçle insan aleyhinde oluşan hak anlayışının normalleşmesine dayalı normların konusu olmaktan korunmaktır. Bunun gerçekleşebilmesi toplumun tekamül halinde olan hak anlayışına dayalı hukuk inşasına dayanır. Ancak bu durumda devlet aygıtlarının toplumdan ayrışık hareket etme ve çatışma üretme riskleri milli iradenin kontrolünde önlenebilir.

Hukuku güçlendirme adı altında hukuk eliyle, toplum aleyhine işleyen bir mekanizma üretip, bunu ge-

rekçe göstererek haksızlığı meşru imiş gibi göstermek de mümkün olabilir. Bu işlem genellikle ideal hukuk iddiası ile yapılır. Bir kural ideal hakikate ne kadar uygun olsa da bunu kabul etmeyen ya da özümsememiş bir topluma zorla tatbik edilmesiyle hak olma vasfını kaybeder. Toplumun hak algısında sapma olduğu iddiası varsa bu iddiayı yine o toplum kritik ederek içselleştireceği fikir ve değerlerle tekamül etmeye devam edecektir. Ancak bu iddiayı gücü elinde bulundurmanın yapıp, güce dayalı kendi hak anlayışını o topluma dayatma hakkı olamaz. Bir toplumun kendinde olanı değiştirme yetkisi yine kendine aittir. Bu nedenle toplumun hak anlayışına yaslanmamış ideallerin hukuk olarak tevarüs etme zamanı gelmemiş demektir. Toplum lehine işleyen bir hukuk sisteminin gücü, ancak onun toplumun elde ettiği, etmeye devam ettiği değerlere ve inançlara yaslanan hak anlayışı ile üretilmesine dayanır. Birileri bu hak anlayışını doğru bulmasa da, toplum o doğru üzerinde kendi dinamikleriyle değişmedikçe bu iddia orada haksızlığa yol açmaktan başka bir anlam ifade etmeyecektir.

Aslında toplum ve devlet sisteminin karmaşık yapısı içinde, çözümsüz gibi görünen ve karamsarlığa yol açan bu konuların temeli, insan olabilmenin sancısından başka bir şey değildir. Devlet aygıtının temeli nasıl ki bireysel bir talebin konusu olarak başlamışsa, geldiğimiz noktada da bu değişmiş değildir. Eğer herkes kendi sorumluluğunu, özellikle düşünme ve hakaniyetli davranma yetisini devletin sırtına atmak yerine kendisi üstlenebilirse, devletin devlet, kişilerin de sorumluluğunu alan özgür insanlar olduğu bu sürecin kendisi çözümlerini de üretecektir.

MODERNİZMİN “GÖRÜNMEZ ELİ”*

İnsan, yaşamıyla hayatını anlamlandıran ve bu anlam üzerinde yürüdüğü yolda kendini üreten bir varlıktır. İnançlar bile yaşamın içinde, ona tutunabildiğince gerçekleşebilir. Yaşanmış hiçbir şey geçmişin değil, şimdinin ve geleceğin konusu olarak her zaman insanın önündedir. Bu yönüyle insan yaşadıklarının anlamıyla ürettiği değerlerin ve inancının üzerinde yürür.

Belki bu yüzden, insanın anlamını ve yolunu konu edinen tüm sistemlerin asıl ilgi alanı gerekçelendirilmiş yaşam biçimi öğretisi ortaya koymak olmuştur. Ancak toplumun deneyimlemediği bir öğretiyi yaptırım haline sokmaya dönük ideolojik yaşam biçimi dayatmayı öngören idealler çözüm arayışı gibi görünmesine rağmen hiç de dillendirilen neticeyi verememiştir. Yaşam biçimine dönüşmüş öğretilerin ortak yönü ise onların bir dayatmaya gerek kalmaksızın toplumun yaşamına girip orada o toplumun yapısına uygun değerlere dönüşmüş olmasıdır. Bu ilişkide asıl unsur olarak yer alan yaşam biçiminin gerekçesi, bireyin ve toplumun da varoluşunun anlamı olur.

* Bu makale 6 Ocak 2013 günü “Star Açık Görüş”te yayınlanmıştır.

Yaşam biçiminin insanın kimliğini belirleyen yapısı gereği, insanlık tarihinin, bu zemin üzerinden elde edeceği kimlikle yer bulmasına dönük mücadelelerle şekillenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bu mücadele bireysel ve sosyal rengi meşru kılacak gerekçeyi belirleme doğrultusunda devam etmektedir.

İnsanın şekillenmesi ve kimlik edinmesinin asıl zemini olan yaşam biçimleri, ya tümdengelimci inanç esaslarına, ya da tümevarımcı ve tecrübi esaslara dayanır. Her şeyi yaratan ve onların sahibi olan Tanrı inancı esaslarına dayalı tümdengelimci birinci yol, insanlık tarihinin ana gövdesini oluşturmakla birlikte en çok sustimal edilmiş bölümüdür. Bunun tüm örnekleri doğrudan bir Tanrı inancını gerekçe göstermese de O'nun kadar kutsal bir gerekçe ileri sürerek o algı etrafında şekillenirler. İstisnalar dışında bu dönemin genel görünümü, her şeyin sahibi olan tanrının adına onu temsil edenlerin de bu temsille her şeyin sahibi gibi davranarak bunu kutsal bir doktriner sistem üzerinden gerekçelendirmeleridir. Bu kadar sıkı bir doktriner yapı ile şekillenen yaşamsal alan, elbette istediği her şeye dönüşebilmek gibi yeteneğe sahip insanı içinde barındırabilmesi açısından sürekli çatışma üreten bir potansiyeli de diri tutmuştur. Konu, yapısı gereği tüm insanlık tarihini içerse de bu yazıda biz böyle bir yapı içinden protest bir tepkiyle çıkan modernizmin bu inancın yerini ele geçirip algıyı ve sosyal yapıları nasıl etkilediğini ele alacağız.

Özellikle modernizmin batı kaynaklı bir akım olduğu, hatta doğu ve batı kavramlarının bile modern algının yorumu olduğu söylenebilir. İncil'in Aristo felsefesi ile yoğrulmuş yorumu onu dünya merkezli bir anlayışa evirmiştir. Aristo, dünyanın evrenin merkezinde olduğunu ve tüm evrenin bu merkez etrafında döndüğünü söylüyordu. Bu merkezde odaklanmış inanç, bu doğrultuda dünyayı evrenin merkezi olarak elinde tuta-

bildiği ölçüde, dünya ile birlikte tüm evreni de düzen içinde kontrol edebileceği umudu ile şekillenmiştir. (Galileo'nun dünyanın, evrenin merkezi olmadığı görüşünün kiliseyi ne kadar telaşlandırdığını biliyoruz.) Katı bir yorumla her şeyi kendisine ait kılarak başka bir yapıya izin vermeyen bu inanç sistemi, özellikle coğrafi keşifler, bilimsel çalışmalar ve bu doğrultuda Rönesans içinde ortaya çıkan burjuvazinin protest talepleri ile reformasyona maruz kalacaktı.

Ancak bu reform, önceki yapının ruhunu tamamen değiştirerek değil öncelikle ondan ayrışıp yeni bir yapılanma olarak gerçekleşti. Bu zemin üzerinde varlık bulan burjuvazi Rönesans'la birlikte ele alınan antik Roma ve Yunan mirasının tarafında yer alarak kendi içindeki doğudan ayrılmış batı olarak eşitlik ve özgürlük idealine bir yol bulmuştu. Bu yol sahip olmaya ve sahip oldukları üzerinde özgün her tür tasarrufa geçit veren hatta bu ölçüde kutsanma inancına sahip ve kendini modern olarak tanımlayan bir yol. Aslında modern kelimesi daha 5. y.y 'da Hıristiyan dünyanın kendisini antik Roma ve Yunan sisteminden ayırmak için kullanılanı. İlginçtir şimdi de, kendini batı olarak hisseden taraf, Latince şimdi, yeni bir başlangıç anlamına gelen bu kelime ile antik Roma ve Yunan'dan ilham aldığı değerleri tercih ederek, kilise öğretisinden ayrılmayı, başlangıç noktası (mod) olarak ifade ediyor.

Böyle bir mod¹ ile biçimlenmiş bu konuyu yaygınlaşmış görünümleri üzerinden kapitalizmle birlikte ele almak zorundayız. Çünkü bu moda dayalı kapitalizm sahip olma gerekçesini kendi lehine değiştirebildiği ölçüde var kalabilir. Ancak kapitalizm tek başına ger-

¹ Mod kelimesini modern kelimesinin kökü olarak kullandık. Odak ve başlangıç noktası anlamına gelen mod modüler matematikte de dairesel sayı sistemlerinin tepe değeri olarak başlangıç noktasını işaret eden yönü ile bir noktanın şimdiki yerini ve bu doğrultudaki mahiyetini belirleyip ölçer.

çek ihtiyaçlar üzerinden sınırlı ve araçsal bir sistemden öteye geçemez. Bu nedenle ürünlerin gerçek(nesnel) ihtiyaçlarla sınırlanmasının aşılması, kapitalizmin ufkunun genişlemesinin ve sınırlı sermaye ile sınırsız bir evrene sahip olabilmesinin zorunlu koşuludur. Burada muhatabın sorumluluğu da sınırlı imkânlarla sınırsız ihtiyaçların karşılanabileceğine inanmak olmalı! İşte bu sınırsız ihtiyaçlar kavramı modernizmin temel kavramı olarak kapitalizmin yolunu sürekli açık tutan kutsal bir sonsuzluk algısıdır. Ancak modernizm, pozitivizme yaslanan yapısıyla, diğer konuları tanrısal alana bırakan seküler bir sistemdir. Fakat bu alanları da pozitivist evrene devşirebildiği ölçüde genişleyerek mevzi kazanmayı sürdürmektedir.

Bunun gerçekleşebilmesi küresel dünyanın sermayeye geçit verecek şekilde pürüzlerinin giderilmesine ve bu düzlemde her noktadan diğer noktalara sınırsız kombinezonlarla çizilmiş normal(sınırsız) ihtiyaçlar listesinin güncellenmesine bağlıdır. Bu sistem tasavvuru küre üzerinde zorluklarla karşılaşır. Çünkü küre üzerindeki her nokta konumu itibari ile özeldir ve diğer noktalarla ilişkisinde onların konumlarını her an kendine bağımlı göz önünde tutarak birbirine benzeme çabasına girmez. Bu nedenle modernizm kendi moduna bağlı dizaynını gerçekleştirebilmek için dünyayı projeksiyon araçları² ile düzlem olarak tasavvur eder ve bu düzlem üzerinde yaptığı ölçümlerle konumlandığı moda uygun biçimde yaşamsal alana müdahale eder. Bu müdahale dokunduğuna kendi rengini verdiği modern üniformalar üzerinden her şeyi kendi amacına uygun olarak birbirine benzeştirir.

² Coğrafi anlamda dünyanın yuvarlaklığı üzerinden onu aynı anda görmeye izin vermeyen şeklinin bir düzlem üzerine aktarılması yöntemi olan projeksiyon yöntemi, burada kullandığımız anlamıyla iletişim araçları, markalar, moda ve propaganda yöntemleri ile gerçekleştiriliyor.

Bu kurgunun en belirgin yönü, yerel olana modern yorum üzerinden üretilen sembollerle elde edilecek normalleşme ile realiteyi belirlemesidir. Sonra realize olmuş bu normal yasallaştırılıp yeni yaşam biçimini üretmeye çalışır. Dönüşen yaşam biçiminin dayanağını oluşturan yasallık, bu doğrultuda üretilen etiğin ahlakın yerini ele geçirmesiyle yaşamı denetleme ve biçimlendirme yetkisini kazanmış olur.

Belirttiğim merkezi yapıda üretilen ürünler, merkezinde yer aldıkları düzlemsel mekanın her noktasını kuşatan değerlere dönüşebilmek için bu mekanın sınırını o an için belirleyen çevre üzerinde tepede belirlenen noktaya(mod'a), merkez ve çevre arasında irtibatı sağlayan normalleştirme araçları (medya, model, reklam...) yoluyla taşınır ve bu yolla yaşamsal alanın moduna uygun hale dönüşen bu ürünler yaşama bu belirleyici mod yoluyla nazil olan değerler olarak bir tür helal ve haramları belirleme göstergesine kavuşurlar. Bu süreçle var olan modern ürünler, dayandıkları modun gerekçesiyle, yaşamın merkezinden itelenen Tanrı'yı aratmayacak ruhsal değerleri de kullanıcıya sunabilme yetisiyle donatılmıştır. Burada sahip olduğunuz bu araçlar kadar ruhsal derinliğiniz ve gücünüz olabilir. Kullandığınız bu araçların niteliği, niceliği, onların taşıdığı değerler kadar (itibar, marka v.s.) sizi bir yere ve bir şeylere ait kılarak kutsar veya sahip olmadığınız oranda da mahrum kılar. Bu anlamda süreci yöneten modernizmin, kapitalizmin teolojik bir yorumu olduğunu söyleyebiliriz.

Kilisenin aşılabilir kutsallığı, Tanrı'nın her şeye sahip olduğu, onu temsil eden kilisenin de bu temsil hakkı üzerinden başka bir gerekçeye gerek kalmaksızın sahip olma hakkı anlayışı, ortaçağ olarak adlandırdığımız dönemin en karakteristik görünümünü yansıtır. Sahip olmayı bu kadar tanrısal kılan bu anlayış kilise tekeli dışında varoluşa izin vermeyen, bunun dışında

kalmayı lanetli gören bir yaklaşımdır. Böylece bu çizginin dışında bir hak aramaya kalkışmak bu lanete uğramaya yeterli oluyordu. Protestanlık bu anlayışı protesto ederek buradan kaçıştı, ancak bu kaçış Tanrı ile yeni bir bağ kurarak gerçekleşti. Artık her şeyin sahibi olan Tanrı onları da sahip oldukları üzerinden, kendine yakın görüp kutsayabilecekti. Ancak bu o kadar kolay olmadı. Bu çizginin dışına çıkmanın milyon insanın hayatına mal olan bedeli mezhep savaşları altında ödendi. Artık onlar da olabildiğince her şeye dokunabilecek ve sahip olarak ele geçirdiklerini kutsayıp Tanrı'ya şükranlarını sunabileceklerdi.

Sahip olma arzusu ile yapılan bu dokunuşun her nâsılsa "görünmez bir el"³ işleri yoluna koyup herkesi mesut ettiğine inanılıyor! Bu konu nasıl olduğu tam olarak açıklanamayan bir husus olarak modernizmin inanç alanında yer alır. Böylece işlerin düzeni hakkında endişeye de gerek kalmıyordu. Ne kadar sahip olunacağına bakıp gerisi bu "görünmez ele" bırakılabilir. Bu anlamda burjuvazi, kilisenin yukarıdan aşağıya tümenden gelimci bir anlayışla kutsal sahiplik hakkı karşısında bu anlayışı aşağıdan yukarı tümevarımcı bir algıyla sahip oldukları oranda kutsallaşmaya evirerek bu anlayışın mod olduğu modernizmi ihdas etmiştir.

Artık peşinen her şey ve her yer kilisenin değil, kutsal emekle sahip olunan her yer, kilise olarak bu anlayışın tasarrufunda olabilir. Sahip olan sahip olmakla bu hakkı elde etmiştir ve Tanrı, kilisenin içini sahip olmanın hakkı üzerinden sahibe terk etmiş ve kendisi de kilisenin dışında insanın sahip olamadığı evrenle ilgilenebilir! Modernizmin seküler sistemi de sahip

³ Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* kitabında kullandığı bir kavram. Adam Smith, bireylerin kendi çıkarları peşindeki eylemleri ile elde ettikleri kazanımların, "görünmez bir el" aracılığı ile toplumun genel kazanımlarına dönüşeceğini ve onu destekleyeceğini ileri sürer.

olma üzerinden elde edilen hak etme inancıyla kurulur. Bu kaderci bir yaklaşım, hak etmeselerdi Tanrı onların sahip olmalarına izin vermezdi anlayışına dayalı tasarruflarının, haksızlık sayılamayacağı inancıdır.

Burjuvazinin savunduğu eşitlik ve özgürlük ilkesi aslında kiliseye karşı bu sahip olma hakkına dayalı sahipler arası eşitlik ve özgürlük istemidir. Bu anlamda burjuvazi kaynaklı modernizm, mevcut kilise karşısında kendi kilisesini kurma arzusuna dayalı bir eşitliği ve özgürlüğü esas alan inanç sistemidir. O, her şeye sahip olduğunu ileri süren kilisenin, kendi sahip oldukları üzerinden el çekmesini, sahip oldukları ile kendi kilisesini kurmak isteyen bir inanca ve bu iki kilise arasında seküler evrenler algısına dayanır. Bu iki evren, insanın sahip oldukları üzerinde tasarruf hakkının insanda, sahip olamadıkları üzerindeki tasarruf hakkının da tanrıya ait olduğu ayrışması temelinde kurulur. Ancak bu sistem durağan değil, insanın sahip oldukları ve olacakları üzerinden Tanrı'nın el çekeceği ve tasarrufu insana bırakacağı ilerlemeci bir sistemdir. Sanırım bu inancın gerekçesi de "hak etmesek sahip olmazdık" anlayışıyla sahip olduklarının ve olabileceklerinin merkezine insanı koyan hümanist bir tanrısal inanca dayanıyor.

Modernizm ürettiği ve dokunduğu eşyayı dil olarak kullanarak eşyaya verdiği özgün biçim üzerinden konuşur eşyaya sahiplik üzerinden, bu dili kullananı kut-sayarak onu da modern dünyanın müridi kılar. Markalar bu dilin terimleri olarak sahip olunanın terimler üzerinden kutsanmışlık derecesini gösterir. Modern dokunuşla buluşmamış şeyler ise ilkel bir hammadde olarak henüz bu değerler sisteminin diline dahil olmamıştır.

Sahip, sahip olduğu kadar lütfekar ve bir o kadar da kutsaldır modern evrende. Her dokunduğunu özgün markalarıyla onurlandırır. Sahibin kim olduğu belli olmalı. Yoksa dokunulananın kurtulmuşluğu ve sahibin

kurtarıcı lütufkarlığı anlaşılabilir. Dokunulan kendi haline bırakılmaz. Sahipsizlik hissi ile mağdur edilemez ve sahibin belirsizliği ile kutsallık da belirsizliğe terk edilemez.

Artık elde edilmiş bu hakla neyin adil ve meşru olduğundan söz edilebilir. Bu sistemde var olan, sahip çıkmanın simgesel olarak odak olduğu modun belirleyiciliğinde her tür eylemin, bu moda uygun bir değerlendirilmeye ve anlama tabi olacağı bir yer edinerek, moda uygun modern olmuştur. Sahip olunabilen her şey bu modernist sistemin kutsal nesnesi olarak var olabilir. Dokunamadığı varlık ise henüz hammadde olarak ilkindir ve bu dilin dışındadır. Bu hammadde modern bir dokunuşla dilenmedikçe ilkel bir ifadesizlik içinde vaftiz olmayı bekler.

Sahip olduklarınız ve sahip olduklarınızın sahip olduğuna da sahip olunan olarak işleyen, hiyerarşik bir iktidar ilişkisine dayalı ilerlemeyi hedefleyen bir sistem. Modernizmin ilerlemeci saadet algısı bu sahiplik zincirine dayanır.

Özellikle dünya savaşları sonrası modernizmin vadedtiği saadetin sağlanamadığı tecrübesi ile birlikte postmodern bir eleştiriye maruz kalan modernizmin yeni bir yapılanma ve mod değişikliğine doğru evrildiği söylenebilir. Jürgen Habermas ve Antony Giddens postmodern düşüncenin de aslında modernitenin dışında olmadığını ilan etmişlerdir. Postmodern düşünce modernizmin, insanı pozitif dünyaya sıkıştırdığından şikayet ederek aslında modernizmin seküler yapısına bir eleştiri getiriyordu. Habermas ve Giddens gibi düşünürler postmodernizmin modernizmin içinde tasavvur edilebileceğini söyleyerek modernizmin monist bir yapıya evrileceğinin işaretini mi veriyorlar? Zaten Alain Touraine de, "Modernliğin Eleştirisi"ne özellikle Türk okuru için yazdığı önsözünde:

"İşte bu kitap,..., bireylerin, toplumların ve dünyanın, giderek artan bir biçimde "ikicileştirilmesi"ni en-

gellemek ve bu ikiciliğin, kolektif yaşamın her düzeyinde artırdığı, dünya çapındaki sivil savaş tehditleri ve her türden şiddetle mücadele etmek için, dünyanın bu yeniden oluşturulmasının gerekli olduğuna inanan herkese hitap etmektedir.”⁴ diyerek başlamaktadır. Touraine bu kitabında modernliği, kutsal düzenin ortadan kalkmasına bağlayarak, her tür ikiciliği redde dayanan, yerel olanla dünyaya ait olanı bir araya getirebilecek toplum üzerine kurguladığı monist bir algı çerçevesinde ele alır. Aslında bu bakış açısı, modern toplumun doğabilmesi için ortadan kalkması gereken kutsal düzenin⁵ yerinin, meşruiyetini sağlamak zorunda kalacak modernizmin kutsallığı ile doldurulacağını gözden kaçırmıştır. Böylece modern sistemin monist bir yapıya evrilme eğiliminde olduğu söylenebilse de, kutsallık içermediği söylenemez.

Bu arada Huntington’un modern dünyanın şekillenmesinde tüm medeniyetlerin bir bir batıya katıldığını söylediği, inançların rolünü öne alan makalesi⁶ modern dünyanın inançlara duyarsız kalamayacağını öngörüyor. Bu temenni öncelikle ortak bir muhasebe sistemi altyapısına dayalı normalleşme ile “mürekkep bir medeniyet” sistemine geçişin çözüm olarak öngörüldüğü normları dayatacağa benziyor. Bu mürekkep de çoktandır her şeyi tamlayan “Modern” içinde, farklı medeniyetlerle elde edilmiş teslisin birliğinde var olmayı işaret ediyor.

Artık modern dünyanın neden batılı olduğu ve batı her yere sahip çıkıp, her yer batılı oluncaya kadar modernleşme saadetinin eksik kalacağı inancını anlayabiliriz!

⁴ Touraine, Alain, Modernliğin Eleştirisi, Yapı Kredi Yayınları, çev: Hülya Tufan, S:12, İstanbul, 1994

⁵ Touraine, Alain, Modernliğin Eleştirisi, Yapı Kredi Yayınları, çev: Hülya Tufan, S:241, İstanbul, 1994

⁶ Huntington Samuel P. Medeniyetler Çatışması mı?, Doğu Batı, sayı 41, s 106, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2007

MEŞRUIYET KAYNAĞI OLARAK EMEK*

Meşruiyetten söz edebilmek için öncelikle hakikat algısı ve ona uygunluğu belirleyecek bir temele yaslanmak kaçınılmazdır. Hak algısı olmadan meşruiyetten söz edilemez. Eylemleri ve ortaya çıkacak değerleri belirleyecek olan bu algı, tüm sistemin kurallarını üretecek ölçü birimi olarak dokunulmaz ve bu yüzden kutsaldır. Ancak kutsal kavramların kutsallığı herhangi bir otoritenin onu kutsal olarak işaret etmesiyle gerçekleşiveren bir durum değildir. Meşruiyet zemininin fonksiyonlarını icra edecek olan bu kavram, genellikle o toplumun kimliğinde yer bulan bir kutsaldır. Bu nedenle bir değer meşruiyet ölçütü olabilmesi o değer üzerinde toplumun benzer ve ortak algıya ulaşması ile mümkün olabilir. Yoksa bir değer kendi içinde ne kadar bu vasıflara haiz olsa da, o toplumda birlikte yaşama mutabakatını ve tatminini sağlayacak meşruiyet kriterlerini gerçekleştirip, toplumu bu değer üzerinde bir arada tutamaz. Her toplum tarihi süreçte edindiği algılarla gerçekleştirdiği bir arada yaşama halinden böy-

* Bu makale 24 Mart 2013 Tarihinde "Bir Meşruiyet Kaynağı Olarak Emek" başlığı ile Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

le bir bilince ulaşarak millet olur. Milletlerin ayrı ayrı kimliklerinin temeli de edindikleri kutsallık algısının niteliğine göre birbirinden farklılıklar gösterir.

Bir toplumun farklı bir sisteme geçiş yapması, ya da bir otoritenin toplumu böyle bir yaşam tarzına zorlaması bu anlama uygun bir hakikat algısı gerçekleştirmekle mümkün olabilir. Bu açıdan tüm toplumsal değişimler ve bu işi hızlıca yapmak isteyen devrim hareketleri bir iktidar-ilahiyat çalışması içinde gerçekleşir. Ancak bu algılar toplumda çok uzun yıllar sentezlenmiş ve içselleştirilmiş süreçlerle edinildiğinden bu süreç genellikle kutsal olanın zatına dokunmadan ona dair yeni ve farklı semboller üretmekle gerçekleşir. Bu yöntem o güne kadar içselleşmiş olan algıları kullanarak, onların üzerinde kutsal olana asıl kendilerinin daha yakın olduğunu ifade eden araçlarla bu konudaki algıyı pekiştirir. Bu nedenle meşruiyet elde etmek isteyen hiçbir sistem, kutsalı inkara değil O'nu, icat edilen semboller üzerinden gerçekleşen yeni algılarla yorumlamaya dayanır. Carl Schmitt'in "Modern devlet kuramının bütün önemli kavramları, dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramlarıdır. Bu kavramlar ilahiyattan devlet kuramına aktarılmışlardır. Her şeye kadir Tanrı, her şeye kadir kanun koyucuya dönüşmüştür"¹ derken algı değişse bile kutsal mirasın modernizme intikal/intihal yoluyla dünyevileştiğinin tespitini yapmıştır. Siyasal değişimler tarihi, mevcut kutsallık inancına yaslanan değerlere karşı yeni bir kutsallık inancıyla, bu moda ilişkin algı değişikliği girişimleri olarak okunabilir. Carl Schmitt'in de belirttiği gibi kutsal olan hiç değişmemiştir, değişen sadece ona dair algılardır. Çünkü anlamdan söz edebil-

¹ Carl Schmitt Siyasi İlahiyat kitabında egemeni istisna koyucu olarak açıklarken toplumun normal yaşam seyrine müdahale etme gücünün kudreti ve kutsallığını ayrıntıları ile ele alır. Burada her şey birbirine bağlı ilişkilerle konumlanırken, egemen olan, bu ilişkilerden bağımsız, istisna koyucudur ve kendisi de istisna olarak ortaya çıkar.

mek için temel bir ölçü ve değer gerekir. Adını ne koyarsanız koyun bu değer ve ölçü tüm değerlere anlam bahşeden olarak kutsallık kazanır.

Bir toplumda kutsallığın kaynağı ile bu kaynağa ulaşan yol ve yöntemler ne ise meşruiyet algısını belirleyen yol ve yöntemlerin kaynağı da odur. Tarihte bu kaynağa dayandırılan birçok yöntem icat edildiğini görürüz. Bunlar ya bir soyun, bir sınıfın ya da bir öğretinin dokunulmazlığı etrafında somutlaşmış kutsallık algısına dayanarak, bu sınıf ve öğretiye itaati meşru sayan yöntemler olarak genellenebilir. Bu üç yöntemin de ortak yönü, kutsal olana ancak kutsal olanların yaklaşılabileceği, halkınsa bu araçlara itaat etmek suretiyle meşruiyetin gerçekleştirilebileceği inancıdır. Oysa her insan bu ilişkide kendisi olarak var olabileceği bir yer edinmek ve değer verdiği ile doğrudan görüşebilmek ister. İnsanlığın talepleri de her zaman bu yönü işaret ediyor. Ancak aracılık yapmanın getirisini fark eden aracı kurumlar her zaman bu yönün önünde olma yarışını sürdürüp toplum ve inancı arasında olmayı başarmış görünüyor. Burada toplumun bu kutsalla doğrudan diyalog sonucu gelişebilecek sorumlulukları almak yerine, rahatlık arayışının sorumsuzluğu göz ardı edilemez. Onların bu zaafı aracılardan zeminini hazırlamıştır. Bu durum birçok inancın kurumsal yapısını teşkil ederek o inancın esaslarına dönüşmüştür. Öyle ki, bu durum araçlara itaat etmeden, Tanrı'ya itaatin makbul sayılmayacağı bir inanca dönüşmüştür.

İslam inancının da Emevi iktidarı ile birlikte bu yöne eğilmeye çalışıldığını, hatta buna karşı duranların, kutsallığı temsil ettiğini öne süren aracı kurumlar eliyle ortadan kaldırıldığını görüyoruz. Hemen her sistem, adı ne olursa olsun bir kutsallık algısı üzerindeki mutabakata yaslanır. Ancak her dönemde toplumsal inancın yönü olan bu kutsal ile toplum arasında, onların diyalogunu ve buluşmasını temin etmeyi isteyen aracı

kurum meraklıları olmuştur. Bunlar mesleklerini öyle bağlılık içinde yaparlar ki, bu hizmeti ihmal etmeden, değişik ad ve görünümelerde hiçbir zaman halkı yalnız bırakmayı göze almazlar.

Başlangıçta Tanrı gölgesi ve onun temsilcisi sıfatı ile tanrısal bir hakka sahip gibi duran kutsal krallara itaatle sağlanan bu durum, akılcılığın azizi olan Aristo'nun, Tanrı'nın yarattığı her şeyi terk ettiği inancı ile O'nun terk ettiklerine, mirasçısı olarak sahip olmayı kutsallaştıran kapitalizmin teolojik yorumu olan modernizmin meşruiyet inancına dönüştü. Bu inanç Tanrı'nın yaratıp ilgilenmeyerek terk ettiği evrenin insan ilgisine sunulmuş deist bir yorumudur. Modernizm, Tanrı'ya 'var' olarak özel bir yer veren ancak O'nu yarattıklarıyla ilgilenmiyor hatta görmezden geliyor olarak kabul ederek, kendisi de onu görmezden gelebilen, dolayısı ile evreni insana terk eden hümanist bir inanç sistemidir. Bu sistemin hak anlayışı da elbette insanın sahip olduğu güce dayanır.

Terk edilmiş bu evrende, Makyavel'in de meşru gördüğü; amaca ulaşmak için her yolun mübah olmasında bir sakınca görülmez.² Biri yukarıdan aşağı, diğeri ise

² Makyavel Prens adlı kitabında yasa yapma yetkisinin prene devredilmesi gerektiğini, prensin kendi koyduğu yasaya bağlı olma zorunluluğundan söz edilemeyeceğini ancak ahlaki davranması gerekeceğini vurgular. Aslında bu anlayış kutsal prens anlayışına kutsallık veren ve ona kutsal tacı giydiren kilisenin yetkilerini yok sayarak kutsal öğretiden ayrışık ve modernizme yaklaşan yeni bir kutsallık modunu meşrulaştırmaya dönük öğretinin temellerini atar. Devleti ve idareyi kutsal ve ahlaki bir öğretiden bağımsız olarak ele alıp, zaten bunların kendilerini bir ahlak olarak ele alan anlayışı devletin, kilisenin kontrolünden ve yerleşik ahlaktan ayrışık amaçların gerçekleştirilmesini önceleyen akılcı ve faydacı öğretisiyle kilise merkezli kutsallıktan insan merkezli kutsallık anlayışı ile modernizmin temel taşını koyar. Kutsal Krallar döneminden modern döneme geçişin temel başlangıç algısını oluşturma bakımından bu fikir somut bir başlangıç sayılabilir ve süreci takip ettiğimizde bu dönemin modern meşruiyet döneminin başlangıcı olduğu ileri sürülebilir.

aşağıdan yukarı icat edilmiş bu yolların ikisi de, sahip olmanın kutsallığında aynı noktada birleşiyor. Kralların Tanrı temsilcisi, modernlerin de Tanrı mirasçısı olduğu her iki yolun birliğinde buluşan bu yöntemlerle elde edilmiş kutsal düzene dair Nietzsche'nin ahlak eleştirisi, ahlaksızlık olarak aforoz edilirken bu itham, halk sever tüm araçların ahlakçılık anlayışının da dışında durmuyor. Ancak Nietzsche'nin Tanrı'nın öldüğünü ilan etmesi, O'nun temsilcilerinin temsil hakkını ortadan kaldırırken, bu hakkı mirasçılara devretmiştir. Belki bu yüzden, kutsal hakkın mirasçısı olan modernizm, postmodern de olsa onu azizleri arasına almıştır.

Kuruldukları yüksek tahtlarında, ilerlemeye engel kutsal krallar, Tanrı'larının ölümüyle temsil yetkilerini kaybederek bu tahtlarını terk etmek zorunda kaldılar. Kralların kutsallığı, ilerlenebilecek son noktaydı ancak bu krallar, gelişen burjuvazinin gücüne dayanamayıp yeni bir kutsala geçit vermek zorundaydılar. Onlardan, aşağıdan gelen modern yolun ilerlemeci seyrine katılanlar başka adlarla varlıklarını korurken, eski kutsal haklarında direnenler bir bir yok oldular.

Bundan böyle modernizm, kutsallık gerekçesi ile sahip olmaya değil, sahip olmanın kutsallığına geçit veren yeni bir yol açmıştır. Üstelik bu yolun dileyen herkese açık olması, sahiplik arzusu ile kutsanma peşinde koşanların sıraya girdiği kutsal yolculuğa dönüşmüş durumda. Hiyerarşik bir sıralama ile yürünen bu yol üzerinde herkes, bulunduğu yerin değeri üzerinden diğerleri ile zincirleme bir bağ kurar. Eğer herkese açık olan yolda, bu bağı kurmayı başaramamışsa, bunun sorumlusu beceriksizliğine dayandırılarak kendisi olacağından kimseyi de suçlayamaz. İlerlemek isteyen için bu yol, sıralamadaki yerin kuralları ile üstlenilecek sorumluluğun özgürleştiriciliğinde ilerlemeye engel değildir ki, başkası suçlanabilsin! Sıraya girilerek ilerlenen bu yolun sorumluluklarının özgürleştiriciliğin-

de, başkasına yöneltilebilecek her türlü şikayet ve yakınmayı da engelleyen bu durum modernizmin önüne çıkabilecek engelleri kendi içinde nötralize etmeyi de başarmıştır. Herkesin özgürleştirildiği bu sistem, sorunlarının kendi özgürlüklerinin sorumluluğu olduğu inancıyla hiç kimsenin problemi ile doğrudan ilgilenmez. Belki onlara:

Problemi olan bu yolda sıraya girsin. Burası eşitlikçi ve özgürlükçü bir yoldur. Hiç kimseye ayrıcalık tanınmaz. İlerleme ve çözüm isteyen önce bu yola girip kurallara göre burada yürümeyi öğrensin, diyebilir. Bu yolda hiyerarşik bağlarla icat edilen yasallık ise Tanrı'nın insana terk ettiği evrende, güce dayalı hakla sahip olduklarını tescilleyerek aidiyet oluşturan modern dünyanın, meşruiyet zeminini oluşturur. Bu anlamda modernizmin kadercı bir anlayışa sahip, 'hak etmesek sahip olamazdık' itikadı üzerinde durduğunu söyleyebiliriz. Kutsal krallar döneminde kral bir yasaya bağlı olmaksızın, kendisi dokunulmaz kutsal bir buyruk iken, modernizmde bu, üzerinde bulunduğu hak anlayışına dayalı, dokunulmaz yasaların kutsallığı üzerinden elde edilen statü ve itibarın meşruiyet araçlarıyla üretilir. Bu zeminde bir şeye dokunup üretmeden bile bu kutsal hakka itaat, makbul ve meşru olmak için yerli sayılabilir.

Sahip olma temeline dayalı kapitalizmin, icat ettiği statülerini meşrulaştırmak amacıyla geliştirdiği, bu temele dayalı kutsal hak anlayışı, modernizmi kapitalizmin teolojik yorumu olarak evirdi.³ Öyle ki bu yo-

³ Alain Tourane'in Modernliğin eleştirisinde: "Modern toplum, dünyanın kutsal düzeninin ortadan kalmasıyla birlikte doğar" demesi modernizmin bir kutsallığa yaslanmayacağı/ yaslanmadığı anlamına gelmez, bunu daha çok eski dünyanın kutsallığı üzerinden elde edilen yerine, modernizmin elde ettiklerini yaslayacağı yeni kutsallığın oluşacağı şeklinde yorumlamak mümkündür. Bu anlamda modernlik kendinden menkul bir düşünce olarak değil kapitalist dünyanın edinimleri üzerinden ona meşruiyet kazandıran kutsalı-

rum kapitalist dünyada emek dahil her şeyi sahip olabilecek bir nesneye dönüştürdü. Sanayi devrimi ile toplumsal krizlere yol açan katı sahiplik algısına dayalı gelişmeler, bu anlayışa sosyal devlet vurgusu eklenip, normalleştirilmeye çalışıldı.

Bu duruma en köklü itiraz Tanrısal tüm kudreti insana hasreden Marksizm'in, emeği önceleyen teorisi oldu. Bu teoriden yola çıkarak emeği önceleyen reel sosyalizm, kapitalist modern dünya ile mücadelesini emek kuramı üzerine kurdu. 20. yüzyıl kapitalist dünya ile sosyalist dünya arasında emek kuramına dayalı propaganda savaşları olarak sürdü. Kapitalist modeller emeği de içeren satın alma gücüne dayalı sistemi savunurken, sosyalistler emeğin satılmayacağını, herkesin emeği ile toplumsal kalkınmaya hizmet edeceğini ve bu emek toplamının devlet eli ile topluma paylaştırılabileceğini savundular. Her iki sistem de⁴ aslında kendilerine tanrısallık atfederek, emek üzerinden bireyi nesneleştirmekle ortak bir noktada birleşir. Kapitalizm, devletin düzenleyici olarak en üstte olduğu hiyerarşik iktidar ilişkileriyle; sosyalizm ise doğrudan devlet eliyle kişiye emek üzerinden bir yer edinme imkanı bahşederek emeğin gerçek sahibi gibi davrandılar. Ancak 20. yüzyılın sonlarında reel sosyalizmin çöküşü, emek üzerinden gerçekleşen meşruiyet mücadelesini kapitalizmin modern kutsallığına terk ederek sonlandı.

Tüm insanların üzerinde mutabakat sağlayacağı bir meşruiyet ölçütünden söz etmek henüz mümkün gö-

ğün ta kendisidir. Touraine'nin sözüne bu anlamda katılmak mümkündür. Evet bu açıdan modernizm, dünyanın kutsal düzeninin ortadan kalkması ile doğmuştur, çünkü eski kutsalın yerini yeni bir kutsal olarak alması için kalması gerekir. Bir şeyin yerini almak aynı işlevselliğe sahip varlıklar arasında gerçekleşebilir. (Touraine Alain Modernliğin Eleştirisi, Yapı Kredi Yayınları Çev: Hülya Tufan, S: 241, İstanbul, 1994)

⁴ Kapitalizm ve sosyalizm dışında krallar zaten yeryüzünde Tanrı'nın gölgesi olma iddiası ile Tanrısallığı açıktan yapıyordu.

rünmese de, bu durum meşruiyetin, politik bir temelde, devletin ve sistemlerin meşruiyetine hasredilmesinden kaynaklanır. Devletlerin var oluş felsefesi temelde bireysel taleplerin karşılığı olarak gerçekleşir. Aynı doğrultuda meşruiyetin kaynağının da bireysel zeminde ele alınması, ortak bir meşruiyet algısını görünür kılabilir. Bireyden başlayarak, başlangıçta can ve mal güvenliğinin temini ile insan olmayı gerçekleştirecek her tür emeğin korunması talebini içeren devlet talebi, aslında tek tek tüm bireylerin ve toplumların üzerinde mutabakat sağladıkları meşruiyet algısının aynılığını da ima ediyor. Eğer meşruiyeti bu zeminden çıkarıp, devletin ve onun yetkileriyle hareket eden iktidarların, vatandaşları tarafından onaylanması meselesine çekecek olursak, bu durumda propaganda yöntemleri ile üretilmiş meşruiyet araçlarına maruz kalacak olan bireyin durumu, bu propagandaya destek verdiği oranda makbul olacaktır. Çünkü bu durumda kendini önceleyen devlet, kaçınılmaz olarak kutsal bir varlık gibi itaat bekleyen bir tanrı tavrına bürünmüştür.

Oysa meşruiyet ölçütü, dokunulmazlık içeren statülerin tasdikini değil, emek ve bu emek sonucu ortaya çıkan değerlerin dokunulabilirliğini ölçer. Bu yazı dokunulmazlar üzerinden inşa edilen meşruiyet inancına karşı, dokunulabilirliği esas alan meşruiyet algısını öne çekmektedir. Çünkü meşruiyet, yapılan bir işin ve bu iş neticesi ortaya çıkan oluşumların değerlendirilmesine ilişkindir. Emek ve emek karşılığı görünür olmamış durumların değerlendirilmesi ve bunun üzerinden tasnif yapmak Tanrısal bir yetkidir. Böyle bir yetki kişilerin duygu ve düşüncelerini yönetmeyi de meşru görecektir. Bu durum George Orwell'in 1984 adlı distopik romanını çağırıştırıyor.

Meşruiyeti sadece devletin ve iktidarın meselesi olarak ele aldığımızda kişilerin bu konuyla ilişkisi ona verecekleri destek üzerinden ele alınacaktır. Böyle bir

meşruiyet algısında kişiler bu meşruiyeti sağlayacak propagandanın nesnelere. Oysa devletin meşruiyeti, orada yaşayanların meşruiyetine bağlıdır. Devletin kuruluş gerekçelerinin tamamı vatandaşların meşruiyet zeminini temin etmeye matuftur. Devlet de bu görevini sağladığı ölçüde meşruiyet kazanır. Yoksa bu işin, devletin kendisini baba olarak görüp kendisine baba demeyen herkesi gayrimeşru saymasıyla bir ilgisi yoktur. Söz konusu olan öncelikle kişilerin meşruiyetlerinin gerçekleşebileceği zeminin kurulması ve korunmasıdır. Ön kabullere dayalı nazari bir meşruiyet algısını esas aldığımızda herkes kendi konumunu meşru sayacak ve meşruiyet kavramı anlamsızlaşacaktır. Her ne kadar kapitalizmin ve sosyalizmin propaganda savaşına maruz kalıp gerçek anlamından uzaklaştırılsa da meşruiyetin en somut ölçütü emektir. Bir emek karşılığı üzerinde durduğumuz mülkün içindeki alın teri ödenmemişse, ne o mülk ne de onun üzerinde bulunan meşru olamaz.

Bu durumda meşruiyetin sağlanması hiyerarşik bir sıralamaya dayalı sahiplik zincirine bağlı statülerin yasallaştırılması ile elde edilemez. Meşruiyet kişiden başlayarak herkesin, üzerinde bulunduğu mülkün bir emek karşılığı olup olmamasına ve bu emeğin karşılığının ödenip ödenmemesine bağlı olarak gerçekleşebilir.

İnsan yapıp ettiğiinden başkası değildir. Kuran'ın ifadesi ile "İnsan için emeğinden başkası yoktur."⁵ Dolaşımı ile insan emeğinin en önemli değeri bu emek sonucu var ettiği kendisidir. Bu yüzden emeğin korunması insanın ve insanlığın korunmasıdır. İnsanı ve insanlığı korumayan kişi ve değerlerin meşruiyetinden söz edilemez.

Ancak emek piyasasına düşerek alınıp satılabilir bir metaya indirgenmiş emek bu işlevini yitirerek insanlığı

⁵ Necm; 39.

tesis etme idealini kaybetmiştir. ⁶ Modern çağın meşruiyet kriterleri bu piyasada sahip olunan araçlarla ölçülüyor ve piyasada alınıp satılabilen emek de somutlaşmış bir metadan öte bir anlam ifade etmiyor. Tarihte münferit olaylar hariç insanlık gibi bir değer inşasına hasredilmiş emek anlayışına dayalı bir medeniyet örneği henüz görmedik. Artık bu düzlemde meşru olan sahip olmanın gücüne dayalı hak anlayışıyla bu hakka verdiği destek oranında meşru olabilir. Hallac'ın "Enel Hak" sözü de içinde bulunduğu sistemin, hak etmesek sahip olduklarımız bize verilmezdi inancına dayalı meşruiyet anlayışına karşı, sahip olmayı değil kendisi olmayı vurgulayarak kendi hakikatini gerçekleştirmenin önemini ifade eden bir itirazdır.

⁶ Kapitalist ve sosyalist sistemlerin her ikisinde de bir tür piyasa ortamında alınıp satılabilir meta olarak somutlaşan emek, kapitalist sistemde ya doğrudan devlet eliyle ya da dolaylı olarak ara birimler eliyle, sosyalist sistemlerde ise doğrudan devlet eliyle satın alınırken bu ilişkide emeği üreten, piyasa koşullarında bir statü ve kimlik edinir. Emeğin piyasa koşullarında metalaştırılmasının insanın da metalaşması sonucunu kaçınılmaz kıldığını söyleyebiliriz. Marksist teori bu duruma bir itiraz olarak ortaya çıksa da reel sosyalizmin de bu duruma karşı bir çözüm ortaya koyamadığını, aynı süreci devlet eliyle doğrudan ürettiğini söyleyebiliriz. Bu durumun en tehlikeli boyutunun para ile ölçülemeyen emeğin sosyal hayatta itibarsızlaşması ve bunun sosyal yaşama olan yansımaları her şeyin para ile ölçülebilir bir değere dönüşmesi, diğerlerinin ise sosyal yaşamdan itilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Gerçek bir değer olan emeğin, itibari bir değer olan para ile ödenmesi, emeğin de gerçek değerini ortadan kaldırmaktadır. Bu durumun, itibari bir değer olan paranın, emeğe dayalı gerçek bir değerle gerekçelendirilmesi ve değerlerin de itibari değil gerçek değerlerle ölçülmesi ile çözümlenebileceği kanaatindeyim. Böylece emeğin salt itibari bir değerle satın alınmasından değil, olayın bir tür karşılıklı emek takası olmasından söz edebiliriz.

ANAYASAYI 'NEDEN' YAPMAK ZORUNDAYIZ?*

Dünya yeni bir çağın eşiğine gelmiş bulunuyor.

Bu kadar kısa bir zaman diliminde, dünyanın birçok ülkesinin neredeyse aynı anda köklü değişimler içine girmesini nasıl anlamalıyız?

Bu durum uzun zaman bastırılmış, temel ihtiyaçlarını karşılayamamış insanın, varlığını korumaya dönük her şeyi göze alması biçiminde gerçekleşiyor. İradesi yok sayılan ve bu irade dışından dönüştürülmeye zorlanmış insanın kendisi olarak varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Bugün Kuzey Afrika ve Ortadoğu'dan başlayan olayların dünyanın geri kalanı ile bir ilgisi olmadığını söyleyemeyiz. Dünya belli başlı irade odaklarının iradeyi ellerinde tutan araçlarıyla dönüştürülüyor. Gelinek noktada bu süreç insanca bir varoluşu gerçekleştirebilmenin temel koşulu olan kendi iradesiyle dönüşümünü gerçekleştirememekten kaynaklanan uçurumun kenarına dayanmış görünüyor.

Bu olaylara, teamül haline gelmiş ve nasıl düşünmemiz gerektiğinin programlandığı komple teorileri yak-

* Bu makale 14 Nisan 2013 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

laşımı ile bakabileceğimiz gibi, birkaç yüzyılın ideolojik tortuları ile kirlenmiş teori gözlüklerini çıkartarak bakmayı da denemeliyiz. Komploların amacı, gerçek problemlerin çözüm süreçlerine dönüşmüş oluşumların yönünü saptırmak ve bu oluşumların meyvelerini doğal mecrası dışına, planlanmış bir mecraya düşürebilmektir. Her olayın anlamını komplo teorileri üzerinden okumak ise, başlangıçta bununla ilgisi olmayan gerçek gelişmeleri de mecrasından saptıracak bir surette komplonun konusuna dönüştürebilir. Bu nedenle bazen, komplo teorisinin kendisi komplo olur. Bilimsellik vurgusu ile desteklenmiş ideolojik kalıplarla edinilmiş algılar, olayları görme biçimini bu doğrultuda okumayı sürdürmektedir. Ne yazık ki bu okuma da her şeyin aynı kalıplar içinde algılanması ve kalması dışındaki değişimlere geçit vermek istemiyor.

18. ve 19. yüzyıl Aydınlanma Çağı olarak dev filozofların yüzyılıydı. 20. yüzyıl bu devlerin devletler üzerinden somutlaştığı ideolojiler çağı olarak gerçekleşti.

Rönesans'la başlayan, ardından coğrafi keşiflerle güçlenip, sanayi devrimine evrilen süreç, kendinden önceki her şeyi yerinden ederek, kendine yepyeni bir dünya kurdu. Bu kurulan yenedünyanın kaosu içinde, olan bitenin anlamına dair üretilen düşünceler ideolojilerin temellerini atmış ve yönlerini belirlemiş oldu.

İdeolojiler çağı, seçili öngörülere dayalı teorilerin normlaştığı ve bu normların normalleştirilmesi çabasında, buna direnen herkesin anormal kabul edildiği bir çağ oldu. Bu hastalığın ateşi şimdilerde düşse de, yol açtığı travmalar kolay kolay iyileşeceğe benzemiyor. Öyle ki her ideoloji önce tarih felsefesi projektörü ile insanlık tarihini kendi tanrılarının hakikatleri ile aydınlatıp bugün neden böyle olduğumuza ve nasıl olmalıyıza bilimsel izahlar getirdi. Böylece kendisini bu ideolojik bilimsellikle açıklayamayan tanrılar bir bir

kovularak dünya, ideoloji tanrılarının savaş alanına hazırlanmış oldu.

Bugün hala bu tanrılardan aldıkları gizli hakikatlerin misyonerliği inancıyla, kendilerinden farklı olan herkese, günahkar muamelesi yaparak haykıranların, ideolojiler çağının krizlerini atlatamadığını kaygı ile izliyoruz.

İdeoloji çağının en belirgin özelliği bilimsel¹ teorilere yaslanmasıdır. Dinin afyon olduğunu söyleyen, ondan daha koyu bir dini bilimsellikle tamlayarak onun karşısında öyle yer aldı. Emperyalizmden şikayet edenlerin çoğu bunun kat kat fazlasını ideolojik maslahatlarla kendi halkına uyguladı. Milletlere zenginlik vadedenler, her şeyin üzerine yapıştırdıkları etiketle değerler sistemini alt üst edip işlerine yaramayan her şeyi değersiz kıldı. Din ve değerlerimiz elden gidiyor diye ortalığı ateşe verenin ise hangi din ve hangi değerden söz ettiği henüz anlaşılmış bile değil. Bu ve benzeri iddialar üzerine insanları peşine takan teorilerin hiçbiri henüz insanlık elden gidiyoru dillendirmedi. Oysa asıl elden giden buydu.

Bu teoriler, sanki tanrılardan alınan mutlak hakikatler olarak uygulandı. Toplumlar bu teorilerin hakikatini ispatlamakla görevlendirilmiş olarak, bunların ne kadar doğru, ne kadar gerekli, ne kadar mutluluk verici olduğunu göstermek ve biz bugüne kadar bunlarsız ne yapmışız, meğer ne kadar ezilmişizi oynamak zorundaydı. Aksi takdirde diğer kabilenin(ideolojinin) ajanı veya hayranı olunmadığını, lutfedilen ideolojinin ne

¹ Neredeyse her ideoloji kendi kıstaslarına uygun bir bilim tanımı getirmiştir. Bu durum bilimi ön kabullere dayalı teorilerin ispatlama aracına dönüştürmüştür. Bu konuda işe yaramayan yöntemler bilimsel yöntemlerin dışında bırakılabilmiştir. Örneğin Materyalistler evrim, Muhafazakârlar tekamül anlayışına sahip olmalarına rağmen her ikisinin de ortak delili sayılabilecek konuları birbirini yalanlama da aracı olarak kullanabilmekteler.

kadar sevildiğini ispatlamak hususunda epeyce yardıma ve sabra muhtaç olunurdu. Bu anlamda ideolojiler çağının hangi ideolojiyi sevip sevmediğinin üzerinden yer edinilen, sevgi çağı olarak gerçekleştiği de söylenebilir.

Tarihle ilgilenmeyen bir millet olarak, yakın tarihimiz hakkında bile tarihi hafızamızın öyle güçlü olduğundan söz edilemez. Bu nedenle yazının sınırları izin vermeyeceğinden tek tek olaya dayalı hatırlatma yerine, herkesin kendi hikayesini görebileceği bir çağın üzerinden hızlıca geçip, buraya nereden geldiğimizi hatırlamak istedim.

Levinas Tevrat'a dayandırdığı şöyle bir diyalogu nakleder. "Tanrı Musa'ya sorar: -Neredesin? Musa karşılık verir: - Buradayım." Oysa Tanrı Musa'nın nerede olduğunu bilir ve O'nun bunu bildiğini Musa da bilir. Ancak buna rağmen Tanrı Musa'ya böyle bir soruyu sorar ve Musa da ona cevap verir. Aslında insan her an böyle bir diyalogun muhatabı olarak bir yerededir. Ancak durduğu yerin neresi olduğunu söyleyebilmek o kadar kolay görünmüyor. Çünkü böyle bir soruyu cevaplayabilmek, bir mekan olarak dünya tasavvurunu ve bu dünyanın mahiyetinin bilinmesini gerektirir. Ancak ondan sonra kişi var olduğu mekanın neresinde nasıl durduğunu anlayıp bu soruya cevap verebilir. Verilebilecek böyle bir cevap, kişinin içinde yaşadığı dünyanın nerede ve nasılına, kendisinin bulunduğu yere neden ve nereden geldiğine, sonra nereye yöneleceğine, kendinin kimliğiyle, bu kimlikle neden oradalığına dair vereceği bir cevap olacaktır. Levinas'ın sorumluluk etiği ve özne olma ilişkisini dayandırdığı bu diyalogda bilinç ve sorumluluğun ilişkisini bu kadar basit bir düzlemde görmek mümkün olabilmiştir.

Belki kendimizi bu sorunun muhatabı olarak görüp, biz de O'na cevap vermeyi denemeliyiz. Öyle zannediyorum ki, bir kişinin/toplumun bu soruya verebile-

ceği bilince ve sorumluluğa dayalı buradayım cevabı, onların kimliklerini ve dünyalarını bu anlamda şekillendirecektir. Çünkü böyle bir bilinç ve sorumluluktan yoksun bir cevabın bilinçsizliği ve sorumsuzluğu insanı, herhangi biri ve herhangi bir yerde olmanın anlamsızlığına mahkum edecektir.

Yazıya, dünyanın yeni bir çağın eşiğinde olduğunu ileri sürerek başladık. Nasıl ki ideolojiler çağı olarak adlandırdığımız 20. yüzyıl, önceki yüzyılların başlattığı köklü değişimlerin evirip ortaya çıkardığı dünyanın yeni anlam arayışları içinde gerçekleşmişse; 21. yüzyıla da bu ideolojilerle yeni bir kaosa düşmüş dünyanın, artık baş edilemeyen ve istenmeyen problemlerine karşı yeni bir arayış olarak girdi. Zaten yeni yüzyıla girerken ideolojiler çağını belirleyen partnerlerden biri olan reel sosyalizmin, oyundan çekilerek bu sistemi sürdürülemez duruma düşürdüğü, şu an gerçekleşen büyük değişimlerin de ideolojik dünyanın fay hatlarında² başlayarak gerçekleştiği, bu hareketliliğin sonucunda yeni ve köklü değişimlerin kaçınılmaz olduğu da malum.

Yeni sürecin özneleri, neyin nereden geldiğini ve nereye gittiğini görüp, bu süreçte özellikle kendilerinin nasıl ve nerede olmaları gerektiğini kendileri belirleyebilenler olacak. Hep olduğu gibi, değişim dalgasının kendilerini etkilemeyeceğini zannedip uygun planlar yapamayanlar, bu sürecin nesnelere olarak, dalga onları nereye atarsa orada olacaklar. Tarih de bugünün dalgalanmalarının çoğunun geçmişten geldiğini bilerek, geçmiş nesillerin dedikodusunu yapmakla değil, işte

² Özellikle Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki halk hareketlerinin, Baas rejimleri olan ülkelerde ortaya çıktığını görüyoruz. Bu ülkeler sosyalist temelli kurumsal yapılarına rağmen kapitalist modern dünya ile de sıcak ilişkiler içinde olan yapıları ile iki kutuplu dönemden kalan ideolojik dünyanın fay hatları durumundaydılar. Bu durum halk ve devlet arasında var olan gerginliğin olduğu kadar, tedavülde kalmış kurumlarla sürdürülemez hale gelmiş siyasal ve sosyal yapının eski partnerlerin de çekiştirmesi sonucu çatlaması ile sonuçlanmıştır.

bu dalgalarla savrulmuş yada bunları geçmeyi başarmış toplumların durumunu inceleyerek bugünü görebilmekle ilgilenir.

Böyle bir dönemde nerede olunacağı sorusunun en uygun cevabına, bunu olduracak olanın şu an nerede ve kim olunduğunun bilincine varmakla ulaşılabilir. Öyleyse olduracak olan kim?

İdeolojik çağ olarak nitelediğimiz 20. yüzyılda bunlar, halk adına her şeye karar verip, seçtikleri ideoloji kuramlarıyla devletlere ve toplumlara şekil vermeye çalışanlar oldu. Çoğu bu ideolojiler çağında şekillenen parlamenter rejimlerin fonksiyonları milli irade ile alakaları üzerinden uzun zamandır eleştiri konusu oluyor. Öyle ki her biri kendi ideolojik görüşü üzerinden gerçekleştirdiği yapılanması ile parlamentoda yer alan siyasi partilerin, birlikte karar alıcılığı ile gerçekleştirecek icraatlar, çoğu zaman halkın mutabık olduğu konularda bile, bu partilerin içinden çıkılması imkansız gibi görünen ideolojik çelişkileri karşısında gerçekleştirilemiyor. Adeta milli iradenin görünebilmesi bu ideolojik alınganlıkların ikna edilmesine bağlı. Bu durum yapılacak icraatların halkın taleplerine ve ihtiyaçlarına uygun olup olmadığından çok, her bir partinin ideolojik yapısına uygunluğu üzerinden ele alınıyor. Bu zeminde genellikle konular, her partinin kendi ideolojisinin, ülkesi ve dünya için uygunluğunu ispatlama çekişmesinden kurtulamıyor. Elbette bu durum ülke politikasına olduğu kadar ülkeler arası politikaya da sirayet eden bir husustur.

Türkiye'nin güncel meselesi olan Anayasa yapım sürecinin, her partiden eşit sayıda üyenin mutabakatına bağlandığı çalışmalar da bu konuya bakış açısında, partiler arası ideolojik çelişkilerin milletle alakasının açıkça görüldüğü zeminde devam ediyor. Oysa yasalardan farklı olarak, onları da belirleyen ve değiştirilmesi çok güç olarak, devletin ve halkın meşruiyet zeminini be-

lirleyecek Anayasaların, olabildiğince halkın iradesi ile örtüşecek bir zeminde yapılması gerekir. Yoksa her biri iktidar olma amacıyla hareket eden siyasi partilerin ideolojik yapıları üzerinden halkın anayasasını oluşturmaya çalışmak, bu ideolojik yapıların uzlaştığı yere uygun halk oluşturmaktan farksız olur.

Siyasi partilerin programlarında anayasa değişikliğine yer vermeleri, anayasanın siyasi partilerden müteşekkil bir komisyonda yapılacağı anlamına gelmez. Parlamentoda yer alan siyasi partilerin ideolojik çekişmeleri arasında şekillenecek bir anayasa, ideolojilerin birbiri ile uzlaştıkları ideolojik bir zeminde kurulur. Ancak toplum ile devlet arasındaki diyalogun dili olması gereken anayasanın bu şekilde elde edilecek dili, milli iradeyi ifade etmekte yetersiz kalır. Bu durum, yapılacak yeni anayasanın milli irade ile çelişebileceği hususlardan biri olarak dikkate alınmalıdır. Şu anki durum siyasi partilerin, halkın zeminini oluşturdukları iddiasını andırıyor. Oysa halktan müteşekkil milli değerler, devletin ve idareci(iktidar) adayları tüm siyasi partilerin de zeminidir. Bu yüzden anayasanın milli iradenin gerçekleştiği zeminde yapılmasının koşulları bulunmak zorundadır. Anayasa yapım sürecindeki en büyük zorluğun, metin oluşturmak ve oluşturulan metinler üzerinde siyasi partilerin sağlamaları gereken mutabakatın güçlüğü olduğunu biliyoruz. Böylece bu zorluk, zaten halkın mutabık olarak üzerinde durduğu millet olma halinin unsurlarını, anayasa yapmakla aşılabılır. Hem neyin üzerinde nasıl bir millet olduğumuz sorusuna mutlaka verecek bir cevabımız da olması gerekeceğinden, böylece ideolojik önyargıların anlamsızlaştığı bu zeminde sadede gelme ihtimali de olabilir. Söz konusu olan halkın kendi anayasasını yapmaksa, kolay ve daha masrafsız bir yolu, olması gerekenin zorluklarını ileri sürerek tercih etme ve geciktirme lüksümüz yoktur.

Bu günlerde başkanlık sistemi üzerinden parlamenter sistem³ tartışmasının, halkı bu sistemin yada alternatiflerinin, nasıl olmalı sorusuyla sürece yaklaştıracığını ve bunu olduran kılacağını umuyorum.

Ne kadar mükemmel olduğu ileri sürülse de, halkın karar alıcı bir özne olarak tasavvur edip, kendisinin yaşayarak deneyimlemediği bir sistemle alaka kurabilmesi ve bunu kritik edip eksiklerini lehine dönüştürebilmesi söz konusu olamaz. Haliyle bu durumun eksikliği, halk ve sistem arasındaki ilişkiyi koparıp, halkın yerine karar alıcıların idealist görüşlerini sistemleştirecektir. Bir ideolojinin toplumda uygulanması, halkın idealleri ile örtüştüğünde anlam ifade eder. Yoksa durum, kendi idealleri ile ideal halk yaratmak isteyen, milletin devletini görünmez kılıp, onun yerine devlet gibi görünen ideoloji tanrılarının kulu olup olmama hesabını vermeye dönüşür.

Hiçbir sistem hazır, ideal bir meşruiyet üzerinde kurulmaz. Bu yüzden meşruiyet zemini, halkın kendi karar ve deneyimlerinin öznesi olarak, kendisiyle birlikte devletini de milletin devletine dönüştürebildiği ve bunu muhafaza edebildiği süreçte elde edilebilir. Eğer ideal bir meşruiyet zemini söz konusuysa oraya böyle bir süreçle varılabilir, yasal buyruklarla değil. Yasalar, toplumun meşru kabul ettiği değerleri güvence altına almak için yapılır, yapılan yasaların tazyiki ile meşruiyet elde edilemez. Çünkü bir toplumun meşruiyet algısı dayatmalarla değil, onun gönüllü olarak ürettiği değerlerle oluşur. Yoksa bunun yasayla üretilmeye çalışılması zorla inanç dayatmaktan farklı olmayacaktır. Bir işin yöntemi sonuçlarını da doğrudan etkiler. Bu yüzden eleştirilen işleri benzer yöntemler üzerinden, iyi niyet iddiasıyla

³ "Demokrasi modern parlamentarizm olarak adlandırılan şey olmaksızın da var olabildiği gibi, parlamentarizm de demokrasi olmaksızın var olabilir ve diktatörlük demokrasinin zıddı olmadığı gibi, demokrasi de diktatörlüğün zıddı değildir." (Carl Schmitt, *Parlamenter Demokrasinin Krizi*, Dost Kitabevi, s,49, Ankara, 2010)

yeniden yapmanın sonuçları şaşırtıcı olmamalı. Tarihin, tekerrürden ibaret olduğu sözünü her seferinde doğrulamak zorunda değiliz.

Sonuç olarak bir toplum, kendi bilinç ve iradesiyle kurduğu devletini - kim olduğu, nereden geldiği, nasıl bir dünyada bulunduğu ve nereye yönelmek istediği bilinci ve sorumluluğuyla- sistemleştirip görünür kılamazsa, onun yerine ideolojik bir kaidenin üzerine oturmuş tanrısal bir devletin ideallerine uygun, ideal bir toplum olup olamamanın hesabını vermekten kurtulamaz.

DEVLET GİBİ GÖRÜNMEK*

Devletin cisimleşmiş olarak görünmesi mümkün olmasa da devlet gibi görünmek mümkün olabilir. Kendisini var eden insanların ortak iradelerinin toplamı olarak, onların salt öznel yönlerinden doğan devlet, toplum tarafından özneleştirilmiş bir varlıktır. Bu doğrultuda kendisinden beklenen, mutlak ve kendini merkeze alan bir özne gibi değil, kendisini özneleştirenlerin gerçek özne olduğu bilinciyle davranmasıdır. Çünkü özneleştirilenin özneliği, kendinden menkul gerçek bir özne değil, kendisine yüklenen misyonun faili olan bir özne olmasıdır. Onu var edip, ona bu misyonu yükleyen asıl özne ise millet olmayı başarmış olan halktır. Ancak devleti, kendilerinin özne yönü olan iradeleri ile var edenler, onun da bu kudretle özne olma kabiliyetini fark edip amacı dışında, kendisini var edenlere karşı özne gibi davranan bir aygıtı dönüşebileceğini hesaba katmak zorundadırlar. Millet iradesi ile kurduğu bu ayıtlı yakından ilgilenmezse onu iradesi altından kaybederek başka bir iradenin eline bırakır. Böyle güçlü bir varlık ayrıcalıklı güç talep edenlerin dikkatinden hiç

* Bu makale 14 Ekim 2012 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

kaçmamıştır. Bu kesimlerin her zaman devlete olan yakınlıkları zamanla onların devletle karıştırılmasına bile yol açabilmiştir. Devletler tarihinin neredeyse onun gibi görünenlerin tarihi olduğu söylenebilir.

Devlet aygıtını millet iradesinden ayrışık elinde tutabilen, devlet gibi ortaya çıkan bu görünümünün temel gerekçesi, devleti iradesiyle göremez hale gelmiş milletin, bu mahrumiyetten kurtarılması için devletin cisimleşmiş hali gibi davranarak onu gözleriyle görebilecekleri hale dönüştürmek olabilir mi? Aslında göze görünür olmuş devlet o toplumun millet kimliğini kuran iradesini yitirdiğini ve iradi görüşünü kaybettiğini gösterir. İrade yokluğu ise milletin devleti kontrol yetkisinin tamamen onun elinden alınıp vesayet makamının iradesine geçmesiyle sonuçlanır.

Vesayet vasinin yaptığı için iyilik olduğu gerekçesi üzerine kurulsa da vesayet altındaki kötü durumda olduğunu gösterir. Bu nedenle vasinin kendisini iyi ve faydalı olduğu gerekçesiyle savunması haklı gibi görünür. Ancak ne yazık ki bu haklılığın kabulü toplumun kötü durumda olduğunun da kabulüdür. Bu durumda önümüzde iki seçenek bulunuyor. Ya toplumun kötü durumunun kronik olduğunu kabul edip onun iyiliğini temin etmek için her şeyi vesayet kurumunun iradesine bırakacağız, ya da bir an önce toplum olarak bu vesayetten kurtulmanın koşullarını olgunlaştıracağız.

Toplumlar, kendi güvenliğini ve gerçekliğini dengeli biçimde sürdürmek için icat ettiği devletlerine karşı hep güven duymuşlardır ve kendilerinin yapmaları gerekeni bile devlete yükleyip rahatlamayı tercih etmişlerdir. İşte bu rahatlık arayışı bir süre sonra devlet ve toplum arasındaki iradi ilişkiyi zayıflatıp, devletin toplum yerine karar vermesiyle milli irade dışına evrilmesine dönüşür. Devletin kendi kendine irade kurmasından söz edilemeyeceğine göre işlevini yerine getirmeyen milli irade toplum adına devlete irade yükleyen aracı irade-

lere yer açar. Bu aracı irade milletin iradesi olan devletle millet arasında hizmet eden mesajcı gibi görünür. Burada millet milli egemenlik sembolü olarak önüne sunulan evrağı okumadan imzalayarak kendini işlerin faili gibi hissedip bununla gurur da duyabilir. Sorumluluğu elbette tartışılmaz ancak gurur duymak... Zamanla devlet gibi görünen bu irade, milletle ilişkisi zayıflamış devletin kendisi gibi görünmeye başlayarak gerçek olan toplumun tüm enerjisini kontrol etmeye başlar. Kendi sorumluluğunu terk edip rahatlama peşinde olan toplum, bu durumdan kaynaklanan sıkıntıların toplum adına katlanılması gereken sıkıntılar olduğu inancıyla buna katlanabilir. Bu sürece dönüşmüş durumun ne olduğu toplumun varlığını tehdit etme noktasına gelince mecburen fark edilir. Ancak bu aşamada işe el atmaya çalışan toplum, devlet olmayı içselleştirmiş ve devletin tüm kurumlarını da bu algıyla şekillendirmiş olarak, devlet gibi görüneni karşısında bulur. Toplumda oluşan devlet ve devlet gibi görüneni ayırmaya ilişkin algı bozukluğu bu sürecin en zor aşamasıdır. Çünkü devlet gibi görünen, bu sürece, devlet olduğunu ileri sürerek devlet gücüyle itiraz edecektir.

Varlığının kaynağı millet olan devletin, onunla ilişkisi organik ve aynı doğrultuda iken, 'devlet gibi görünenin' milletle ilişkisi teknik ve ayrıştırıcıdır. Çünkü milletin tekrar iradesine kavuşması ihtimali, onların yetkilerini ortadan kaldıracağından devlet gibi görünenler, devletten daha büyük görünmeye özen gösterirler ki milletin iradesi demek olan devlet görünmesin. Bugünlerde Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da kendi iradesinin tezahürü olan devletini talep eden toplumlara karşı devlet gibi görünenlerin mücadelesi bunun en açık ve kanlı örneğidir.

Devlet milli iradenin tezahürüdür ve nasıl ki kişi iradesini ancak kendinde görebilirse millet de devleti ancak kendi bilinç ve iradesi kadar görebilir. Kişiden

bağımsız bir irade olamayacağı gibi milletten bağımsız ve ayrışık, milletin karşısına alabileceği devleti, devletin de karşısına alabileceği milleti olamaz. Görüldüğü üzere buraya kadar söylediklerimiz, teamüllerle şekillenmiş devlet ve millet algımızla bir paradoks oluşturuyor. Çünkü devlet algımızın gerekçesi olan deneyimler, onun koruyan, gözeten, nasıl yaşayıp neye nasıl inancağımızı öğreten hatta giyim kuşamımızla bile ilgilenen bu yüzden de gerektiğinde varlığımızı ona armağan etmemiz gerektiğini öğretti. Bu öğretilmişlik algısı içinde devlet millet ilişkisinin vesayet ilişkisi içinde gerçekleşmesi, devlet görünümünde olanı, devlet olmakla aynılaştırmış olanlar için normalleşmiş görünecektir.

Kişilerin kendisini bir millete ait hissetmesi ve o milletin unsuru olabilmesi, inanca dair iradi bir kavram olan millette, kendi inancı ve iradesi ile serbestçe(akli bağlamaları ile) ve özgürce(sorumluluğunu alacağı davranışlar ile) var olabilmesi ile mümkündür. Zaten millet, bu süreçte oluşur ve bu süreçte yer almış, halihazırda yer alan ve gelecekte orada olacak şahıslar da milletin unsurlarıdır. Devlet ve milletin bu organik ilişkisi onların birbirinden ayrışık ilişkilerinin ve problemlerinin olamayacağını ortaya koyar. Bu nedenle millet adına devlet aygıtının idaresinde görev alanların zemini bu organik bağıdır. Millet olmadan devlet olamaz. İşte bu organik bağı yok sayarak, ideolojik olarak kurgulanmış, gerçekliği olmayan ütopyik bir millet tasavvuru üzerinden kendisini devlet görünümünde ortaya koymak, er veya geç gerçek milletle karşı karşıya gelmeye yol açacaktır. Çünkü toplum kendi gerçekliğinin dışında, birilerinin muhayyilesi olan milleti oynamayı uzun zaman sürdüremez.

Belirttiğimiz gibi doğası gereği devlet hiçbir surette milletle karşı karşıya gelemez. Ancak milli iradeyi aşmayı başarmış olarak devlete eklenen kişi ve kurumlar devletin sıfatlarını kendilerine ait kılmaya çalışarak devlet görünümünde onun karşısına geçebilirler.

Devlet gibi görünmek, öncelikle bu işin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak bir kadro ve organizasyonu gerekli kılar. Bu kadronun teşekkülü, devlet idaresinde görevli olacak kişilerin bu husustaki liyakatlerine göre değil, devlet gibi görünecek kişi veya yapıların teşekkülündeki liyakatlerine göre belirecektir. Devlet idaresini millete hizmet doğrultusundan çıkararak bu oluşumun en belirgin özelliği, milleti devlete hizmet hususunda idare etmesi ve her fırsatta devlet kudretinin kutsallığını hatırlatmasıdır. Bu ortamda devlet gibi görünenler, devletin yerine geçtiğinden, milletin güvenliği bu görünümüne hizmet oranında gerçekleşecektir. Böyle bir ortamda sürekli itaat halini gerçekleştirebilmek de sürekli bir düşman ve tehdit algısını diri tutabilmeye bağlıdır. Bunun temini için, devlet gibi görünen yapıya uyum sağlamayan her şey düşman senaryosunun konusu olur. Sürekli karşısına düşman konan millettten beklenen makbul davranış ise bu düşman karşısında devlet gibi görünenin tarafında olduğunu ispatlamasıdır. Bu durum bazen öyle bir hal alır ki kontrol edilmesi güçleşen düşman ve devlet gibi görünen arasında bırakılan millet, her iki tarafı da idare etmek zorunda paranoyak bir zemine mahkum olur.

Çoğunlukla devlet ve devlet gibi görünen bu yapılar birbirine karıştırılır. İşte Thomas Hobbes'un Leviathan'ı¹ ve Marks'ın tehdit olarak gördüğü devlet² böyle bir devlettir. Dolayısı ile bu yapı aslında devlet değil onun gibi görünen bir yapılanmadır. Bu durum-

¹ Hobbes, devlet içindeki ve devletlerarası tüm problemlerin en ideal çözümünü mutlak yetkilerle donatılmış Leviathan'da, canavar devlette görür.

² Marksizmde devlet egemen sınıfın amaçlarını gerçekleştirmek için icat edilmiş bir araç olarak görülür. Aslında burada eleştirel vurgu devlete değil onun gibi görünen egemen sınıfa yönelmiş bir algı olarak görünüyor. Ancak bu söylemin devlet üzerinden yapılmasını, yüzyıllarca devlet gibi görünenin devletin olarak görünmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

da Thomas Hobbes'un oluşturmak istediği Leviathan'ı ve Marks'ın ortadan kalkmasını dilediği oluşum devlet olamaz, ancak milli iradeden ayrışık ve ona rağmen teşkilatlanmış 'devlet gibi görünen' olabilir.

Özellikle halk bilinçlendikçe, kendi bilincinin ürünü olan devletle milli iradenin zayıflamasından varlık bulan 'devlet gibi görünenin' arasındaki fark belirginleşecektir. Buna karşı devlet gibi görünen bu bilincin, devlete karşı bir girişim olduğu propagandasıyla, bununla devlet gücüyle mücadele edecektir. Burada onun amacı devlet gibi görünmek isteyen devlet olarak kurtarıcı olduğu inancını pekiştirip, onun yerinde kalma isteğidir. Bu isteğin gerekçesi Carl Schmitt'in ifade ettiği "Azınlık, halkın gerçek iradesine sahip olabilir; halk aldatılabilir; propaganda ve kamuoyunu manipüle etme teknikleri uzun süredir bilinmektedir."³ gerekçesine dayansa da böyle bir gerekçeyi gücü ve s ilahı elinde bulunduran ileri süremez. Bu gerekçenin sorumluluğu halkın gerçek iradesine sahip olduğunu düşünenlerin, önce halkın bir iradesi olduğunu kabul ederek bu iradeyi halkın önüne koyabileceği aydın sorumluluğu ile samimiyet kazanır.

Gücü elinde bulunduranın, hoşuna gitmeyen durum karşısında halkın iradesinin yeterli olgunlukta olmadığını ileri sürüp, güce dayalı müdahalede bulunması, bu iddiada bulunanın milli bilinç ve iradeyle uzaktan yakından ilgisi ve derdi olmadığını en açık delilidir. İradenin kaynağı bilinçtir. Halkın irade ve bilinç eksikliğinden şikayet edenin, ortaya bilince dair bir şey koymas beklenir. Yoksa devlet gücünü yaptırım olarak kullanıp, toplumun değerleri ile ilgisi olmayan sembolleri

³ Birçok yazarın olumlayarak çağının Hobbes'u olarak nitelediği Carl Schmitt'in neden nasyonal sosyalist bir devletin fikir babalarından biri olarak suçlandığını burada görmek mümkündür. (Schmitt Carl, Parlamenter Demokrasinin Krizi, Dost Yayınevi, Dost Kitabevi, Çev: A. Emre Zeybekoğlu, s: 43, Ankara, 2010)

yasallaştırıp gerekçe göstermek, toplumu bu yasalarla icat edilen bir aygıtı dönüştürerek, bunu yapanları da bu aygıtın öznesi kılmaktan başka işe yaramayacaktır. Bu durum bilmediği bir yasayı bilmemesinin mazeret kabul edilmediği bir ortamda, nerede ne yapması gerektiğini bilemediğinden itilip kakılan bir toplum inşa edecektir.

Siyasi süreçlerle olgunlaşıp ortaya çıkan bu ortamda dikkat edilmesi gereken en önemli husus, toplumsal her olgunun salt siyasi söylemin konusu haline getirilmesi ve o zeminde ele alınmasıdır. Bu söylem aslında 'devlet gibi görünenin' yöntemi olarak, toplumu devre dışı bırakan ve onu mücadele edilen ile devlet arasında sıkıştıran bir oluşuma dönüşmektedir. Burada devletin yeri, çözümlerin gerçekleşeceği toplumsal zeminde, bu bilinçle gerçekleşecek milli iradenin ve onun görünümünün yanında durabilmektir. Zaten toplumsal problemlerin çözümü ve toplumun kendi iradesi doğrultusunda dönüşümünü esas alan devletin de bu noktada toplumsal dinamiklerin yanında yer alması önemlidir. Yoksa olaya kendi kurguladığı siyasi söylemle yaklaşanlar, bu durumda toplumu o alanda görünmez kılacak ve böylece o bölgenin, mücadele ettiği yapının renginde görünmesine ve oradaki herkesin "olağan şüpheliler" e dönüşmesine yol açabilecektir. Oysa devletin dönüştürücülüğü, kendinden menkul değil milli iradeye uygun olmak zorundadır. Bu nedenle devletin öncelikle milletle, onun karşısında olanı ayrıştırabilmesi ve milletin yanında aynı irade üzerinde durabileceği bir yeteneğe sahip olması gerekir. Sorunların çözümünün gerçek zemini burasıdır. Aksi halde ortaya, sorunları çözümsüzlüğe iten 'devlet gibi görünen', kendinden menkul bir otodevlet çıkacaktır. Özellikle 'devlet gibi görünenin' geçmişteki uygulamalarının devletle karıştırılmasının sebep olduğu, toplumsal hafızaya kazınmış anılar böyle bir siyasi söylem karşısında çekimser kalmaya yol açacaktır. Bu yüzden salt siyasi söylem

üzerinden çözüm üretmek adına her alanda kurumsallaşmak yerine devletin, toplumun yanında yer almayı ve bu zeminde toplumsal dinamiklerle birlikte, bireysel ve toplumsal oluşumların önüne geçmeden çözüme yürümeyi başarabilmesi gerekir. Toplumun yapması gerekeni devlet değil toplum kendisi yapmalı.

Toplumsal problemlerin en önemli çözümünü yine toplumda var olan değerlerin ve organizasyonların sağladığı dinamikler ve bu dinamikleri işlevsel kılabacak motivasyondur. Devletin, millet olmanın esas dinamiklerini gözetmeden, hizmet adına her alanda kurumsallaşmaya çalışması, bireysel ve toplumsal fonksiyonları işlevsiz bırakmaya, toplumu kendini ifade edemeyen monoton bir yapıya dönüştürür. Bu yapı da, devlet millet arasındaki organik yapıda çatlığa yol açarak, bu çatlığa sızan ve kendini toplumun ifadesi olarak gören oluşumlara fırsat vererek yeni problemlere yol açar. Problemlerin ve onların çözümsüz kalmasının en önemli sebebi bu ifade sorunudur. Kendini ifade edebilen, bu ifadenin açtığı yolda problemlerini çözerek kendisini gerçekleştirebilecektir, ifade edemeyen içinse bunu onun yerine başkaları yapar. Çözüme ulaşmada motivasyonu temin edecek temel algı noktası da bu ifadenin önünü açacak liyakate riayet hususu olacaktır.

Nasıl ki 'devlet gibi görünen', milleti görünmez kılmak pahasına, liyakatin önünü tıkayarak kendi meşruyetini dayandırdığı kişi ve araçlarla bu noktaya ulaşmışsa, devletin varlığının temel unsuru olan milletin görünebilmesi için ise, onu görünür kılabacak liyakati ve araçları temin ederek, bu suretle her bir yapının kendi asli fonksiyonlarına dönüşünü mümkün kılabilecek algıyı ve iradeyi gerçekleştirebilmek gerekir.

Bu süreç, bedensel ve düşünsel emeğin gözetilmesi ve her tür emeğin karşılığı olan hakkın tasdik edilip korunması bilinci ile ulaşılabilecek adaletin tesisi yoluyla, bir emek karşılığı olarak üzerinde durduğumuz mülkün

ve adaleti sağlayan herkesin meşruiyetini de gerçekleştirecektir.

DOĞUNUN MODERNLİĞİ VE ÖZGÜVEN PARADOKSU*

Karlofça Antlaşması, doğunun merkez ülkesi Osmanlı'nın batıya karşı ilk toprak kaybı ile birlikte merkezi otoritesinin ve bu merkeze bağlı tüm çevrenin özgüven kaybına yol açan bir süreci de başlatmış oldu. Coğrafi sahipliğe dayalı doğrudan egemenlik gücünün azalması, siyasi ve kültürel egemenlik alanına da sirayet etti. Bu durum özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde yoğunlaşarak Cumhuriyet Türkiye'si'nin şekillenmesinde belirgin bir görünüm kazandı. Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayan batılı gibi olmanın iyi gelen psikolojisi böylece özgüvenin meşruiyeti olarak merkeze alınmış oldu.

Bu süreç Karlofça ile somutlaşan bir başlangıç gibi görünse de aslında gelinen nokta batının kendi içindeki Hıristiyanlığa evrilmiş doğudan gelene karşı başlattığı ve yönünü İslami doğuya çevirmiş yeni doğan modern algının içeriğini barındırıyor.

* Bu makale 29 Kasım 2014 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

Coğrafi keşiflerle sömürgeci bir döneme giren Avrupa kısa süre içinde bu sömürgelerden elde ettiği serveti tarihte eşine rastlanmayacak bir sürede kıtaya yığmıştı bile. 1699'a geldiğinde Amerika'nın keşfinin üzerinden iki yüz yıl geçmiş, benzer süreç Afrika ve Asya'nın bir kısmında da sürmekteydi. Doğu ile verdiği uzun mücadele sürecinde, savaş gücü gelişmiş olan batı bu coğrafyalarda savunmasız sayılabilecek toplumlarla mücadelesinde o güne kadar elde edemediği özgüvene de kavuşuyordu.

Bu mücadelede batı hem o toplumları insanlaştıran hem de sahip olduklarıyla birlikte onlara da sahip çıkan hümanist bir tanrısallığa evrilmenin zevkini tadıyordu. Böyle bir hazzın tadına varıp ondan vazgeçmek ve o güne kadarki sistemin içinde kalmak elbette mümkün olmadı. İşte batıyı kendi içinde dönüştürüp meşruiyet anlayışını yeniden inşa eden süreç böylece başladı. Rönesans, Reform, Aydınlanma, Sanayi Devrimiyle başlayan süreçler batının yeni meşruiyet zeminini, kendini sınırlayan kutsala karşı tahkim ettiği alanlar olarak tüm dünyayı modernleştirmeye odaklanmış olarak devam ediyor. Bundan böyle yeni algının ürettiği dünyanın yeni öznesi ise amaca ulaşmak için hiçbir sınır tanımayan modern insandır. Modernliğin bu makbul insanı rönesansla yontulmuş, reformun üflediği ruhla sahip olduğu kadar kutsal kılınp can verilmiş, aydınlanma ile sahip olmanın gücü peşinde düşünüp konuşmaya başlamış ve sanayi devrimiyle sahaya inmiş, amacına ulaşmak için her yolu mübah kılan bir meşruiyet icat edip, her şeyin ölçüsü benim diyen hümanist bir tanrıdır.

Makyavelist algıyla maddi zenginliğin üzerinde şekillenen modern inanç önce kendi içinde ve doğudan gelen kutsalın gücüyle girdiği çatışmada kendi kutsallığını da pekiştirebileceği Protestan itikadı tahkim etmiş oldu. Bu açıdan Protestanlığın oluşumu modernlikle

paralellik gösterir. Kilisenin gücüne karşı kralı tahkim edecek bir yöntem olarak her yolu mübah sayan Mak-yavel farkında olmasa da modernliğin ihtiyacı olan kutsalla savaş aracını da icat etmiş oldu. Bu, değerler sistemine bağlı olan ve bu değerlerle kendini sınırlayan ile buna bağlı olmadan amaçlarını kutsal kılıp onun için her şeyi yapabilecek tarafların mücadelesi olarak devam eden bir sürecin başlangıcıdır.

İnsana karşı sorumluluk bilincini, Amerika ve Afrika yerlilerinin insanlığını tartışma konusu yaparak, onların zaten insan olmadıkları kararı ile aşmış bu anlayış bugün de Modern inancın insani sorumluluğuna demokrasi kriteri ile yönelmiş görünüyor. Bugün doğunun demokratikleşemeyeceği tezinin savunuculuğu, aslında onların insanlaşamayacağı, bu yüzden de insana layık olan özeni hak etmeyecekleri fetvasını veren modernizmin rahiplerini oldukça popüler kılmaya yetiyor. Böylece hiç kimsenin insan olarak kalamayacağı bir zemini, insanlığı tartışmaya açıp kendisine benzemeyeni bu çizginin dışına atarak mümkün kılmaya çalışan anlayış aslında kendisinin ne olduğunu çok iyi biliyor. Özünde insan olamamanın bu biliş hali, gücün özgüvenine yaslanmış tüm saldırganlığı ile ötekileştirdiğini insanlık dairesinin dışına iterek var olmaya devam ediyor.

Oysa o gün insanlıkları tartışılan Amerika ve Afrika yerlileri ne kadar insandıysa, bugün demokratik olup olamayacağı üzerinden insan oluşu tartışma konusu yapılan doğunun halkı o kadar demokrat ve insandır. Bugün ortadoğudan yükselen alevler, halktan gelen gerçek demokrasi talebi ile ne oldukları ortaya çıkacak demokrasi tüccarlarının taşıdığı odunlarla yanıyor. Doğunun halkı bugün demokrasi olarak tarifi yapılına gerçeğini yaklaşık bin beş yüz yıldır çok iyi biliyor. İşte o günden bu güne ona karşı verilen mücadele bu bilinenin açığa çıkmasından duyulan korkudur. Bir

toplumun hak bildiği meşruiyet zemininde kendisini gerçekleştirebilmesine dayalı bu algı bu coğrafyanın hakkaniyet algısıdır. Burada zulüm, halkın bu anlayışın dışında kabullenmediği bir meşruiyetin ona dayatılması ile anlam bulur. Bugün Mısır, Suriye ve neredeyse tüm ortadoğuda olan biten bunun en açık örneğidir. Ancak batının demokrasi tanrıları, buralara atadıkları rehberlere tutunmadıkça hiç kimseyi demokrat dolayısı ile insan saymayacaklarını her demokratik girişimde tekrar tekrar ifade ediyorlar. Israrla her bölgeye uygun bilimsel! çabalarla tanımlanmış bir demokratik çizginin dışına çıkılmasının yakıcı sonuçları lütufla öğretilmiş olduğundan, bu çizginin dışına çıkanlar modernizmin kaderci anlayışında başlarına geleni de hak etmiş oluyor. Yapabilecekleri konusunda kendini sınırlamayan böyle bir varlığın karşısında durup onu dizginleyebilmek öyle sanıyorum bu çağın en önemli sınavı olacak.

Batının kendi içindeki, doğudan gelen kutsala karşı açtığı savaş sonucu elde edilmiş bu modern insan modern dünyanın makbul insanı olarak tedavüdedir. Uzun zamandır özgüvenden yoksun, batıyla karşı karşıya kalmış, demokratikleşebilirliği tartışılan doğunun özgüvene hasret talipleri de tedavüle çıkabilmek arzusuyla doğunun kutsallarını eğip büküyor. Sahip oldukları ile birlikte yeni sahiplerinin sahiplik halkasına eklenmiş, Mesih'e imanla elde edilmiş kurtuluş duygusuna benzer özgüvenle, kendini batılı gibi hissederek vecde gelmeyi başarmış olanlar, Batı'nın yamaçlarından doğu yakasına seslenip kurtuluşa çağırıyor. Sürekli çatışma alanı olarak dizayn edilen doğu manzarası da bu çağrının gerekçesi ve cazibesini diri tutabiliyor. Bu anlamda özgür bir irade ile empati yapması önerilen doğulu, çatışmalarla çalkalanan doğulunun yerine kendisini koyduğunda ancak acıma duygusu ile oradan kaçınma refleksi gösterirken batılı ile empati yapıp onun yerine kendisini koyduğunda orada kalmayı tercih eder hale gelmiştir. Bu durum batının en önem-

li tebliğ metodudur. Kendisini, kendi yerine koyacağı zeminin çatışma alanı olarak ihtimal dışına çıkartılma çabası karşısında batının empatik üstünlüğü doğuyu, kendini batılı gibi hissetme payesi ile güvende olma umudunun tek seçenekli olasılık hesabına zorluyor. Ancak Bilge Kral Aliya İzzetbegoviç'in " savaş ölünce değil, düşmana benzeyince kaybedilir." sözünü anlamak bu hesapları bozabilir.

Yaklaşık yüz yıldır merkezini kaybeden doğu, değerleri etrafında yakınlaşma ve yoğunlaşmanın önlenmesi için çatışma rejimleri ile yönetilen bir coğrafya olarak dizayn edilmiştir. Oysa bir merkezin varlığı etrafında birbiri ile anlam bulmuş doğulu tüm bu değerlerin, buradan ayrı ve kendinden başkasını öteleyen bir iddiayla var olabilmeleri mümkün değildir. Çünkü bu değerler, diğerleriyle bir aradaki uyumları ölçüsünde değerler sistemini kurabilir. Yoksa her birinin tek başına kendinden menkul çıkışları bölgedeki çatışmanın yakıtı olmaktan öteye hiç geçememiştir. Tıpkı ayrı ayrı ele alındığında biri yanıcı diğeri patlayıcı olan oksijen ve hidrojenin uyumlu bağ kurması halinde yaşam kaynağı suyu oluşturmaları gibi, doğunun değerleri de ancak bir arada ideal bir yaşamı gerçekleştirebilir. Ayrıştığında ise bölgeyi ateşe vermekten başka bir işe yaramazlar.

Bir aradaki uyumla bölgenin değerler sistemini oluşturan yapılar, karşı karşıya geldiklerinde her biri kendini inkar eden çatışmaya malzeme olmaktan kurtulamaz. Arap Baharı olarak anılan süreç bölge halkının bu olayların bilincinde olduğunu ve bu durumu ateşleyen kutup başlarını yerinden söküp normalleşmeyi istediklerini gösterdi. Ancak bir kısmı sökölse de bu düzeneği kuranlar derhal bunu tamir edip ya da yeni yeni kutup başları üreterek bölgeyi ateşe verecek çatışmaları tazelemeyi ihmal etmediler. Özellikle Türkiye'nin son on yıldaki bölge politikaları tüm bölgeyi umutlandıran Türkiye merkezli bir yoğunlaşmaya dönüştü. Bölge ül-

keleri ve özellikle komşularla ortaya çıkan iyi ilişkiler öyle bir tedirginlik yarattı ki, bunun önünü kesmek için bugün neredeyse Türkiye'nin güneydoğu sınırı boyunca diyalog kurulabilecek devletler ortadan kaldırıldı. Bölge halkının birlik ve yakınlık duygusunun yarattığı tedirginlik üzerine Türkiye'nin güneydoğu sınırı boyunca devletsizleştirilmiş, karanlık bir fay hattının oluştuğunu görüyoruz. Suriye'de Eset rejiminin her şeye rağmen korunmasında ve hatta Türkiye sınırının devletsizleştirilmesinde buranın Türkiye'ye komşu olduğunun önemi görmezden gelinemez. Çünkü hemen yanı başında normalleşmiş bir Suriye ile Türkiye'nin birlikte tüm Ortadoğu için nasıl bir süreci tetikleyecekleri anlaşılabilir görünüyor. Bu süreçte bölgenin normalleşme unsurunun bölge halkı olduğu ve buradaki tüm şiddetin de bu yüzden halka yönelik olduğu açıkça anlaşılıyor. Eğer süreç doğru yönetilebilirse Türkiye'nin bölge halkını korumaya dönük çabaları bugün ve gelecekte önemli oluşumların temeli olacağı benziyor.

Doğuda kendini batılı gibi hissetme payesi verilmiş olanların Ortadoğu'yu bataklık olarak tarif eden ve buradan kaçınmayı telkin eden tavırları, yönümüzü batıya dönüp orayla empatik ilişkiler kurmanın müjdesini, ikna edilmiş bir özgüvenle haykırmayı sürdürüyor. Böylece ateşe verilmiş Ortadoğu resmine karşı, batılı gibi olunamasa da kendini onun gibi hissedebilmeyi vaadeden matriks kurgusuna benzer söylem, modern ve özüyle örtüşmeyen özgüven dolu temalar içeriyor.

MODERN DÜNYADA İNSAN OLMAK*

Her canlı her an hayatın, 'neredesin?' sorusu ile karşı karşıyadır. Bu soru, her canlının hayat göstergesi olan ve üzerinde bulunduğu 'buradayım' diyen yaşam biçimini düşündürür. İnsan açısından bu düşünme biçimi bizi 'her insanın yaşam biçimi onun inancıyla ilişkilidir' sonucuna götürecektir. Çünkü herkes önündeki seçeneklerden kendisini gerçekleştirebileceği inancına dayalı bir yaşam biçimi edinir. İnsanın diğer canlılardan en önemli farkı ise seçtiği yaşamıyla kendisini seçip ne isterse o olabilmesidir. İnsan istediği her şey olabilir ancak hiçbir şey ve hiç kimse olduğundan farklı görünemez. Bunun aksini iddia etmek ise bu önermenin en önemli kanıtıdır.

Diğer varlıklar özleriyle birlikte yaratılmışken insanın özü kendi seçimine bırakılmıştır. İnsan için özgürlük ve sorumluluğun kaynağı buraya dayanır ve insan biçimsel varlığı ile sınırları olan bir sayfa iken, özüne ilişkin seçeneklerinde bu sayfaya yazabileceklerinin

* Bu makale 19 Ekim 2013 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

sınırı yoktur. Ancak sınırsız seçenekler karşısında katman katman vazgeçilemezlerle örülü bugünün modern dünyasında, insanın bunca vazgeçilmezle baş edip ne olacağına karar vermesi ve bunu gerçekleştirebilmesi her zamankinden daha zor görünüyor.

Din kelimesinin anlamlarından birisi de borçluluk bilincine yönelik yaşamdır ve hiçbir yaşam tarzı bu bilinçten ayrı düşmez. Bu yorumla insan, varlığını borçlu saydığı anlama yönelen bir yaşam biçimi edinir ve bu anlam onun vazgeçilmezi(ilahı), varlığının anlamı olarak hakikat algısının kaynağı olur. Ancak bu algıyla oluşan doğruluk ve gerçeklik değerlerinin hakikatle olan ilişkisi bugüne kadar insanların söylemde benzeşmeler de pratik olarak uzlaşamadıkları fay hatlarını oluşturuyor.

Bugün dünya, teoride uzlaşılan değerler üzerinde oluşturulduğu iddia edilen kurumlardan elde edilen gerekçelerle hareket ediyor. Modern dünyanın hakikat algısı bu kurumlara yaslanarak işlevsellik kazanabiliyor. Neyin hak veya haksızlık olduğu bu otoritelerin alacağı kararlara bağlanmış durumda. Tüm dünya hakikate karşı alacağı tavrı bu kurumların inzal edeceği bildirilere bağlamış olarak sorumluluk sınırlarını belirleyip rahatlama ihtiyacına kavuşabiliyor. Bu kurumsal yapıdan ayrışarak tavrı almak makbul sayılmayıp yeni icat çıkarma, düzeni bozma olarak aforoz edilmekle karşılaşılıyor. Yapılan iş hakkaniyete uygun da olsa otoritenin izni olmadan böyle bir teşebbüse cüret edilmesi yalnızlığın utancıyla tehdit ediliyor. Güce dayalı otorite bağımlıları ise bu sistemin anormalliğinin görünür hale gelmesiyle, arzularını tatmin edememenin huzursuzluğuyla çıkardıkları homurtularını teğanni ile süsleyip gülümseme taklidi yaparak şirin görünmeye çalışıyor. Demokrasi ve insan hakları bildirilerini tıkanmış otoritelerinin önünü açmak için dillerinin ucuna takarak saldıranların zulümler karşısındaki tavrı, Kur'an sayfaları

taktıkları mızraklarını hadsizliklerini meşrulaştırma taktiği olarak kullananlara benziyor. Üstelik yapılan bu katliamlara ses çıkaranlara karşı zulüm “şeriatın kestiği parmak acımaz” ilkesine muhalefetten dolayı bir kat daha arttırılarak yasallaştırılabiliyor.

Her canlının bir öğretiye muhtaç olmaksızın neyin zulüm olup olmadığına ilişkin bir yeteneği vardır. Canlılar bunu hiç zorlanmadan duyumsar ve buna fitri olarak tepki gösterirler. İlginçtir modern dünyanın modern akli bu duyumsamanın tecellisi olan duyguları işe karıştırmayı hiç sevmiyor. Çünkü duygular herkesin kendi akletmesinin malzemesi olan kodlardır. Akletme işi de bu kodların zihinsel çözümlenmesi ve zihinde var olan kavramlarla ifade edilmesi ile özgün olarak gerçekleşir. Ancak bu özgünlük akıl ve duyguların birlik-teliğinden rahatsız olan seküler dünyaların tanrılarını rahatsız eder. Çünkü onlar gerçek ve gerçeküstü olarak ayırtırdıkları dünyaların rantı üzerinde varlık kazanabilen tanrılardır ve bu iki dünyanın uyumlu birliğinin kendilerine varlık imkanı bırakmayacağını iyi biliyorlar. Bir olay karşısındaki duygularımız o olayla kurulan bağı ve onun beni ne kadar ilgilendirdiğini gösterir.

Zulüm karşısında akan gözyaşının ifadesi o zulme verilebilecek en üst söylemdir. Öyle ki bu söylem hiçbir sözle ifade edilemeyecek kadar güçlüdür ve anlamı yerine getirildiğinde ise zulüm o gözyaşı ile baş edemez. Bu yüzden pozitif akılla yontulan modernizm, duygusallığı ve akleden kalbi hiç sevmez ve en aşağılayıcı silahları ile onunla savaşmayı varlık sebebi sayarak kendini ondan kurtarmayı ihmal edemez. Modern pozitif akıl rakamsal çıkar hesaplamaları yapan ve “milli” çıkarlar paydasında herkesi ayırıştırarak duyarsızlaştıran alanda varlık bulan bir mekanizmadır. Bu sistemin adalet duygusu sömürenlerin sömürdüklerini aralarında anlaştıkları kullara göre paylaşması ilkesine dayanır.

Böyle bir mekanizma duyguları işe karıştırarak insani bağlar kuran akleden bir kalbi asla kabul edemez.

Batı merkezli modern değerler sistemi patenti ile kutsanan insan hakları bildirileri, bizzat modernizmin ürettiği değerler değil, onun doğrusal ilerlemeci yolunun önündeki engelleri aşabileceği, önüne çıkabilecek itirazları etkisizleştirmeye matuf devşirilmiş değerlerdir. Aslında bu değerler, menfaatperestliğin önünde, onunla çelişen, herkesin bir öğretiye bile gerek kalmaksızın duyumsadığı değerler olarak görünüyor. Ancak bu değerleri bayraklaştırıp propaganda aracı yapanların bu bayrağı süngülerinin ucuna takma geleneği tüm hızıyla devam ediyor. BM kürsüsünden modern dünyanın tek taraflı icat edilmiş işleyişine uymayanlara yönelik azarlamalar, bu işleyişe boyun eğerek yapılan zulümler karşısında, hoşgörülü müzakere masasından zulme uğrayana itidal çağrısına dönüşüyor.

Evrensellik vurgusu ile kurumsallaştırılan insani değerler, kurumsal yapılar eliyle yürütülerek duyguların ve akletmenin önü alınmak amacıyla kullanılabiliyor. Artık neyin insan hakkına uygun ve neyin insan hakkının ihlali olduğu bu kurumsal mekanizmaların menfaat kriterleri üzerinden değerlendiriliyor. Bunca aç gözlülük, menfaatperestlik ve sömürüye rağmen gelinen noktada dünyanın hala yaşanılabilir olması ise insani duygularla duyumsayabilen insanların varlığıyla mümkün olabiliyor.

Pozitif aklın kaygısı, makam ve parada tecellisini bulan güce dayalı şahsi ya da milli çıkarlarken, akleden kalbin kaygısı, insan olabilmeyi gerçekleştirebilmek ve bunu sürdürebilmektir. İnsan olmak gibi bir derdi olmayanın ise ebedi hayatı da gasp edebileceği ümidi ile sahip olduğunu kendisi olmak zannedip onları kendine sarıp sarmalayarak mumyalanmaktan başka bir seçeneği kalmıyor.

İnsanın sahip olabileceği kendinden başkası değildir. Ancak kendine sahip olamamak, kendini mala mülke ve oradan elde ettiği güce sarıp, onlarsız olamamayı ve bu uğurda her şeyi göze almayı inanç haline getirebiliyor. Öyle ki bu, sahip olduklarını öldükten sonra bile kendisi ile birlikte mumyalayıp yanında götürebileceğine dayalı bir inançtır. Sahip oldukları ile kendini özdeşleştiren bu tutum, sahip olduklarının başına gelenin kendi başına geldiği inancına kapılmaya yol açar. Bugün orta doğuda, özellikle Suriye’de olanlar ve bunları mübah görmenin anlamı, sahip oldukları araçlarla kendilerini aline etmiş kişilerin bu araçları korumayı kendini koruma inancına dönüştürmesine dayanıyor. Bu öyle güçlü bir inanç ki amacına ulaşabilmek için yüz binlerce kişinin katlini görmezden gelebiliyor.

Böyle bir hadsizlikle nasıl baş edilebilir; gidenimizin bile geriye göz ucuyla baktığı dünyada.

MODERN PAZARIN TEZGAHLARI

Tarih, malla aline olmuş ve bunu vazgeçilmez kudret ve şöhret kaynağı olarak içselleştiren ancak, bu kadar basit bir açgözlülük güdüsüyle elde edilmiş statüleri insaniymiş gibi normalleştirme ihtisasıyla karmaşıktırılmış bir sistemin, hakikate karşı savaş senaryosunu andırıyor. Hakikate rağmen bunu başarmak için, birçok alanda uzmanlaşmak, hatta hakikati de bu uzmanlık alanlarından biri olarak teolojik bir emekle kendine malzeme yapmak kaçınılmazdır. Böyle bir yolda geçit bulabilmek, teolojik araçlarla tam kendine uygun bir Tanrı icat etmek ve buradan elde edilen hakikat algısı ile gerçekleşiyor. Çünkü insanlık ve hakikat dışı her şeye tepki veren insan bünyesinin bu anormal sisteme adaptasyonu için uzmanlık gerektiren operasyonlarla hakikat algısını bu sisteme uyarlamak gerekir. Normal bir insanın akleden kalbi üzerinden bu sistemin gerçekleştirilebilmesi mümkün değildir. Bunun için fizyolojik ihtiyaçlarla güdülenmiş rakamsal hesapçılık üzerinden, kar zarar diyalektiği ile beğen ve kalp arasındaki bağı kesip özneleştirilen bu rakamcı akıl, kendisini özneleştirilen bu sistemin nesnesi olarak, insanı insanlığı

üzerinden özne kılan akleden kalple her zaman savaş halinde olmuş ve onu dişlemekten asla vazgeçmemiştir. Bu hesaplarla ikna edilip kalple bağını koparmış akıl, zaten tüm varlığını kendi eliyle nesneleştirip bu sisteme armağan edecektir. Tüm ihtisas alanları ile kendisini teolojik bir kaide üzerinde inşa eden bu yapı itibarını, amaca ulaşmak için her yolu mübah kıldığı bir sistemle elde ettiği “hak etmesek bunlar bize verilmezdi” inancına dayalı tanrı mirasçılığı itikadına dayandırır. Tüm karmaşıklığına rağmen bu algının merkezinde mala dayalı güç fetişizmini esas alan ve tüm sistemin bu malın dolaşımı üzerinden şekillendiği bir pazar olduğunu söylemek mümkündür.

Bu sistemin evrilmesi ile son şekline ulaşan modernizm de özgün ve uzmanlık gerektiren yorumlarıyla kendisini, hiyerarşik iktidar ilişkileriyle kurulu pazar sisteminde sonsuz ihtiyaçlarını temin etmeye matuf tezgahları üzerinden küresel bir agora olarak gerçekleştiriyor. Bu amaca dönük değer ifade eden her ürünün kapasitesine uygun bir tezgah tahsisıyla oluşan bu agora, dünyanın dört bir yanına açtığı bu tezgahlar üzerinden kimin nerede ne kadar var olacağını belirleyen fiyat politikaları ile değerler sistemini etiketleyip kendini görünür kılacak aidyetler kuruyor. Bu sistemin başat tüm kavramları Antik Yunan kavramlarıdır ve sistemin kuralları ise Antik Yunan’dan tevarüs etmiş Roma agorasında gelişen hukuk sistemine dayanır.

Antik Yunan site devletleri agoranın teşekkülü ile devlet vasfını kazanmış ve sınırları içindeki herkesi ve her şeyi buradan tasnif ederek onlara aidyetler vermiştir. Burada tezgahı olan herkes kapasitesi ölçüsünde vatandaşken, birçoğu da bu tezgahın üzerinde alınıp satılabilen eşyadır. Ancak bu makbul vatandaşlık statüsü mülkiyet ilişkisi ile doğrudan bağlantılı olduğundan, vatandaşlık haklarını sürdürmek ise bu vatandaşların tezgahlarında yeterince kıymete sahip olmalarına bağ-

lıdır. Yoksa gözden düşüp bu vasfı da kaybederler. Bu küçük site devletleri büyük Roma agorasının prototipleri olarak, onun teşekkülünde aldıkları farklı biçimlerle varlıklarını sürdürmüştür.

Ancak doğudan gelen yeni inancın kilise olarak iktidarı, Olimpos'da ikamet eden tanrıları bu pazardan sürüp yerinden etmişti. Artık merkezde bu tanrıların tezgahlarının kurulu olduğu agora değil herkesin ve her yerin sahibi kilise olarak Tanrı'nın evi vardı. Böylece her istediğini dilediği gibi yapan İnsanüstü Zeus ve yarı tanrı yarı insan olarak babasının insanları inciten kudretini telafi etmeye ve böylece onu mazur da göstermeye çalışan Herkül bir süre dinlenme fırsatı bulmuş oldu. Bu inancın yorumuyla kendisini yeniden inşa eden Roma bundan böyle Tanrı temsilcisi Kutsal Roma'dır. Süfli dünyanın tüm hesap işlerini kendi sorumluluğuna alarak agorayı tanrıları ile sürgüne gönderen bu yeni sistem uzun süre toplumun inancını kurtarıp manevi dünyaya aracılık etti. Herkül'ün dünyevi kurtarıcılığının yerini, Mesih'e iman ile ebedi kurtuluş almış oldu. Rönesans'ı bu kurtarılmışlığa doymuş ve hesap yetkileri ellerinden alınmış ruhların isyanı olarak okumak mümkündür. Sürekli kurtarılmak için sürekli mağdur olmak gerekir. Bu yüzden mesleği kurtarıcılık olanların, bu mesleklerini sürdürebilmeleri ve toplumun da sürekli kurtulmanın müjdesini tadabilmesi için onlara hapsedildikleri dünyanın çilelerini erdem olarak algılayabilmeyi başarmaları gerekir.

Hıristiyan dünyanın bin yıllık kurtarıcılığı, bu kurtarıcılığın büyüklüğü kadar büyük problemlere bir tepki olan rönesansla, onu kadim antik kodlarıyla yeniden biçimlendirip batı olarak ortaya çıktı. Batı kavramı, doğudan gelen bu kurtarıcıya karşı, onun kovmuş olduğu eski Yunan ve Roma tanrılarını özlemle resmedip, onları tekrar dirilterek onlarla birlikte dirilebilmeyi dileyen rasyonel estetiğe dayalı düşünce ve sanat akımı

olarak ortaya çıktı. Kurtarılmışlığı yeterince tatmış olan bu coğrafya artık kendi içinde kurtarılmak yerine kendisi kurtarıcı bir kilise olarak kurtaracağı bir de doğu imgesi resmetti. Bu ilişkide batının ebedi kurtarıcılığı doğunun kurtarılması gereken ebedi mağduriyetinin üretilebilmesine bağlanmış olarak sürdürülebilir bir projeye bağlandı. Böylece doğu batı olarak tasnif edilen yeni dünya hesapçı estetiğin rasyonalitesine bağlanmış modla icad edilen modern dünyayı küresel bir agora üzerinden fiyatlandırıp tüm dünyanın değerler sistemini üreten yeni Zeus ve Herkülleri ile neomodernizm olarak kendini ihdas etmeyi başarmış oldu. Modern kavramı ilk kez 5. yy.da Hıristiyanlığın resmen kabul edildiği dönemin modunu Antik Yunan ve Roma paganlığından ayırmak için kullanılmıştı. Böylece yeni dönem de neomodernizm olarak tekrar antik dönemin kodlarına geri dönüşle yenilenmiş oldu.

Sistemin otoritesine itaat eden her tür inancın tezgah açmasına izin veren ve her tür değeri fiyatlandırma tekeli elinde bulundurup her şeyin değerini belirleyerek anlamlar dünyasını buradan üreten küresel bir pazar. Böylece hayatın bir parçası olması gereken pazar, anlamlar evreninin merkezinde modern sistemin kalbi olmuştur. Her şeye, öyle ki akla ve inanca dahi koyduğu tezgah üzerinden değer biçen bir pazar. Rasyonel ve hesapçı bir akıl yapacağı muhasebenin kar zarar diyalektiği ile zaten bu tezgaha gönüllü olarak çıkma hevesinde. Rakamsal kar zarar hesapları yapan ve kendisini bile sekülerleştirerek akletmeyi beğne yükleyip vücudunun geri kalanını nesneleştirmiş kişinin bu tezgahta oturmayı normalleştirmesi kaçınılmazdır. Bu anlamada sınırsız ihtiyaçları olduğu inancıyla güdülenmiş modern aklın ve inancın, amaca ulaşmak için her yolu mübah kılmaktan başka çaresi yoktur. Sınırsız ihtiyaçlara ancak sınırsız yöntemlerle ulaşılabilir. Böyle bir yol üzerinde gerçekleşen doğu batı diyalogunda kurtarıcılık, batılı refah ve kudretine hasretle iç geçiren

durumuna düşmüş mağdur doğunun bu mağduriyetinin ilelebed payidar kalmasıyla gerçekleştirilebilir. Bu hususta kurtarıcıyla yakınlık kurabilenlere belki kendilerini batılı gibi hissetme payesi verilip gerekli birkaç mahallenin tezgahtarlığı üzerinden tedavüle çıkma vizesi verilebilir. Ancak bu, duygularıyla oynanıp ümit verilerek işi bittiğinde bir köşeye atılmaktan öteye hiç geçmemiştir. Kendisini hiçbir şekilde sınırlamayan ve bunu özgürlük bildirgesi olarak her fırsatta beyan ederek her dilediğini yapabileceğini gösteren batı bu inancın, sınırsız ihtiyaçlarını sınırlı kaynaklarla karşılama ilkesini tüm dünyada siyasetin ve iktisadiyatın teolojisiyle normalleştirmeyi de başarmıştır. Bu pazara düşen, sınırsız ihtirasları olan pazarcının müşterisi, en iyi ihtimalle tezgahtarı olmaktan kurtulamaz. Kapitalizmin teolojik yorumu olarak kendisini gerçekleştiren modernizm, dünyayı pazara dönüştürüp, bu pazarda sahip olunan malın çokluğu üzerinden kendisini kutsayan ve insanın mala kurban edildiği mal fetişizmi ile itibarını bu malların çokluğundan alan, mevcut tüm inançlara da bu yolda devşirebildiği ölçüde yer veren bir sistem olarak altın çağlarını yaşıyor.

Kabe'yi her kabilenin tanrısına açtıkları tezgahlarla pazara dönüştürenler, Hz. Peygambere de bu pazarda kendi tezgahlarına dokunmaması şartı ile tezgah açmayı önerip bunu kabul etmesi halinde kendini Mekk'e'nin kralı yapacaklarını söylemeleri manidardır. Bu pazarda kendi amaçlarını gerçekleştirmeye matuf icat ettikleri teolojik tanrıların otoritesine dokunulmadığı sürece hiçbir inanç sakıncalı görülüyor. Diğer tezgahlara karışmamak, onlarla iyi geçinmek şartı ile herkesin kendi tanrısını getirip koyabileceği ve onun üzerinden hiyerarşik iktidar ilişkisinde yer alabileceği bir pazar daha zengin görülebiliyor. Hz. Peygamberi bu pazarda tezgah açmaya davet edenler daha sonra O'nun tezgahları denetlemek için çarşı pazarda dolaşmasından rahatsız olmuştur.

Aslında “benim itibarım develerin sırtında” diyen zihniyetin bu itibarını elde ettiği tezgahı hiç kapatmadığı, kendine dahil edemediği inancın kisvesi altından, aynı kervanı yürüttüğü anlaşılmaktadır. Hayatın merkezine itibar devşirdiği mal mülk ve şöhreti koymak, o malın ondan daha değerli olduğunu ortaya koyuyor.

İnsanları, mal ve oradan edinilmiş statülerle ilişkilendirip onun üzerinden tasnif etmek, işi mala bağlayıp insanlığı develerin sırtında aramaya ve o kervanın peşinde kutsal bir hac yolcusu gibi tevazu içinde eşiklere yüz sürmeye yol açabiliyor. Tüm çıkış kapıları sıkı sıkı kapatılmış bu pazardan çıkıp burada müşteri dahi olmamak dileği ile Rezzak olanın ancak Allah olduğuna dair mırıldanmaları bile işitip kızan tezgahlarının, ne yani bunu biz bilmiyor muyuz, biz sadece Rezzak olan Allah’ın rızıkına bizi daha çabuk ulaştırsın diye bu kervana katıldık diyerek korku salan kızgınlıkları karşısında nerede durabileceğimize karar verebilmiş değiliz.

Batı, batı olarak kalabilmesini, kendi kurduğu perdeye yansıttığı doğunun varlığına bağlamıştır. Bu perdede doğu, kapitalizmin teolojik yorumu modernizmin mabedi olan pazarın işçisi, modern iktisadın son yorumuyla da aynı zamanda müşterisi olarak resmedilmiştir. Bu resim, güneşin doğudan yükselmesini kompleks haline getiren batının, her şeyi tersine çeviren küresel pazar ilişkileriyle onu batıdan yükseltmeye çabalayan bir resim. Zannediyorum biz mabed olarak tüm dünyayı dizayn eden bu pazar ayinlerini terk edip, batının bu topraklardan aldıklarını kumanya olarak dağıttığı kalabalığın içinde birbirini ezerek, çığlık çığlığa eda edilen ayinden vazgeçip, hakikate devri geçmiş muamelesi yapmadan, Rezzak olanın Allah olduğuna iman edip alışveriş için tapınma ritüellerine gerek kalmayacak, kendi alın terimizin tecellisi olan kendi pazarımızı kurup emeğimize sahip çıkamazsak bu cari mabedin ocağını harlayan talipleri olarak onun eşğine yüz sür-

mekten kurtulamayacağız. Uzun zamandır doğudan yükselen alevler, modernizmin mabedi bu agoranın ihtiyacı olan enerjiyi üretiyor. Durumun, bu ateşi yakanelerin iman etmemizi istedikleri kaderimiz olmadığı ise çok açık.

SİYASETİN GERÇEK AKTÖRÜ KİM?*

Demokratik sistemler milletin iradesi ile temsil yetkisine kavuşan temsilcilerin devlet mekanizmasını bu irade doğrultusunda yönetme ilkesine dayanır. Dolayısıyla reel siyasetin aktörleri temsili aktörler olup gerçek aktör olan milletin iradesi ile bu sıfatı taşıyabilirler ve temsil gereği icraatlarını millet adına ve hesabına gerçekleştirirler. Öyleyse bir ülkedeki siyasetin gerçek zemini halkın gerçek iradesinden geçit bulan ve bu irade ile bağını koparmamış bir mekanizmanın gerçekleştirilebilmesine bağlıdır.

Devlet yönetimi ontolojik olarak ülkenin, epistemolojik olarak milletin varlığını merkeze alan bir mekanizma olarak güvenceye alınmalıdır. Bu güvence sağlanmadan ülkenin ve milletin varlığı, onları nesneleştirip kendince şekillendirmeye çalışan müdahalelerden kurtulamaz. Bu durum kendi iradesi ile kendisini şekillendirme özgürlüğünü gösterebilecek olan bireyin ve milletin özgürlük koşulu olan iradesini nesneleştirerek onları fiillerinin gerçek faili olmaktan çıkartır. Artık bu

* Bu makale 21 Kasım 2015 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

topluluk fiillerinin öznesi gibi gözüксе de kendine ait olmayan bir iradenin nesnesidir.

Devlet aygıtının birincil görevinin can ve mal güvenliğini sağlamak olduğu unutulmadan asıl hatırlanması gereken irade güvenliği olmadan can ve mal güvenliğinin de bir anlamı olmayacağıdır. Devlet, milletin iradesi ve bu iradenin tecellisi kadar onların devletidir.

Tarih, yapabileceklerinin neredeyse sınırının olmadığı insan tecrübesidir. Bu anlamda insan kendisinden kendini korumak için devleti icat etmiştir. Ancak icat edilen bu güçlü varlık onu denetleyecek iradenin vasfına göre mahiyet kazanır. Varlığı milli iradeye dayanan devlet bu irade ile bağı zayıfladığı an milletin aleyhine bir otoriteye dönüşmeye meyyaldır. Bu gerçekleştiğinde ortaya çıkan bir Leviathan'dır. Uzun süre Leviathan üzerinden millete hükmetmeyi normalleştirmek, milli iradenin onu milletin kontrolünde normalleştirmesini yadırgayabiliyor. Milli irade ve onun tecellisi olan temsilciler devlet üzerinde bir otorite olmak zorundadır. Devleti Leviathan olarak normalleştirmiş zihin milli iradenin ve onu temsil edenlerin devlet üzerindeki otoritesini, millet üzerindeki otorite ile karıştırabiliyor. Bu zihnin algısı devlet otoritesinin millet üzerindeki gücünün onu koruduğu iddiasına dayanıyor.

Her varlık kendisini koruma reflekslerine sahiptir. Millet olma halini ve onu meydana getiren unsurları en iyi koruyacak olan da milletin iradesidir. Eğer milleti korumaktan söz ediyorsak bunu ancak ona dair olan her şeyi onunla irtibatlı kılarak gerçekleştirebiliriz. Millete dair olanla milletin irtibatının olmaması milletin o uzvunun felç olması ile izah edilebilir. Elbette bu alan onun kontrolü dışında, müdahil olamadığı bir alan olarak ya atıl kalacak, ya da onunla bağı olmayan yapılarca kontrol edilecektir. Bir şeyi kontrol eden onu öncelikle kendi lehine kontrol eder. İşte bu nedenle millete ait

olan her alan milli iradenin kontrolünde olmalıdır. Aksi takdirde onun millete ait olduğundan söz edilemez.

Milli iradenin tecellisi, onun millete dair her alana sirayet etmesiyle ve bu alanın gerçek aktörü olmasıyla gerçekleşebilir. Böylece devlet aygıtının milli irade dışında bir iradesi olamaz. Aksi takdirde insanın başına gelebilecek en kötü hal gerçekleşir ki, bu da devlet eliyle halkın münafıklaştırılmasıdır. Bu da halkın inmadığı gibi davranmaya zorlanması ile içeriği her türlü zulmün meşrulaştığı bir sistem olarak bir milletin yok edilmesi projesidir. İradesi olmayan bir topluluk hukuki statüsünü kaybederek millet olma vasfını kaybeder. Bu zeminde artık vesayet hukuki meşruiyet bayrağını ele geçirmiş olur.

Bir ülkede milli iradenin anormalliğine hükmedip ona karşı her türlü dayatma, eğer bir milletin varlığından söz edeceksek asla kabul edilemez. Her milletin hak bildiği anlayışa göre yaşaması onların en temel hakkıdır. Hiç kimse onu kendi hak anlayışına zorlayamaz. Mutlak bir Hakka yaslanan Peygamberler tarihinde bile bunun istisnasına rastlamak mümkün değildir. Milletin iradesine muhalif olarak onun kurtarıcılığına soyunanların, millete hak dayatmalarının sonuçlarını bilmemesi düşünülemez. Bunun sonuçları insanlık tarihi kadar örneklerle dolu ve hepsinde görülen ya toplumun imhası, ya da daha kötüsü insanlığını gizlemek zorunda bırakılması ki bu durum bir süre sonra inandığı ile hiç ilgisi olmayan bir yaşamın aktörü olan münafık bir topluma evrilir. Buna rağmen devleti milletin iradesine bağlama çabasında olanlara karşı, 'Leviathan bir devletin' otoritesini normalleştirip bu otoriteyi görmezden gelenler milli iradeyi otoriterlikle suçlayıp bu Leviathan'a hizmetle edindikleri itibarlarını koruma inancının ritüellerini eda etme samimiyeti ile şaşkınlığa yol açabiliyor. Devletin milli iradeye itaatini ve onun hizmetinde olmasını büyük bir onursuzluk sayan anla-

yış, bunun aksini dileyen dualarla Leviathan'ı diriltme ayinlerine bir sınır koymuyor ve amaca ulaşmak için gerekirse, milli iradeden hazzetmeyen her tür inancın büyücülerini yardıma çağırabiliyor.

Devletlerin rejimleri her ne olursa olsun, devleti yöneten her iktidar kendi hakikat algısı doğrultusunda devleti 'iyi', 'adil' yönetebilmek gibi bir idealin peşi sıra yürür. Genellikle sorun bu iyi ve adil olanın ne olduğu üzerinde yaşanır. Kime göre 'iyi' ve 'adil'? Bir şeyin iyi ve adil olup olmadığı bu hükmü verecek olanın hak anlayışına, ya da hakkın referans kaynağının neresi olduğuna bağlı olarak değişir. Bu durum iktidarın üzerinde yönetme eylemini gerçekleştireceği nesnede ortaya çıkacaktır. Halkı yönetmeye yönelmiş bir iktidar ile devleti yönetmeye yönelmiş bir iktidarın hakka dair referans kaynağı aynı olamaz. Birincisi araca binmiş yolcuları yönetmeye, ikincisi de yolcuların bindikleri aracı yönetmeye odaklanmış olarak farklı algı ve projelerin peşinde olacaktır. Yolcuları yöneten, onların üzerinde mutlak bir iktidarken, aracı yöneten yolcuların da müdahalesine açık, onların hoşnutluğunu da dikkate alan bir iktidardır.

Türk İslam siyasetname geleneğinin temel cümlesi halkın hoşnutluğu üzerine kuruludur. Elbette hoşnutlu da halkın iradesine aykırı gerçekleşemez. Kınalızade'de adalet dairesinin temelinde halk vardır. Nizamü'l-Mülk Siyasetname'nin neredeyse tamamında Melikşah'ın selametini onun da üstünde olan hukuka uyarak sağlayacağı adil bir yönetimle halkı hoşnut etmesine bağlar. Hatta bu konuda hakkını arayan yaşlı bir kadının bunu yerine getiremeyen Sultan Mahmut'u, iktidarını sorgulayan azarlamasını hatırlatarak, onu da bu azarlamanın muhatabı kılar. Bu açıdan Türk İslam Siyasetname geleneği, mutlakiyetçi batı siyasetname anlayışından farklıdır. Makyevelli'nin siyasetnamesi iktidarı(prensi), hukukun ve ahlakın kaynağı olarak ihdas ederken, onu herhangi bir hukukla sınırlamaz.

Prens yaptığı hukuk olan ve bu hukukun koruduğu menfaatin hak olduğu bir tanrıdır aslında. Tarih hala bu iki siyasi geleneğin çatışma sahnesinde sürüp gidiyor ve uzun bir süre de böyle gideceği benziyor.

Devlet rejimleri farklı görünümlere evrilsen de günümüz siyasi algılarını bu iki gelenek üzerinden okumak hala mümkün görünüyor. Darbecilerin mahkemeye hitaben kendilerinin yargılamayacağı gerekçesi Mak-yevelli'nin prensinin geçmişte kalmış bir karakter olmadığını gösteriyor. Kurucu irade(asli kurucu iktidar) olduğunu hatırlatan zat bunu yargılanamazlığa bağlayarak, kendisinin hukukun kaynağı olduğunu, yaptığı hukuku halk için yaptığını ve bu hukukla kendisinin sınırlandırılıp yargılanamayacağını ima ediyor. Yeni anayasa yapım sürecinde bu görüşün bir kısım 'bilim otoriteleri' tarafından nasıl bilimsel bir ciddiyetle savunulduğuna ve anayasa yapma yetkisinin ancak darbelele elde edilebilen bir hak olduğuna tanık olduk. Halkın iradesinin susturulmasını haktan sayıp bunu dobra dobra dile getirenlerin, halkın yeni yeni kendine dair mırıldanarak konuşması karşısında baskı gördüklerini, seslerini duyuramadıklarını haykırmalarına şaşmamak gerek. Bugüne kadar halk adına dilediği gibi bağıra çağıra konuşmayı kazanılmış hak saymak, kısık sesle de olsa halkın kendi adına kendi sözünü söylemesini mübah saymıyor.

Demokrasiden söz edebilmek halkın kendini kendi iradesi ile ifade edebilmesine bağlıdır. Bu ifade onun kendi adına kendisinin konuşması kadar, kendi oyunu kendi iradesi ile kullanmasını da içerir. Elbette ki demokrasi iradesi gasp edilmiş kişiler adına doldurulmuş sandıklardan ibaret değildir.

Milli iradenin tecelli etmediği bir yerde demokrasi-den söz edilemez. Öyleyse demokrasiyi korumak bu iradeyi korumaya bağlıdır. Bu ise ancak milli iradenin anayasanın kurucu iradesi olması ile mümkündür.

MEŞRUIYETİ DEMOKRASİDE ARAMAK*

Toplumdan topluma değişebilen meşruiyet kavramı her toplumun hakkaniyet algısına göre şekillenip anlam kazanır. Bu algıyı belirleyen ve şekillendiren, dini, geleneksel veya ideolojik inançlarla yaşama geçmiş değerlerdir. Bu değerlerle edinilmiş meşruiyet algısı artık o toplumdaki işlerin, kişilerin ve tüm yapıların meşruiyetine ilişkin değerlendirmeyi mümkün kılabilir.

Kişilerin kendi özel alanlarına ilişkin tasarruflarında, şahsi meşruluk anlayışına dayalı hareket etmelerinde çoğu zaman bir sorun çıkmaz. Ancak bu konudaki sorunlar kamusal alanda ve bu alanın düzenlenmesine ilişkin idari tasarruflarda hangi uygulamaların meşru kabul edileceğine ilişkin iktidarın belirlenmesinde ortaya çıkar.

Her seçim sonucu sandıktan çıkan irade toplumun cari meşruiyet kriterinin de ipuçlarını verir. Toplum, yaşamıyla elde ettiği bir bilince sahiptir ve bu bilincin ifadesi olabilecek bir dile geçit verip o dile kendisini gerçekleştirmek ister. Bu dil toplumun meşruiyet göstergesidir ve onun sorunlarının ifadesi olanı meşru ka-

* Bu makale 26 Nisan 2014 günü Sabah Gazetesi'nde yayınlanmıştır.

bul eder. Bu dilden ayrışıp onu anlamayanlar ise toplumun kendilerini anlamadığını ileri sürüp onu cehaletle suçlar. Oysa bu dilin dışında kalıp demokrasinin sandıktan ibaret olmadığını ileri sürmek aslında bu dile karşı bir itirazdır. Zaten hiç kimse demokrasinin sandıktan ibaret olduğunu, ancak o olmadan olabileceğini de söyleyemez. Demokrasilerde sandık, halkın dilinin geçit bulduğu ve bu dille meşruiyet zeminini belirleyen bir araçtır. Türkiye'nin siyasi araçları değişmekte ve toplumun dili yeni siyasetin en temel aracı olmaktadır.

Topluma rağmen onun üzerinde iktidar olmayı arzulayan otoriter anlayışın, toplumsal iradenin ifadesini otoriter bulması Sokrat'ı katleden Atina Demokrasi-si'nin, demokrasiyi kendilerinden başkasına layık görmeyen, kendi sözleri üzerine halkın söz söylemesini cüretkarlık addeden, sayıları halkın onda birini aşmayan ve cahilliği aydınlıkla karıştırmış aristokratik demokrasiyi anımsatıyor.

Kamusal alanın cari meşruiyet kriterini genel irade belirler. Demokrasinin meşruiyeti de, genel iradeye dayalı meşruiyet algısını cari kılabilmesine bağlıdır. Ancak devletin demokratikleşmemiş kurumları, genel iradeyle çatışan aktörler olarak onunla karşı karşıya gelebiliyor. Demokratik meşruiyetin sandıktan ibaret olmadığı itirazının temelinde hikmet-i hükümet algısına dayalı, toplumun genel iradesinin yetersizliği iddiası ve hakikate kendilerinin sahip olup bunu kendilerinin temsil edebileceği iddiasının yer aldığı görülmektedir. Burada söz konusu olan, bir kişi veya grubun kendi görüşünün hakikat olduğu iddiasına dayalı bir meşruiyet algısıdır. Ancak bu iddia demokratik bir cumhuriyet yönetimi iddiasını tamamen inkar eden, kendi inancı ve iradesi dışında her şeyi batıl ilan eden otoriter bir anlayıştır. Bir kesim için herhangi bir inanç veya düşünce hakkaniyete uygun olarak kabul edilse de onun cari meşruiyet kriterine dönüşebilmesi cumhurun onayına

bağlıdır. Bir inancın zorla dayatılması zulümden başka bir şey üretmemiştir.

İlk defa seçime giren bir kişi veya partinin sandıkta aldığı oy çokluğu onun meşruiyetinin doğrudan göstergesi olmasa da toplumun ona ait meşruiyet algısını ve beklentisini göstermesi bakımından önemlidir. Ancak bu kişi veya partinin yaptığı icraatlar üzerine girdiği seçimlerde tekrar tekrar seçilmesi artık onun cari meşruiyetinin göstergesidir. Çünkü toplum ilk seçimiyle ona ilişkin meşruiyet beklentisini gösterirken, yapılan icraatları üzerine tekrar onu seçmesi bu meşruiyet beklentisinin yerine getirildiğini ve artık onun meşruiyetinin tasdik edildiğini gösterir. Buna rağmen toplumu suçlayıp sandığın demokratik meşruiyet göstergesi olamayacağını iddia etmek, bu iddia sahiplerinin demokratik bir cumhuriyet fikrinden ne anladığını düşündürüyor.

Yönetme yetkisi atadan gelen bir miras değil, halkın liyakatlı gördüğüne verdiği ve onu verenden (halktan) başkasına teveccüh edilmemesini beklediği bir görevdir.

Türkiye uzun yıllar hayallerini kurduğu beklentilerini her geçen gün somutlaştırıyor. Toplum, iradesini kuşatmış düşümlerini bir bir çözüp, siyasal yaşama kendi iradesi ile müdahale ettikçe siyasal araçlar da değişiyor. Ancak açığa çıkan bu iradenin değiştirdiği araçları göremeyen, Makyavelist bir inançla meşru iktidar olunamayacağını da göremez.

MİLLET ANAYASASINI HAYKIRMIŞTIR!*

Artık milletin temsilcilerine düşen, milletin ortaya koyduğu bu anayasayı kaleme almaktır.

Bir milletten söz etmek toplumu millet kılan değerlerle mümkündür. Yazılmış olmasa bile o milletin gerçek anayasası onların olağan yaşamlarının ortak paydası olan bu değerler sistemidir. 15 Temmuz süreci teorik bir cümle gibi görünen bu ifadenin hatta 2012 yılından bu yana kaleme alınmış bu kitaptaki makalelerin pratiğini ortaya koymuştur.

Her anayasa kendisini üreten iradeyi egemen kılar. Eğer egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu iddia ediliyorsa bu ancak onun, toplum tarafından yapılmış olması ile mümkündür. Yoksa iddia olmaktan öteye geçemez.

Son durum da gösterdi ki temelde toplumdan ayrı bir irade ile üretilmiş anayasal süreçler, egemenliklerini payidar kılabilmek için sürekli kendisini üreten esas iradenin müdahalesine geçit veren zeminlere yol aç-

* Bu makale 23 Temmuz 2016 günü Star Açık Görüş'te yayınlanmıştır.

makta ve kendisini üretenlere hizmete elverişli yolları açık tutmaya çalışmaktadır. Bu anayasaların temel özelliği sürekli toplumla çatışma içinde olmaları ve onun değerlerini tehdit olarak algılamalarıdır.

Millet olağan süreçlerle her fırsatta gerçek anayasasını ifade etse de bu sefer bu sese rağmen topluma anayasa dayatma heveslilerine haddini bildirmiş ve gerçek anayasasını haykırmıştır. Eğer bu haykırış doğru okunup anayasa olarak tahkim edilemezse bu tehlikenin durdurulduğundan söz edilemez. Çünkü devlet aygıtına geçit veren anayasalardır ve ancak milletin anayasası, milli iradeye karşı oluşumlara geçit vermeyecektir. Anayasayı yapan irade devlet aygıtının da sahibidir. Devleti milletin emrinde ona hizmet eden bir aygıtı dönüştürmek ancak onu milletin yapmasıyla mümkündür.

Her toplum kendi hakikat algısı ile yönetilmeyi hak eder. Bunun dışında bir hakikat iddiasının dayatılması toplumu ancak münafık olmaya zorlar. İşte demokrasi, milli iradenin açığa çıkartılması ile o milletin hakkaniyet algısının tespiti ve bu doğrultuda yönetilmesi sürecidir. Bu sürece cebri müdahale, milli iradeye kastettir. Toplumun hakkaniyet fikrini beğenmeyenler, millete hakaret ve saldırmak yerine, varsa kendi hakkaniyet fikirlerini açıkça ifade etsin. Elbette böyle bir fikir olsa görünürdü. Çünkü hiçbir şey görüldüğünden farklı olamaz. Aksini iddia etmekse zaten bu cümlenin ispatıdır.

Bu millet Kurtuluş Savaşı'yla iradesini ifade etmiş ve bu ifade de milli şair tarafından kaleme alınmıştır. İşte milli irade sadece söz olarak değil eylem olarak da kendisini bir defa daha istiklal marşı zemininde ifade etmiştir. Millet bu hususta hiç ihtilafa düşmemiştir. En ideal anayasal zeminin mutabakat zemini olduğu hatırlandığında, milletin üzerinde mutabık olduğu istiklal marşı, milletin anayasasının başında yerini alarak onu

taçlandırmak zorundadır. Aksi takdirde milli irade ile anayasa arasında bir çatlak oluşacak ve bir fırsat kollayan haramilerin yolu açık kalacaktır.

İlk emri oku olan bir kitap ehli olarak milletin son durum karşısındaki tavrını iyi okumak zorundayız. Milli iradeye kastedenler gasp ettikleri silahlarına güvenerek milleti korkutup sindireceklerine inanmışken millet, istiklalin ne olduğunu gösterdi. İstiklal marşı yazmış bu millet "Korkma"dı. Kendilerine itaati, kurtuluş yolu olarak dayatanlara karşı bu millet, kurtuluşun nerede olduğunu kanı pahasına gösterdi. Nasıl ki bayrak rengini millet olmanın damıtıldığı şehitlerin kanından ve ruhundan almışsa, anayasa da o ruhla yazılmadıkça bu kan yerde kalır. Şehitlerin kanı milli iradenin en güçlü ifadesi olarak al bayrağın renginde özgürlüğü haykırıştır. Başımızı kaldırıp bu haykırışı doğru okumak zorundayız.

ANAYASA VE EGEMENLİK*

Normlar hiyerarşisinde anayasanın üstünlüğü, anayasayı ortaya koyan iradenin egemenliğini ifade eder. Bu iradenin kime ait olduğu egemenliğin de kime ait olduğunun göstergesidir. Egemen, meşru olanı belirleyen ve onu cari kılmaya yetkisini elinde bulunduran otorite olarak ifade edilebilir. Tarih bu otoritenin kim ve otoriter durumun nasıl olacağına ilişkin mücadelelerle gerçekleşiyor.

Böyle bir egemenlik tanımından egemenin özgür olmayı, egemenliğin de özgür olma durumunu ifade edeceği açıktır. Türkiye’de darbe anayasaları darbecilerin yaptıklarından dolayı sorumlu olmayacaklarını güvenceye alarak hazırlanmıştır. Onlar yaptıklarından sorumlu olmayan ancak halkı kendi belirledikleri sınırlarla mahkum eden despotlar olarak tarihteki yerlerini aldılar. Aslında bu halleri onların egemen ve özgür olmadıklarını, kendilerine sipariş verilen komutları takip ederek bu toprakların tasarrufunu efendilerine has kılmaya çalışan köleler olduklarını gösteriyor. Sorumlu olmadıklarını, yaptıkları anaya-

* Bu makale 13 Ağustos 2016 günü Star Açık Görüş’te yayınlanmıştır.

saları ile güvence altına almaya kalkışmaları onların özgür olmadıklarının en önemli göstergesidir. Çünkü özgürlük yaptıklarının öznesi olan ve sorumluluğunu alabilenlerin durumudur. Oysa onlar yaptıklarının fenalığının bilincinde, efendilerinin buyruğunu yerine getirirken, yaptıklarından sorumlu olmayacaklarını hüküm altına alarak kendi hükümlerini vermiş oldular. Yaptığının iyi olduğunu düşünen, niçin ondan sorumlu olmayacağını anayasal bir güvenceye bağlamaya çalışsın?

Darbe anayasaları ile milli irade dışından, milleti anayasa ile hüküm altına alan egemenler, kendilerini bu hüküm dışında tutmuştur. Darbeci egemenler ne zaman ki hükümlerinin azalmaya başladığını görmüşlerse, yeni bir darbe ile milli irade üzerinde egemenliklerini tahkim etme yolunda darbeye kalkışmıştır.

Demokratik sistemlerde normal olan milli iradedir ve anayasal durum bu normale göre belirlenirken, despotik sistemlerde ise egemenlik milli iradenin normalini istisna koyarak bozan egemenlik gaspıdır.

15 Temmuz da milli iradeye karşı istisnai bir egemenlik sevdasında olanların milli egemenliği gasp edip kendilerini millete egemen olarak dayatma teşebbüsü olarak gerçekleşti. Bu topraklarda milli iradenin güçlenmesi karşısında paniğe kapılan canavar bu kez FETÖ'de reankarne olarak yeniden eski gücünde dirilmeye kalkışmışsa da bu sefer milli iradeye tosladı. Mehmet Akif'in tek dişi kalmış olarak tarif ettiği bu canavar ayakta kalmak için kullanabildiği her yolu denemeyi sürdürüyor. Bu anlamda Türkiye'deki tüm darbelerin motivasyonunun bu canavar olduğu son girişimde de ortaya çıkmıştır. Bu egemenlik gaspçısının gücünün azalması ihtimaline karşı tekrar tekrar reankarne olup dirilebileceği araçları, öngörebildiği dönemin ruhuna uygun olarak tasarlayıp hazırladığı ve zamanı geldiğinde de hizmete soktuğu görülüyor.

Bugün de onun hizmetkarları ona gerekli olan enerjiyi temin edebilmek için tüm kutsal değerlerle birlikte ülkeyi ateşe vermekten çekinmemiştir. Türkiye'deki tüm darbecilerin aynı eşiğe yüz sürdüğü, aralarındaki farkın ise sadece kullandıkları üslup olduğu ortada.

Yıllarca darbe tehdidi altında enerjisi heba edilen millet, bu sefer çözümün nerede olduğunu fiili olarak ortaya koymuştur. Millet kendi sözünü kendisi söyleyerek bu sözün her türlü silahtan daha güçlü olduğunu tüm dünyaya göstermiştir. Gelinen bu nokta aslında sadece Türkiye için değil tek dışı kalmış canavarın kanını içmek istediği tüm coğrafyalara umut olmuştur. O zaman bu umudun diri tutulması gibi bir sorumluluğumuz olduğu unutulmadan milli iradeye dayalı egemenliği anayasa ile tahkim etmek zorundayız. Ancak bu yapıldığında devlet milletin devleti olarak milli irade ile kurulan bağı koparamaz. Çünkü milli iradenin kurduğu bir yapı milli irade tarafından artık görünür halde ve onun hizmetindedir. Aksi halde tecrübe ile sabit olduğu üzere, milli iradeden bağımsız kendinden menkul bir devlet aygıtı ortaya çıkar.

Bugün milli irade okunduğunda, kendisini satır satır İstiklal Marşı ile ifade ettiği açıkça görülecektir. Anayasaların temel işlevinin meşruiyet kaynağının belirleyiciliği olduğu ve anayasaya aykırı hiçbir işlemin yasal olmayacağı hatırlandığında, devlet aygıtına ilişkin tüm eylem ve işlemlerin anayasal iradenin egemenliği altında gerçekleşeceği görülecektir. Anayasayı denetleyecek bir üst metin de olmadığı (anayasanın üstünlüğü) dikkate alındığında anayasayı yapan iradenin o ülkede egemen olacağını açıkça söyleyebiliriz.

Öyleyse anayasa milli bir mutabakatla ancak millet tarafından yapıldığında egemenliğin millete ait olduğundan söz edilebilir. Fakat milli mutabakata nasıl ulaşılacak? Millet kavramının sadece halihazırda mevcut insanlardan teşekkül etmediği, hatta mevcut insanla-

rın bile bir metin oluşturmak için bir araya gelmesinin güçlüğü göz önüne alındığında, bu metnin zaten millet olmakla ifade edilmiş hazır bir metin olması gereği ortaya çıkmaktadır.

Anayasal ruhun milli iradenin ifadesi olan mutabakat ruhu olduğunu tekrarladığımızda, öyle bir metinden söz ediyoruz ki bu metnin içeriği, milletin hiçbir unsuru tarafından reddedilmemiş olsun. Yukarıda da belirttiğimiz gibi böyle bir metnin ruhu belli bir zaman ve mekanda elde edilemez. Milli ruhun çok uzun bir zaman ve mekan içinde mayalandığı düşünüldüğünde millet olarak varlık kazanmış toplumlar zaten bu ruhu elde ederek millet olmuştur.

Öyleyse bizi millet kılan bu ruhun ifadesini tespit edersek anayasayı şekillendirecek esası da belirlemiş olacağız.

Geçmişten günümüze ya da günümüzden geçmişe doğru bir analiz yaptığımızda bu ruhun İstiklal Marşı'nda ifade edilen ruh olduğu ve bunun da millet tarafından ifade edilip, o gün Milli Şair tarafından kaleme alındığını, bugün de 15 Temmuz'da yeniden teyit edildiğini gördük. Öyleyse ayrıca bir mutabakat metni oluşturma çabasına girmeden zaten millet olma halinin ifadesi olan İstiklal Marşı'nın anayasa yazımında mutabakat metni olarak merkeze alınması gerekir. Çünkü anayasalar hukukun konusu hakların kaynağını belirten temel haklar ve özgürlükler bildirgesidir. Milli iradeye dayalı hakka dair bir ölçüt belirlemeden, milleti güvenceye alan bir hukuk teşekkül edemez.

Egemenliği millete ait kılmadıkça bir milletin kuruluş mücadelesinin tamamlandığı söylenemez. Bu olmadığı sürece bir millet hak görmediği uygulamaların nesnesi olarak kalmaya mahkumdur. Milli iradeyi egemen kılmak ise ancak anayasanın milli irade ruhuyla yapılması ve devlet aygıtının milli irade dışında

hiçbir iradeye geçit vermeyen bir mekanizma olarak donatılması ile mümkündür.

REJİM VE SİSTEM TARTIŞMASI EKSENİNDE TÜRKİYE'NİN ANAYASAL DÖNÜŞÜM SÜRECİ

Türkiye siyasi tarihi, ana hatları ile bakıldığında neredeyse siyasi krizler tarihi olarak şekillenmiştir. Kriz ise sistemsel bir tıkanıklık ya da arıza olarak ortaya çıkan bir durumdur. Türkiye'de siyasi hayatın sık sık kriz ya da kriz tehlikesi gölgesinde gerçekleşmesi ise siyasal sistemin gözden geçirilmesine odaklanan çözüm arayışlarına dönüşmüştür.

Başkanlık sistemi esas alınarak dizayn edilen Cumhurbaşkanlığı Sistemi'ni içeren son anayasa değişikliği süreci ağırlıklı olarak rejim ve sistem tartışmaları ekseninde gerçekleşiyor.

Anayasanın bu doğrultuda değişmesini isteyenler bunun bir sistem değişikliği olduğunu savunurken, muhalefet ise yapılan işlemin rejim değişikliği olacağı itirazı üzerinde eleştirilerini yoğunlaştırıyor.

Devletlerin rejimleri egemenliğin kime ait olduğuna, sistemleri de devletin tüm kurumları ile bu rejimin cari yöntemlerine göre şekillenir. Kendi algı dünyamızda kavramlara istediğimiz anlamları yüklemeye kalkışsak da kamusal alanda gerçekleşen bir ifade, bu ifadenin

muhatabına ulaşması açısından kavramın imkanlarını aşamaz. Bu nedenle iletişimin öncelikli kuralı iletilmek istenen ifadeyi muhataba iletmeye en uygun aracı bulup kullanabilmektir. Bu zeminden yoksun ifadeler özellikle siyasal ortamda güven kaybına dönüşür.

Türkiye rejim olarak demokratik bir cumhuriyettir ve bu, egemenliğin millete ait olduğu anlamına gelir. Egemenlik ise devleti ve o devletin varlık gösterdiği tüm alanda kural koyma yetkisini kapsar ve otorite olarak kendisinden daha üst bir kurum olmadığını ifade eder. Cumhuriyet rejimlerinde en üst otorite, egemen olan millettir ve o, kimseye hesap vermez. Bunun altında başka bir otorite söz konusu olacaksa da bu, milletin verdiği bir yetki ve görev olarak milli iradeyi cari kılmaktan başka, kendinden menkul bir otorite olamaz.

Meşru bir egemen, kendisi dışından başka bir otorite tarafından sorgulanamaz ve başkasına hesap vermez. Bu bağlamda egemen iradede hesap sormaya kalkışmak veya bu iradeye darbe vurmaya kalkışmak, aslında kendi egemenliğini ikame etme talebi olarak meşru egemene karşı bir savaş ilanıdır. Ancak bunu milli iradenin kendi unsurlarından gelen eleştiri ve yeni fikir beyanları ile milletin tekamülü anlamında özeleştirisi ile karıştırmamak gerekir. Cumhuriyet rejiminde egemen olan milli iradedir, ancak bu iradenin teşekkülü demokratik süreçlerde milleti oluşturan unsurların kendilerine ait fikir, öneri ve eleştirilerini herhangi bir dayatma ve şiddete başvurmadan özgürce yapabilmelerine bağlıdır. Bu durum sağlıklı işleyen demokratik cumhuriyetlerin en temel özelliği ve milli iradenin teşekkülünün de en işlevsel yoludur. Bu, demokratik cumhuriyeti mümkün kılan milli iradenin gerçekleşebilmesinin zemini. Çünkü cumhuriyet ancak böyle bir zeminde gerçekleşebilir ve bu rejimin düzeni ise milli iradenin istikrarlı ve kesintiye uğramadan cari kılınabilmesine bağlıdır.

Düzenli işleyen bir rejim, milli iradenin teşekkülü ile oluşan devletin, kurumları ile birlikte işletileceği sistemle temin edilebilir. Rejim kaynaksa, sistem o kaynağın en uygun şekilde kullanılacağı yöntemleri ifade eder. Kaynakların verimliliği(düzenli rejimler), ona uygun sistemlerin kaynağa(egemenliğin millete ait olduğuna) zarar vermeden işletilmesi ile söz konusu olabilir. Aslında milli irade dışında başka hesaplarla hareket etmeye başlayan bir yapı milletin devleti olmaktan çıkmış, milli iradeyi dikkate almayan bir gücün eline geçmiş demektir. Tüm darbelerin, devlet aygıtını milli iradeden koparıp, devletin gücünü ele geçirerek, kendi özel hesapları doğrultusunda kullanmayı amaçlayanların teşebbüsü olduğu tartışılmaz. Bu teşebbüs başarılı olduğunda, millete hizmet etsin diye kurulan devlet, bu irade elinde millete karşı kullanılan bir aygıta dönüştürülür. Bu durum bir milletin başına gelebilecek en ağır felaketlerden biridir ve neredeyse millet olma halini ortadan kaldırıp bir halkın topyekün köleleştirilmesine yol açar. Bir milletin egemenliğini cari kılamaması özellikle devletini bu doğrultuda sistemleştirememesi onu sürekli olarak böyle bir tehditle tedirgin eder. Türk siyasi tarihi neredeyse bu tedirginliğin gölgesinde gerçekleşmiştir. 15 Temmuz son darbe girişimi, herkesin artık darbe olmaz inancını taşıdığı bir aşamada gerçekleşti. Bu girişimlerin bu kadar sıklıkla en olmadık zamanlarda geçit bulabilmesinde, mevcut sistemin kanallarının rolü olmadığı söylenemez.

Egemenin en belirgin özelliği olan hesap sorulamazlık ve sorgulanamazlık sıfatları ele alındığında, parlamenter sistemin millet egemenliği anlayışı ile çelişkili bir zeminde olduğunu görüyoruz. Cumhuriyet rejimlerinde egemenliğin millete ait olması, onun hakka karar veren otorite olarak hesap sorulamazlığını ifade eder. Ancak parlamenter sistem içerisinde yer alan Cumhurbaşkanı'nın meclisi feshetmek, yürütmeye başkanlık etmek gibi olağanüstü yetkilerle donatılmasına karşın

hesap sorulamaz sorumsuzluğu bir tür egemenlik sıfatına dönüşmüştür. Parlamenter sistemlerin meşruti monarşiye yakın olduğunu, farkının da sorumsuz olan devlet başkanının parlamenter sistemlerde seçimle, meşruti monarşilerde kral olmakla elde edildiği, ancak her ikisinin de sorumsuzluğu ile adeta milletin iradesi dışında milletin anlayamayacağı bir kutsal temsil etmek gibi statülerle yetkilendirildiklerini görüyoruz. İngiltere gibi meşruti monarşilerde sorumsuz olan Kraliçenin toplum tarafından ve siyasetin işleyişinde problem olarak algılanmayışı bu gibi ülke siyasi sistemlerinin, yüzlerce yıllık ve halkın içselleştirdiği ve onayladığı gelenekten kopmamış olmalarında aranabilir. Ancak siyasi sistemlerini tüm geleneğinden koparmış ülkelerde, bu yapı ile halkın iradesini dengede tutmak için, yukarıdan ihdas edilen yasallıkla halka, bu sisteme uygun yaşam biçimi öğretilerek sistem ve halk arasında denge kurulmaya çalışılmıştır. Bu açıdan doğrudan milli iradenin denetimi dışında kalan ve sorgulanamayan bu istisnai makamın asli görevi adeta milli iradeye karşı devleti korumaya yönelmiştir. Bu açıdan öncelikle devleti güvencede tutmak amaçlı ihdas edilmiş bu statü, aslında milli iradenin egemenliği üzerinde inşa edilmiş ve gerektiğinde buraya müdahale edebilecek yetkilerle donatılmıştır. Bu yönüyle parlamenter sistemin cumhurbaşkanlığı makamı, meşruti monarşiden tevarüs etmiş gibi görünüyor ve bu makam milli iradeyi değil, her şeye rağmen kutsal bir devlet anlayışını koruyan ve bu kutsal görevin ödülü olarak da kendisinden hesap sorulmayacak bir azizi andırıyor.

Özellikle 2007 Anayasa değişikliğine kadar doğrudan milletin seçmediği Cumhurbaşkanının, milli irade üzerinde bu kadar geniş yetkilerle donatılması, Türkiye’de siyasi krizlerin unsurlarından biri olarak milli iradenin siyasetin teşekkülündeki egemenliğiyle gelişmiştir. Özellikle bu yetkileri ile mevcut parlamenter sistem içinde yer alan Cumhurbaşkanlığı sistemi,

cumhurun egemenliği açısından cumhuriyet rejimi ile bağdaşmayan problemler alanlar barındırmaktadır. Sorgulanamazlık egemene mahsus bir sıfatken, hesap sorulamazlık sıfatı cumhurun egemenliği ile çelişmektedir. 82 Anayasası'nda "Cumhurbaşkanlığı makamı, 1961 Anayasası'ndaki ile kıyaslanamayacak derecede güçlendirilmiş ve gerçek bir vesayet makamı haline getirilmiştir." ¹ 61 Anayasası da bu hususta problemsiz değildir. Ancak 82 Anayasası ile bu sorun daha da derinleşmiştir. Bu durum lafzen yasal, ancak cumhuriyet rejimini ifade eden milletin egemenliği ile çelişen bir ruhu barındırıyor. Elbette ki parlamenter sistemin temel bir kurumu olan Cumhurbaşkanlığı sistemini düzenleyen bu irade devletin diğer kurumlarını da buna uyumlu dizayn ettiğinden, cumhuriyet rejimlerinin egemen unsuru millet ve onun iradesi, böyle bir zeminde anormal olarak algılanarak siyasi krizlere dönüşürülebilir.

Milli iradenin egemenliği, yasallığın milletin yaşam biçiminin merkeze alınarak yapıldığını içerir. Aksi takdirde millete ait yaşam biçimini merkeze almayan yasal durum, kendini merkeze alarak, esas aldığı yaşam biçimini millete dayatmaya kalkışacaktır. Oysa yasa ile yaşam biçimi ihdas edilemez. Yasalar, milletin yaşam biçimini merkeze alarak muhafaza eden, kamu gücüne bağlanmış, kamusal alanı koruyan aygıtlardır. Bu anlamda sistemin normallığı, milli iradeyi merkeze alarak kurulduğunda, cumhuriyet rejimi de normal işleyişine kavuşabilir.

Mevcut parlamenter sistem içinden baktığımızda yürütmenin çift başlılığı içinde Cumhurbaşkanlığı makamının rolü, anayasa yapıcının hikmet-i hükümet gerekçesi ile kutsal saydığı alanların koruyucusu iken, bu

¹ Özbudun Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, 15.baskı, s:69, Ankara, 2014

statü millet tarafından seçilen hükümetin milli iradeyle aynı doğrultuda yürütme erkini kullanması ile çelişiyor. Birisi milli iradeden ayrışık bir iradenin getirdiği soyut ilkeleri merkeze alırken, diğzerinin milli iradeye uygun davranacağı sözü ile işbaşına geldiği, ancak bir-biriyle uzlaşması hayli güç referanslara bağlanmış çift başlı bir çatışma ortamı. Çift başlılık zaten özü itibari ile iki ayrı iradeyi temsil eder. Eğer aynı irade doğrultusunda olsalar zaten diğzerine gerek de olmazdı. Bu yönüyle parlamenter sistemler devlet gücünün üç erke bölünmüşlüğüne ilave olarak yürütmeyi iki parçalı kılarak bunu dört erke çıkarmış sistemlerdir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek, gerekli gördüğünde Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırarak, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek, önemli kurumların başkan veya yöneticilerini seçmek veya atamak gibi egemenlik yetkisini kullanabilecek bir makamın sorumsuz veya hesap sorulamazlığı esasta millete ait olan ve bu yönüyle egemenliğin doğal sonucu olarak sadece hesap sorulamazlığın millet olduğu cumhuriyet rejimi ile çeliştiği açıkça ortadadır. Özellikle Anayasa'da 2007 yılında yapılan değışiklikle Cumhurbaşkanının millet tarafından seçilmesi ile cumhurbaşkanlığı millet iradesine doğrudan bağlanmış bir makamdır. Bu olumlu yöndeki değışikliğin doğal sonucu olarak Cumhurbaşkanlığı'nın milli irade doğrultusunda sahip olduğu görev ve yetkilerine ilişkin sorumluluğunun olması kaçınılmazdır. Milli irade, seçtiği tarafından denetlenemez, bu onun egemenliğini ortadan kaldırır. Bu nedenle o seçtiğini denetleyerek kendi egemenliğini gerçekleştirebilir.

Cumhuriyet rejiminin sistematığında millete hesap sorulamaz. Yasallıkla ortaya çıkan sistem onun iradesi altında şekillenir ve böylece devletin tüm kurumları

hiyerarşik olarak millete hesap verir. Cumhuriyet, kavramsal olarak zaten bu yerine geldiğinde cumhuriyettir. Yani egemenlik fiilen cumhura ait olduğunda.

Cumhurbaşkanlığı sistemi cumhurbaşkanının sorumsuzluğuna ilişkin bu problemi ortadan kaldırmayı içeriyor. Bu milletin egemenliğini cari kılma yönünde önemli bir adım. Yeni sistem gensoru dışında 82 Anayasası'nın yasamanın yürütmeyi denetleme yollarını kabul etmektedir. Gensorunun bu sistem içinde denetim yolları arasında sayılmaması bir eksiklik değildir. Çünkü parlamenter sistemde halk, kullandığı oyla doğrudan yasamayı veya yürütmeyi ayrı ayrı seçemez. Sandıktan çıkan oyların oranlarına göre yürütme, Cumhurbaşkanı'nın atadığı başbakanın belirlediği bakanlar kurulu listesinin cumhurbaşkanınca onaylanması ile göreve başlar ve meclisten güvenoyu istenir. Oysa referandum aşamasına gelen yeni sistemde halk yasama için ayrı, yürütme için ayrı oy kullanarak, ayrıca bir makamın ataması veya onayına gerek kalmaksızın yasama ve yürütmeyi doğrudan belirlemiş oluyor. Bu durumda zaten, millet oyları ile doğrudan güvendiği bir yürütme organını belirlemişken, parlamenter sistemde uygulanan güven oylaması ve elbette güven veya güvensizlik oylaması olarak sonuçlanacak gensoru konusuz kalmış olmaktadır. Meclis soruşturması yolu, cumhurbaşkanının cezai sorumluluk açısından denetlenmesini mümkün kılmaktadır. Milletin doğrudan belirlediği yürütmenin bu sığata haiz olmak için bu irade dışında ayrıca bir kurum tarafından güven oylamasına tabi tutulması meclis tarafından milletin iradesinin gözden geçirilip denetlenmesi anlamına gelir ki bu milli egemenlik anlayışı ile çelişir. Çünkü TBMM üyeleri milletin vekilleridir; bu açıdan onun iradesini ve güvenini sorgulayamazlar.

Sonuç olarak milli egemenlik anlayışı açısından değerlendirildiğinde, yeni cumhurbaşkanlığı sisteminin cumhurbaşkanının denetlenebilmesi ilkesini getirmesi

milli egemenlik prensibini güçlendirdiği söylenebilir. Bunun dışındaki maddeler incelendiğinde ise mevcut sistemde Cumhurbaşkanının sahip olduğu yetkilerden daha üst yetkiler getirmediği, ancak bunları monist bir yürütme erki içinde yeni bir sistematiğe soktuğu söylenebilir. Yürütmenin monist yapısına gelince, mevcut sistemde çift başlı yürütmeyi güçler ayrılığı prensibi ile karıştırmamak gerekir. Bu gerçekten problem ve çatışma üretme potansiyeli olan bir sistem. Çünkü güçler ayrılığı prensibi güçleri farklı statülerde ayrıştırarak, devlet gücünü millet lehine denetlerken, aynı zamanda bunu millete ait hizmet etme mekanizmasını da tıkamayacak şekilde yapmayı amaçlar. Amaç, güçleri çatışma haline sokmak değil, devlet erkinin millete en iyi hizmeti vereceği bir sistem kurmaktır. 82 Anayasası yürütmeyi, yani aynı sistemi iki farklı makam ile kurulamakla bu sistemi de kendi içinde güçler ayrılığına tabi kılmıştır. Bu da devletin asli görevinin millete hizmet olduğunu göz ardı edip, bu alanı çatışma alanına dönüştürmektedir.

Bu konuya ilişkin hangi gerekçe ve maslahatla, kim ne derse desin, esas olan egemenliğin millete ait olduğunu unutmamak ve bu doğrultuda, halkın hak anlayışı doğrultusunda geçit vereceği sistemin meşru olacağıdır. Ancak bu hususta milli iradenin sağlıklı olarak ortaya çıkabilmesi milletin tüm unsurlarının fikirlerini, farklı düşünene karşı düşmanca tavır takınmadan ifade etmesi ve bunun sonucunda çıkan milli iradeye saygı duymasıdır. Siyaset budur. Bu kendisinin haklı ve doğru olduğunu düşünenin kendisine ve millete karşı sorumluluğudur. Bu sorumluluğu taşımamak millete karşı karşıya gelerek, milli iradeyi aşmayı amaçlayan oluşumlara geçit verecek kanallara dönüşecektir. Herkes kendi özel hak anlayışını özel yaşamında sorumluluk bilinciyle cari kılabilir ve bunu hiç kimseye dayatmamak koşulu ile ifade edebilir. Özellikle bu durum, milli iradenin gelişmesi ve gerçekleşebilmesinin önem-

li kaynaklarındandır. Ancak kamusal alanın kuralları milletin hak anlayışının cari kılınacağı bir sistemle belirlenmedikçe, millet hak görmediği uygulamaların nesnesi olmaktan kurtulamayacaktır. Esas olan egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olmasıdır. Onu bir kayda bağlamak, onun üzerinde başka bir egemen ihdas etmektir. Bunu gerçekleştirebilmenin en somut yolu ise anayasayı kendi hak algısıyla milletin yapmasıdır. Çünkü anayasayı hangi irade yaparsa egemen odur!

